

2 KING (2 Kings – 2 King)

Elaitaava Ahasiarara tu uvara

¹ Isareri King Ahaapiva qutu vumanta viraqaa-hai Moapi vika kia Isareri King „Ahaapira maagu Ahasiara, vevaaraini vaireka, auti vaura. (3:4-27)

² Vi entara King Ahasiava Sameria vatukaini nai avuhainaara naavu veraraqaa *rumu* voqi vaiharo „uintuaqaa muntuviro vauvaro, katari taurini taurini *uintuaqaa* arutova kinta vuvaro viva vataini hiqintiro nai vaata qoraiqama kero.

Vira vaatavano qoraiqama vuvaro viva tiharo, Mpo, ti tivaata koqemae vuanarove, kiae koqema vuanarove? tivakeharo vaiinti vonavu „Pirisia vata, Ekaroni vatukaini una variqa Baali-Sebupira oru ireha tavaate tiro, vinavuka niti-tama komanta vura.

³ Vinavuka aaraini vuvaro Noravano Kotiva atito *enseliva* Tisibehainaa paropeti vaiinti Elaitaarara tiharo,

Are oru King Ahasiava nititai vaiintika aaraini ani variakara mintima tiane: Ne nantihae Ekaroni vatukaihainaa variqa Baali-Sebupira irareka mini vi variavo? Isarerini kia Variqavano vaivo tivakehae ne „Pirisia vataini, vi variavo?

⁴ Ne „anirante, maa uvara avuhainaa vaiinti vuru tiva amiate: Are mintianara kaarama Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Are nena vaite variana taintaraqaahaira kia ho qaiqaa qaqi himpiraitira, qutuma vinarave tivo, tiate, tiro.

⁵ Minti tuvaro Elaitaava viva tunte iro ʻoru avuhainaa vaiintivano nititoka rantakero vuru tiva nimumanta, vika anirante avuhainaava vau-naini oruntovaro avuhainaava vika irero tiharo, Ne nantihae qaqirake orurante aniavo? tiro.

⁶ Tumanta vika nai tiva ami tiha, Aaraini vai-inti vovano tinavu rantakero tinavuara tiharo, Ne anirante vuru avuhainaa vaiinti ni nititaira mintima tiva amiate: Noravano Kotiva ariara mintima tivo: Are nantiharae Ekaroni vatukai-hainaa variqā Baali-Sebupira ireha tavaate tira, vaiinti vonavu nititama kaaro? Isarerini kia Variqavano vaivo tivakeharae ʻPirisia vataini, vika nititama kaaro? Are mintianara kaarama are nena vaite variana taintaraqaahaira kia ho qaiqaa qaqi himpiraitira, are qutuma vinarave tivo. Vi vaiintiva Noravano Kotiva mintima tivo tirave, ti.

⁷ Vika minti tuvaro avuhainaa vaiinti viva vika irero tiharo, Vi vaiintiva nana viri vaata vataavae vaivo? tumanta

⁸ vika tiha, Viva kauhiqohai aututaa utavaaqara nonkutero *retivata* tavaarana rumpataivave, tuvaro avuhainaava tiharo, Oho, viva Tisibehainaa vaiinti Elaitaavave, tiro.

⁹ Minti tivakero Elaitaara vita vare aniate tiro, Ahasiava iqoka vaiinti qaa raqikuravata iqoka vaiinti 50navuvata nititomanta vura.

Vika oru tavovaro Elaitaava inaara aiqina no-raqaa oquvi vauvaro iqoka vaiinti qaa raqikuva oruntero virara tiharo, Kotira kaiqā vaiinti taruo, avuhainaava ariara tuvu ti tavaane tivo, tiro.

10 Minti tuvaro Elaitaava tiharo, Te quqaa Kotira kaiqa vaiinti taruka variarera, te tiariraro naaruvaihairo ihavano tuvu aivata ai iqoka vaiinti 50navuvata tatoqa kaarire, tuvaro naaruvaihairo ihavano tuvu viravata vira iqoka vaiintinavuvata tatoqa aqukora.

11 Ho vira naantiara avuhainaa vaiinti viva iqoka vaiintiqaa raqikura vovata, iqoka vaiinti 50navuvata Elaitaava vaunaini qaiqaa nititama komanta vura. Iqoka vaiintiqaa raqikuva Elaitaarara tiharo, Kotira kaiqa vaiinti taruo, avuhainaa vaiinti viva ariara vaaka tuvu ti tavaane tivo, tiro.

12 Minti tuvaro Elaitaava tiharo, Te quqaa Kotira kaiqa vaiinti taruka variarera, te tiariraro naaruvaihairo ihavano tuvu aivata ai iqoka vaiinti 50navuvata tatoqa kaarire, tuvaro naaruvaihairo ihavano tuvu viravata iqoka vaiintinavuvata tatoqa aqukora.

13 Ho vira naantiara avuhainaa vaiinti viva qaiqaavata iqoka vaiintiqaa raqikura vovata, iqoka vaiinti 50navuvata Elaitaava vaunaini nititama komanta vura. Iqoka vaiintiqaa raqikuva Elaitaava vaunaini oruntero vira avuqaa tori kauru araviro tiharo, Mpo, Kotira kaiqa vaiinti taruo, tivata ti iqoka vaiintinavuvata kia aru karaitira, tinavu qaqi vehakuma timitaane.

14 Ihavano naaruvaihairo iqoka vaiintiqaa raqikiatantavata vitanta iqoka vaiintinavuvata tatoqa aqukaivo. Mpo, ti qaqi aaqurihama timitaane, tuvaro

15 Noravano Kotiva atito *enseliva* Elaitaarara tiharo, Ho are kia qetaraitira, vi vaiintikantira

otu vuane, tuvaro Elaitaava himpiro vikantiro avuhainaava vaunaini vura.

¹⁶ Elaitaava otuntero virara tiharo, Noravano Kotiva ariara mintima tivo: Are Isareri vataini kia Variqavano vaivo tivakerae vaiinti vonavu Ekaroni vatukaini una variqa Baali-Sebupira ireha tavaate tira, are vika mini nititama kaaro? Are mintianara kaara nena vaite variana tain-taraqaahaira kia ho qaqi himpiraitira, qutuma vinarave tivo, tiro.

¹⁷ Ho Elaitaara noqihairo Noravano Kotiva uva tuntema kero, Ahasiava qutu vura. Ahasiara maaqu kia vauvarora tiro, vira qata Joraamuva vira vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vura.

King Jehosafaatira maaqu Jehoraamuva taara ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Joraamuva avuhainaa vaiintiqama viro Isareriqaqa raqiki vaura.

¹⁸ Ho Ahasiava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu *vukuraqi* qara ntuvatora.

2

Kotiva Elaitaara vita varovaro naaruvaini vura

¹ Noravano Kotiva vetoraqohairo Elaitaara vita varero naaruvaini vuarira entava aumaikumanta Elaitaaka Elisaaka Giligaali vatuka ke aaraini vura.

² Elaitaava Elisaarara tiharo, Noravano Kotiva tiriara Betelini vuane timanta, te mini vuarirara are mainima variane, tuvaro Elisaava aqao tiro, Noravano Kotiva qaqi variqiro vi vaira autuqaavata, ai autuqaavata te quqaama turo: Te ai

hampata vairerave, tiro. Elisaava minti tiva kero Elaitaakantiro Betelini vura.

³ Vitanta Betelini oruntomanta paropeti vaiinti mini vauka ani Elisaara ireha tiha, Vatema Noravano Kotiva ai nora vaiinti vita varairara are nenaraa vainarave. Are virara irianarave, kiae irianarave? tuvaro Elisaava vika nai tiva nimitiro tiharo, Te virara irunarave. Ne kiana qaiqaavata vi haikarara tiate, tiro.

⁴ Minti tivakero vauvaro Elaitaava Elisaarara tiharo, Noravano Kotiva tiriara Ierikoni vuane timanta te mini vuarirara are mainima vari-ane, tuvaro Elisaava aqao tiro, Noravano Kotiva ekaa enta qaqi variqiro vi vaira autuqaavata, ai autuqaavata te quqaama turo: Te ai hampata vairerave, tiva kero Elaitaakantiro Ierikoni vura.

⁵ Vitanta Ierikoni oruntomanta paropeti vaiinti mini vauka ani Elisaara ireha tiha, Vatema Noravano Kotiva ai nora vaiinti vita varairara are nenaraa vainarave. Are virara irianarave, kiae irianarave? tuvaro Elisaava vika nai tiva nimitiro tiharo, Te virara irunarave. Ne kiana qaiqaavata vi haikarara tiate, tiro.

⁶ Minti tivakero vauvaro Elaitaava Elisaarara tiharo, Noravano Kotiva tiriara Iotani Namari vainaini vuane timanta te mini vuarirara are mainima vari-ane, tiro.

Elaitaava minti tuvaro Elisaava aqao tiro, Noravano Kotiva qaqi variqiro vi vaira autuqaavata, ai autuqaavata te quqaama turo: Te ai hampata vairerave, tivakero Elaitaakantiro Iotani Namari vaunaini vura.

⁷ Vitanta aaraini vi vaumanta paropeti vaiinti 50navuvata Elaitaaka Elisaaka avata vare vumanta vitanta vivi, Iotani Namari vaunaini

otunte mini vaumanta paropeti vikavata vutuni himpите vaiha vitanta aituti vaura.

⁸ Ho Elaitaava nai vukai tavunauta aqutora ravaqaa kero ququrama kero viraqohairo namari ruqutu kovaro namarivano rairaviro hini hini vaumanta vitanta tavaaraqaa vatavano aaharaiqama vuraqaa taqa vare hini mantaraini vura.

⁹ Vitanta mini orunte, Elaitaava Elisaarara tiharo, Aumakaama Noravano Kotiva ti tivita varairaqe te ai maini kararave. Ho te nana haikae naane ai autu amite vuare? tiro.

Minti tuvaro Elisaava nai tiva amiro tiharo, Mpo, nai qova nai maaqu hoqarenaara airaira voqavata amintema kera, are Kotiva ai ami kempukara vira voqavata ti timiraqe te ai vatuka vare, ai aanante paropeti kaiqa varaare, tiro.

¹⁰ Elisaava minti tuvaro Elaitaava tiharo, Ike, vi haikarara are ti iraanara, te kiama ho qi-haaqamake ai amirarave. Ho Noravano Kotiva ti tivita varero vuainara are vaihara tavairera, are homa vi kempukara varenarave. Are vaihara kia tavairera, are kia ho vi kempukara varenarave, tiro.

¹¹ Minti tivakero vitanta aaraini viha uva tivaqi vi vauvaro vaakama iha auru voqaava qovarama vuvaro viraqi ohinavuvano iqoka *kaar*i rarau vare vitanta tavaarana aninte raira kovaro, viraqaahairo nora vetoravano utiharo Elaitaara vita varovaro viva naaruvaini vura.

¹² Vetoravano Elaitaara vita varovaro naaruvaini vuvaro Elisaava taverо naveraitiharo, Mpo, ti qo, ti qo, iqoka *kaarivata* iqoka vaiintivata

viraqi vaiha Isareri kahaqiantema kera, are kempukavano Isareri kahaqiaravave, tiro. Minti tivakero viva kia Elaitaara qaiqaavata tavora.

Ho Elaitaava naaruvaini vuvaro Elisaara muntukavano qoraiquvaro viva mpo ike tiharo nai tavunauta aqutora qaqini varakero tavaaraqaa qunahi kero,

¹³ Elaitaara tavunautavano vatani hiqintura utu varero anirantero Iotani Namari auvahini oru himpiro vaura.

¹⁴ Ho Elisaava tavuna virauta varero otu namari vira ruqutukero tiharo, Mpo, Noravano Kotiva Elaitaara hampata vaintema kero, viva ti hampatavata varianarove? tivakero viva namari ruqutu kovaro vaakama namarivano rairaviro hini hini vauvaro tavaaraqaa aahara vata vauvaro viva taqa varero hini mantaraini vura.

¹⁵ Mintumanta paropeti vaiinti Ierikohai ani tave vauka tiha, Ho tavaate. Kotiva Elaitaara ami kempukava Elisaaraqaavata vaivo, tivake vika viva vaunaini oru tori kauru aravi nai qiata vataniqamake tiha,

¹⁶ Ho tavaane. Tenavu kempuka vaiinti 50navuma vauro. Ho are qaqi kairaqa tenavu ai nora vaiinti ranteha tavaare. Nora Kotira Maraqravano vira vita varero vuruvi aiqinainie kaivo uqitainie kaivo? tuvaro Elisaava aqao tiro, Kia vuate, tiro.

¹⁷ Elisaava minti tumantavata, vika kempukaiqamake Elisaara iramaqi vuvaro vira popohovaro tiharo, Hove. Ne vira rantareka vuate, tumanta vika 50navu taaramo entanavuara Elaitaara rantaqi vi, kia ranta kora.

18 Vika orurante Elisaava Ierikoni vaunaini antovaro Elisaava vi vaiintikara tiharo, Te niara kia vuate turamantavata, ne kia ti uva iriavo, tura.

Elisaava nora kaiqa, vo kaiqa vo kaiqa varora

19 Elisaava Ierikoni vaumanta Ierikohainaa vaiinti vika aninte Elisaarara tiha, Nora vaiintio, are tavaane. Maa vatukava koqe vataini vaivarovata, namarivano kia koqe ivaro karavanovata kia koqemakero qampiqa vaivo, ti.

20 Vika minti tuvaro Elisaava tiharo, Ne oru qaraaka tanuqi hore qihiake vare viri ti timiate, tumanta ho vika Elisaava tuntmake, vare vira vuru amura.

21 Vira amuvaro Elisaava ruvu namari tuvunaini hore vira namariqi aqukero tiharo, Noravano Kotiva mintima tivo:

Te maa namarira koqema kauraro koqema vivo.

Namarivano kia qaiqaavata qoraiqama virovainti naati arukaanarove.

Mintiraro karavanovata koqemakero qampiqaanarove tivo, tiro.

22 Ho Elisaava tuntema kero, namarivano koqema viro variqiro aniro, vate maa entaravata mintima kero vairo.

23 Ho Elisaava Ieriko kero Betelini vura. Viva aaraini vi vaumanta vi vatukaraqihai qaraaka vaiinti airitahaa vira tave, vira naaraihama amiteha vira uva virera tiva amiteha tiha, Ae, qivorihanta nuqiravave, maihaira vuane. Qivorihanta nuqiravave, maihaira vuane, ti vaura.

24 Vika minti ti vauvaro Elisaava tuqantaa viro kempuka viri aratero vika taveharo Nora Kotira autuqaa naveraitiharo, Kaivaro viva ni

qoraiqama kaira ne vaaquqama vuate, tumanta *bea* taaraqantavano nantaqihai tuvunte, qaraaka vaiinti 42navu aruke ruqeqaama kora.

²⁵ Ho Elisaava Kaameli Aiqinaini oru viro, vi-raqaahairo anirantero Sameriaini vura.

3

Isareri vika Moapi hampata raqura

¹ Jehosafaativa 18 ihiaara Iutaqaa raqiki vau entara, Ahaapira maaqu Joraamuva Isareri avuhainaa vaiintiqaama viro, 12 ihiaara Sameria vatukaqi vaiharo Isareriqaama raqikiqiro vi vaura.

² Joraamuva Nora Kotira avuqaa qora kaiqa vare vaura. Mintiharovata, viva kia nai noka qoka anomake qora kaiqa autuntema kero, qora kaiqa auti vaura. Haaru Joraamura qova una variqa Baalira *maraqura/varaha* vara qaqira kora.

³ Viva mintiharovata, Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autuntema kero, Joraamuvavata qora okara auti vaura.

Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo „una variqanavu *maraqura/varaha* quahama nimitero, Isareri vikavata kuntama virivi komanta vikavata qora okara autura. Joraamuva qora okara autura kia qaqira karaitiro, qaqiqai auti vaura.

⁴ Moapihainaa King Mesaava airi sipisipi vato vaiintiva vaiharo Isareri avuhainaa vaiinti vevaaraini vaiharo viva ekaa ihiaara *takisi* aquntema keharo sipisipi naati 100,000 Isareri avuhainara amiro, sipisipi qora 100,000qaa-hairo vika kauhivata toqa kero vira amite vaura.

⁵ Ho Isareri King Ahaapiva qutu vuvaro Mesaava kia Isareri King „Joraamura„ vevaaraini vaireva autiharo, „viva kia vira qaiqaa *takisi amura*„.

⁶ Mintuvaro vaakama King Joraamuva Sameria kero nai iqoka vaiinti Isareri ekaa *untu/nutu ruvaaquma* kero

⁷ Iutaa King Jehosafaatiraini uva varakero tiharo, Moapi avuhainaa vaiintivano kia ti vevaaraini vaireva auti vaimanta te oru Moapi hampata raqirerave. Are hoe tintira aninarave, kiae aninarave? tiro.

Joraamuva minti tuvaro King Jehosafaativa nai tiva amiro tiharo, Te homa ainti vuainarave. Tentavata, ti iqoka vaiintive, ohive, ai kahaqiari-raukama vauro.

⁸ Ho tenavu ta aararaqaae Moapini vuainarave? tuvaro Joraamuva vira tiva amiro tiharo, Aniqenavu Idomuni Aahara Vataini vi varia aararaqaa vuare, tiro.

⁹ Minti tivakero King Joraamuva vo, Iutaa avuhainaava vo, Idomu avuhainaava vo, nai iqoka vaiinti ntita vare vura. Vi aarava vukai aara vaumanta vika 7 entara aaraqaa vi vauvaro namari taiqa vuvaro vaiintive ohive donkive namari neva kia vaura.

¹⁰ Kia vauvaro King Joraamuva oho tiro, Noravano Kotiva tinavu taaramonavu Moapi avuhainaara kauquqi vatareva auti vaivo, tiro.

¹¹ Minti tuvaro King Jehosafaativa Joraamura irero tiharo, Nora Kotira paropeti vovano vairove, kiae vaivo? Viva vairera, tenavu nana nana haika autuainara vira tiva amiariraro viva Nora Kotira ireharo tavaarire, tiro.

Minti tuvaro Joraamura iqoka vaiintiqaa raqikuva vovano vira tiva amiro tiharo, Safatira maaqu Elisaava vaivo. Haaru viva Elaitaara paanaa vaiintivano vaurave, tiro.

¹² Minti tuvaro King Jehosafaativa tiharo, Quqaama Elisaava Nora Kotira uva ti vai vaiintiva vaivo, tivake avuhainaaka taaramonavu Elisaava vaunaini oru vura.

¹³ Mini vuvaro Elisaava Isareri avuhainaa vaiintiarara aqao tiro, Nantivarae are te unanaini aniaro? Ai noka qoka paropeti vaiinti ire variaka, arevata oru vika irehara tavaane, tuvaro Isareri avuhainaava tiharo, Kiave. Noravano Kotiva tinavu avuhainaaka taaramonavu Moapi kauquqi vatareva auti vaira kaara tenavu ai tavarera anuro, tiro.

¹⁴ Minti tuvaro Elisaava tiharo, Oho, Noravano Kotiva ekaa kempuka vatero qaqi variqiro vi vaiva vaimanta te vira kaiqa vaiintivano ariara mintima turo: Jehosafaativa kia ai hampata anitirio, te kia ai tavaraiti, kia ai hampata uva tireravema turaitirio. Jehosafaatirara koqe vaiintive tunarara ti, te ai uva irirerave, tiro.

¹⁵ Minti tivakero viva tiharo, *Musiki* ruquti vai vaiintira vo vita vare aniate, tumanta vira vita vare anuvaro vi vaiintiva *musiki* ruquti vauvaro Nora Kotira kempukavano Elisaaraqaa tuvu vauvaro

¹⁶ Elisaava tiharo, Noravano Kotiva mintima tivo:

Ne uqita maa kanta vo ora vo ora quvike vataivaro airi oravano variarire.

¹⁷ Ne tavaivaro kia uvaivano utiraro kia aaquvata ntiraro, namarivano uqita maa kanta

mpiqaviro vairamanta nevata, ni purumakauvata, donkivata ho nevarave tivo. Noravano Kotiva mintima tivo.

¹⁸ Noravano Kotiva qihaaqama keroma vi haikara autukero, Moapi vatanaaka ni kauquqi vataandarove.

¹⁹ Ne iqoka raqihama vaantaavura ututaa vatukarave, nora vatukave, ekaa vi vatukara vi vatukara varevarave. Ne vika katari koqe tava ire vaira, vo katari vo katari tuqu kevarave. Ne vika ruvu namarivata, ekaa tinta kevarave. Ne vika kara utuke ne vataraqaa ori ntava taivaro kia ho koqe vata variarire, tiro.

²⁰ Elisaava minti tuvaro vira qararaa toqaqi Kotira *ofaa* autu amite vau kuari avuraqaa namarivano Idomu vataihairo tuviharo ekaa vi vatara mpiqa kora.

²¹ Ho Moapi vika vaiha irumanta avuhainaaka taaramonavu vika hampata raqireka anumanta vika ekaa qaraaka vaiintive, naampaive, auvihehavaa ho vareka naaromanta vika Moapi vata auvahianta oru vaura.

²² Moapi vika vaaka toqaqi himpi tavovaro kuarivano namariqaa ite vauvaro namarivano naare voqaara vaura.

²³ Naare voqaara vaumanta Moapi vika tiha, Ho tavaate. Vutura naarema vaivo. Ike, avuhainaaka taaramonavu iqoka vaiinti nai ari nai ari i kaavaro vika naarevano vataqaa vaivo. Ho varaiqenavu oru vika airaira, vo haika vo haika varaare, ti.

²⁴ Vika minti tivake Isareri *seri* naavu maaqa kaqatonaini oruntomanta Isareri vika himpi Moapi hampata iqoka raquqi vumanta Moapi

vika qetake ruqemake vumanta Isareri vika aru ntataqi vivi, Moapi vataini vi aniha vika aruqi vura.

²⁵ Vika Moapi vatuka, vo vatuka vo vatuka qoraiqamake, vohaiqa vohaiqavano ori utu vare vuru naahoqi aqukovaro orivano vi vataraqi mpiqa vura. Vika ruvu namari, vo namari vo namari tintake, koge tava ire vau katariravata ekaa teqa taaqama kora. Vika ekaa vatuka qoraiqama kovaro nora vatuka Kiri-Heresi vatukaqai qaqi vaura.

Ho nora *kataperiqohai* iqoka raqi vau vaiintika vi vatukara ututumate, vatuka avutaqi ori ari vaura.

²⁶ Ho Moapi avuhainaava tavovaro vira navutaaka vira aatara kareka auti vauvaro, viva iqoka paipeqohai raqu vaiintika 700 ntita varero vatukaqihairo ruqemakero Idomu avuhainaava vaunaini vuare tiro, tavovarovata vika vi aarava kia ho vaura.

²⁷ Mintuvaro Moapi avuhainaa vaiintivano nai maaqu hoqarenaava nai vira vatuka varero avuhainaava variaina vaiintira vita varero, vaantaavura qiataqaa vi vaiintira arukero nai una variqara iriharo *ofaa* iha quara amitora.

Viva nai maaqu mintimakero arukora kaara Isareri vika voqamake aatu itomanta qaqirake nai maaqaini vura.

4

Elisaava tentoqa nahenti vo kahaqura

¹ Paropeti vaiintinavu vuraqihairo vo paropeti vira naatavano Elisaava unaini oruntero tiharo, Mpo, ti vaativano qutuma vivo.

Viva qaqi vai entara Nora Kotira aatu qeteharo koqema kero ni vaira arevata iri tavaanarave. Ho viva monu vo vaiintiqi viqataira kia vira amira kaara vi vaiintiva anintero tiriara tiharo, Are kia vi monura vaaka ti timirera, te ai maaqutanta rumpa vare vuru kaari vitanta ti paanaa kaiqa vaiintitanta vaivarave, tiro.

² Minti tuvaro Elisaava vi uvara iriro nahenti virara tiharo, Te nantiakee ai kahaqirarave? Nana haikae ai naavuqi vaivo? tuvaro nahenti viva tiharo, Mpo, te inaara taquqi *orivi* vahavera nonku taurava vivaqaima naavuqi vaivo. Kia vo haikavata vaivo, tiro.

³ Minti tuvaro Elisaava nahenti virara tiharo, Ho oru nena naavu tataaqa variaka irairamanta vika qumina vai taqura, ai amivara varaane. Airi taqu varera

⁴ nena naavuqi oriqetera genti tinta tera viraqi vaihara are nena maaqutanta hampata *orivi* vahavera taqu vinavuraqi qihiaaraane. Vo taquqi mpiqa kera vatera, vo taquqi mpiqakera vatera, mintiaqira vira, ekaa taqunavu mpiqa kaane, tiro.

⁵ Minti tuvaro nahenti viva Elisaava tuntemakero, airi taqu varero nai naavuqi oriqetero genti tinta tero viraqi vaumanta vira maaqutanta vo taqu vo taqu vare viri nai nora amuvaro, viva nai *orivi* taqu vatoraqihauro taqu voqi voqi qihiarora.

⁶ Qihiaqiro viharo viva ekaa taqu mpiqa kero nai maaqu vorara tiharo, Taqu vo vare aniane, tuvaro viva tiharo, Kia taqu voqavata maini vaivo, tuvaro vi nahentiva tavovaro nai taquqihauro vahavera qaiqaa qihiaaarirava kia vaura.

⁷ Ho mintimakero nahentivano vuru Elisaara tiva amuvaro viva tiharo, Vahavera vira vo vaiinti vo vaiinti nimihara monu varera, nena vaativano viqataira taiqa kaane. Hini monu qaqi vainaraqohaira karave vo airairave koqaama kera varera nena maaqutanta hampata variqira vuane, tura.

*Sunemi vatukaihainaa nahentivano
Elisaaraqaa raqikura*

⁸ Vo enta Elisaava Sunemi vatukaini oru vauvaro vihainaa nahenti vovano, airi monu vatova Elisaarara ani ti naavuqi kara naane tuvaro Elisaava vira naavuqi oru kara nora. Ho Elisaava Sunemini oru vau entara viva vi nahentira naavuqiqai kara ne vaura.

⁹ Mintiaqiro vi vauvaro vi nahentiva nai vaatiara tiharo, Ike, ti aatovano kenko timanta iruro. Vo enta vo enta tinavu hampata kara ne vai vaiintiva, viva Kotira kaiqa vaiinti taruvave.

¹⁰ Ho kaiqetanta naavu qiaataqaa viva variaina *rumura* vo autu amite, viraqi vaitaaina taintarave, kara taintave, oquvuaina taintarave, *raamuve*, viraqi vataare. Mintimake amitaariraro vi vaiintiva anina entara viraqi ani vaitaarire, tiro. «Minti tivake vitanta vi *rumura* Elisaara autu amitora.»

¹¹ Ho vo enta Elisaava Sunemini qaiqaa oruntero vi *rumuraqi* nai vaitaaina taintaraqaa auaraa vaiharo vaura.

¹² Viva nai kaiqa vaiinti Gehaasirara tiharo, Are nahenti vira aarairaro maini uruarire, tuvaro viva vira aarovaro uruntero vahaagaini himpi vauvaro

¹³ Elisaava Gehaasirara tiharo, Are vi nahentira irehara tiane: Are titanta koqema kera maa *rumura* autu timitaanarara ti, tetanta virara iriha nana haikae ai amirarave? Ai antuqavano nanarae vaivo? Tetanta oru avuhainaa vaiintie, *aami* nora vaiintie, iraari vitanta ai vo haikae autu amitevarave? tuvaro Gehaasiva otu nahenti vira irovaro viva aqao tiro, Te tenta navunaaka hampata vaiha kiama vo haikara aavoquro, tiro.

¹⁴ Minti tuvaro Gehaasiva nahenti viva tu uvara Elisaara tiva amuvaro Elisaava vira irero tiharo, Ho tetanta nana kaiqae vira vara amitararave? tuvaro Gehaasiva tiharo, Vira maaquvano kia vaivaro vira vaativano naampaiqama vivo, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro Elisaava tiharo, Vi nahentira aaraane, tuvaro vira aarovaro uru qentiana himpite vauvaro

¹⁶ Elisaava virara tiharo, Are hura ihi maa toraraqaa nena maaqu ravuku tenarave, tuvaro nahenti viva tiharo, Mpo, nora vaiintio, are Kotira kaiqa vaiinti taruvama variaro. Kia ti una tiane, tura.

¹⁷ Ho nahenti viva variqiro viro vainti taiqamaviro, vi ihira vi toraraqaa Elisaava tuntema kero, qorainti vainti vata tora.

¹⁸ Vira maaquvano vo ihinavu varakero vo enta toqaqi nai qora tavareva vura. Vi entara *uiti* teqe vau entava vauvaro vira qova nai kaiqa vaiinti hampata *uiti* naahoqi vauvaro

¹⁹ vaintiruvano oru nai qora vataakero vaura. Ho vate virave tiro aiha vuvaro nai qora aarero tiharo, Mpo qaao, ti qiatave. Ti qiata aiho vivo, tuvaro vira qova nai kaiqa vaiinti vorara tiharo,

Ho vainti virauru ravuku varera nai nova inaini vuru kaane, tuvaro

²⁰ vira kaiqa vaiintivano vainti virauru ravuku varero vuru nai nova unaini kovaro viva nai nora auvoqi variqiro vuvaro kuarivano qiataqaa uruntovaro qutu vura.

²¹ Qutu vuvaro vira nova vainti vira varero vuru veraraqaa Elisaava vaito taintaraqaa vatero vevantero genti tinta tero

²² nai vaati aarovaro anuvaro virara tiharo, Are oru nena kaiqa vaiinti vo tiraro donki varero viri ti timiarire. Te Kotira kaiqa vaiinti tarura kante oru tave, qaiqaa orurante anirerave, tiro.

²³ Tuvaro vira vaativano aqao tiro, Nanarae are vate vaiinti vira tavareva iaro? Vate kia Maara Entave, kia qaraaka torara ovata ne entavama vaivo. Vi entava anintainaraqaa vira oru tavaane, tuvaro nahenti viva kempukaiqama kero tiharo, Ho are kia virara noraiqaakera iriane. Te virerave, tiro.

²⁴ Minti tivakero viva nai oquvuaina tanura donkiqaa rumpatero nai kaiqa vaiintiara tiharo, Ho are donki vihi vaahi tiraro kantero vuarire. Te kia vo uva tiarera, kia qakoma kera vuane, tivakero

²⁵ viva nai kaiqa vaiintintiro Kaameli Aiqinaqaa Kotira kaiqa vaiinti taruva vaunaini vura.

Vitanta aaraini vi vauvaro Elisaava vaiharo vutu tavovaro vitanta ani vauvaro viva nai kaiqa vaiinti Gehaasirara tiharo, Vutuni vutu tavaane. Sunemi nahentivano anivo.

²⁶ Are kantera oru vira irehara tavaane. Viva nai vaati vainti hampata hoe variavo, kiae ho variavo? tuvaro ho Gehaasiva oru nahenti vira

irovaro nahenti viva tiharo, Tenavu homa vauro, tiro.

²⁷ Ho nahenti viva minti tivakero viva aiqinaqaa Elisaava unaini oruntero vira aiqutaraini kankakaaviro Elisaara aiqū ataa tote vauvaro Gehaasiva taverō, vira niaranto venta vuruvi kaare tuvaro Elisaava aqao tiro, Kia mintiane. Vira qaqi kaane. Te tavauraro vira muntutavano voqama kero qoraiqivo. Mintivaro Noravano Kotiva vira muntutavano qoraiqirara kiama ti tiva timivo, tiro.

²⁸ Minti tuvaro nahenti viva tiharo, Nora vaiintio, ike mpo, ai uvaqaa Kotiva vainti vira ti timirave. Mpo, vi entara te ariara kia ti una tiane tunarave, tiro.

²⁹ Minti tuvaro Elisaava Gehaasirara tiharo, Te quruqi nuna kaurura varera, nena utavaaqa iquqamakera rumpa varera, kantera Sunemini vuane. Viharama kia vo vaiinti uva mantaraitira, qaqi viraro vo vaiintivano ai aarairara kia vo tiraitira oruntera, ti kaura vi vaintirura viriqaa vataane, tiro.

³⁰ Minti tuvaro vainti vira nova tavovaro Elisaava kia nai vireva iharo nai kaiqa vaiintiqa atitareva auti vauvaro viva aqao tiro, Noravano Kotiva qaqi vaira autuqaavata, ai autuqaavata, te kempukaiqamake turo: Are kia virera, tevata kia viraiti, maini vairerave, tuvaro Elisaava nahenti vikantiro Sunemini vura.

³¹ Ho Gehaasiva naane avuni vuva kauru vuru vi vaintira viriqaa vatovaro kia viva himpura. Kia himpuvaro Gehaasiva anirantero aaraini viharo Elisaara rantakero tiharo, Mpo, vaintiruvano kiama himpivo, tuvaro

³² Elisaava naavuni oruntovaro nai *rumuqi* oruntero qentiqaahairo tavovaro qutuvi vaintiruva taintaqaava vauvaro

³³ viva origetero genti tinta tero Nora Kotira aarora.

³⁴ Nora Kotira aarama kero taintaqaava oruntero vaintiru vaataqaava ropapaiviro, viva nai no avu kauqu vi vaintirura no avu kauquqaa vatero tavovaro vi vaintirura vaatavano totoqireva auti vaura.

³⁵ Ho totoqi vauvaro Elisaava himpiro *rumuqi* vi anima kero, oruntero qaiqaa vi vaintiruraqaa ropapaivuvaro vainti viraauruvano 7 tataa ahira ntuva kero nai avu rampai kora.

³⁶ Avu rampai kovaro Elisaava taveru, Gehaasira aarama kero tiharo, Vira nora aarairaro uruarire, tuvaro nahenti viva uruvaro Elisaava tiharo, Ho nena maaqu vitaane, tiro.

³⁷ Minti tuvaro „nahenti vira muntukaqihairo voqamakero quahovaro,„ viva Elisaara aigutaraini kankakaama viro varikero, nai vainti vira vita kero otu vura.

Kara qoraiqura Elisaava koqema nimitora

³⁸ Vo enta Isarerini karara aavoqu entava anintora. Vi entara Elisaava anirantero Giligaali vatukaini oru vaura. Vi entara paropeti vaiinti vokuka ani ruvaaqumavi vaiha Elisaava uva tura iri vauvaro viva nai kaiqa vaiintiara tiharo, Oru tave nora varera viraqi maa vaiintika kara unta nimitaane, tiro.

³⁹ Minti tuvaro paropeti vaiinti vovano naahara rantareva vuva oru qaakau mantau taveru koqe karave tiva kero, airitahaa hiqi kero nai

tavunaqi apuqama kero varero viri teqekero, taveqi aratora. Vikaqihairo kia vovanovata qaakau mantau okarara irura.

⁴⁰ Aratovaro ita vuvaro mpaqi kero tanuqi raaqu kero paropeti vaiinti nimumanta vika neha tave tiha, Oho, Kotira kaiqa vaiinti taruo, uhima kara maaqi vaivo. Hauri tenavu namake qutu vuarorave, ti.

⁴¹ Vika minti tuvaro Elisaava tiharo, *Porisi/Vorusi* vonavu vare aniate, tumanta vare anuvaro Elisaava *porisi* vira taveqi aqukero tiharo, Ho kara raaquke nimiramanta naate, tumanta raaquke nimumanta vika neha tavovaro karavano ho vaura.

Elisaava vaiinti 100 navu kara nimura

⁴² *Uitivata baalivata* mpeqaiqu entara, vaiinti vovano *baaliqohairo* mpareti 20navu untakero ntuva varero, qaraaka *baalivata* ntuva varero, nai vatuka Baali-Salisa kero Elisaava vaunaini anintero „vira amuvaro,“ Elisaava nai kaiqa vaiintiarara tiharo, Vi karara paropeti vika nimiane, tiro.

⁴³ Ho minti tuvaro vira kaiqa vaiintivano aqao tiro, Paropeti vaiinti 100 variavaro maa karava kia ho vikaqi varianarove, tuvaro Elisaava tiharo, Ho qaqi nimira naate. Noravano Kotiva mintima tivo: *Vika kara ho naivaro hini karavano qaqima varianarove*, tivo, tiro.

⁴⁴ Elisaava minti tuvaro vira kaiqa vaiintivano vi karara paropeti vika nimumanta nora. Noravano Kotiva tuntemake, vika ho novaro hini kara qaqi vaura.

5

Nemaanirara tura

¹ Vaiinti vo Nemaaniva ekaa Siria iqoka vaiintiqaa raqiki vauva vaura. Noravano Kotiva vira kahaquvaro viva Siria vika navutaaka naatarake vauvarora tiro, Siria avuhainaava virara nora vaiintive tivakeharo virara quahe vaura. Nemaaniva iqoka vaiinti taruva vauvarovata, qora numuaravano vira vaata ne vauvaro vaura.

² Ho vo enta Siria Isareri vataini orunte iqoka raqiha Isareri nahenti vainti vo ravaaqavu vare vuru Nemaanira naata amuvaro viva vira paanaa kaiqa vare vaura.

³ Vira kaiqa vareharo vo enta viva Nemaanira naatara tiharo, Mpo, ti nora vaiintivano Sameriaini vai paropetira oru tavaitirio, paropeti viva vira numuara homa taiqa kaitirio. Viva mini virage te koqeve tiataarave, tiro.

⁴ „Minti tuvaro vira naatavano nai vaati Nemaanira tiva amuvaro, viva Siria avuhainaa vaiinti nai kaiqa nahentivano tu uvara vuru tiva amuvaro

⁵ avuhainaava Nemaanirara tiharo, Te qara vo ai amiarirara are vira varera vuru Isareri avuhainaa vaiinti amiane, tivakero avuhainaava qara ntuva kero Nemaanira amuvaro viva Isarerini vireva iharo 300,000 *silvaa* monu viravata varero, *kori* ori vira maara 60 *kilo* vaura viravata varero, koqe utavaaqa 10navuvata varero Sameiriaini vura.

⁶ Mini oruntero Isareri avuhainaa vaiinti qara amuvaro qara viraqi uvavano mintima tiro:

Maa ti iqoka vaiinti Nemaanirave. Are vira kahaqiraro vira numuara tavanta viro taiqa vuarire, tiro.

⁷ Ho Isareri avuhainaava vi uvara kaara ntuva kero, nai utavaaqa qunahi qaanahima kero tiharo, Oho, Siria avuhainaa vaiintivano nantivaroe tiriara minti tivo? Te Kotika vaihae vaiinti aruke viraqaahai qaiqaa qaqi vara himpima kararave? Oho, viva ti hampata iqoka raquaina aarara rante vaivo, tiro.

⁸ Minti tuvaro vi uvava vi ani uvaro Kotira kaiqa vaiinti taruva Elisaavavata vi uvara iriro viva Isareri avuhainaa vaiintini uva varakero mintima tiro: Nana kaarae nena utavaaqa qunahi qaanahima kaaro? Vi vaiintira atitairaro te unanaini aniraqe te vira umiqaariraro viva quqaama paropeti vaiintivano Isarerini vaivo tiarire, tiro.

⁹ Elisaava minti tuvaro Nemaaniva nai iqoka *kaarin*avuvata ohivata varero Elisaara naavu gentiana oruntora.

¹⁰ Oruntovaro Elisaava nai kaiqa vaiinti atitero tiharo, Are vevantera virara mintima tiane: Are Iotani Namariqi otuntera 7 tataama namari tuntuane. Are mintiraro ai numuaravano ekaa taiqa viraro ai vaatavano koqema vuarire, tiane, tiro.

¹¹ „Minti tuvaro muntu tiva amuvaro, Nemaaniva vi uvara iruvaro vira arara itovaro naavu kero viharo tiharo, Oho, paropeti vaiintivano vahaagaini veva ntero ti numuaravano taiqaarire tiro, nai Variqa Nora Kotira aareharo nai kauqu ti numuaraqaa vutuni maini iraro taiqaarire, turaroma viva kia mintiraitiro, viva

qaqi naavuqi vaiharo tiriara Iotani Namariqi otu tuntuane tivo.

¹² Ike, ti maaqa Damasikusini Apanaa Namarivata, Paripari Namarivata, koqe namaritanta vaiha ekaa Isarerini vai namariravata aatara kaarave. Namarivano numuara kahaqeharo taiqa kaitirio, te homa tenta maaqaini vaiha namari vitantaqi tunturaro ti numuaravano taiqa vitirio, tiro.

¹³ Minti tivakero viva tuqantaaviro nai maaqaini vuare tumanta, Nemaanira kaiqa vaiintinavu vira aaqanto orunte virara tiha, Mpo, nora vaiintio, paropetivano ariara vukaari uti kaiqara varaane titirio, are vaakama varaaraitirio. Viva kia minti tiraitiro, ariara namariqai tuntiraro ai numuaravano taiqa vuarire tivo. Homa, are viva tinantema kera mintiane, ti.

¹⁴ Vinavuka minti tuvaro Elisaava tuntema kero, Nemaaniva otu Iotani Namariqi 7 tataa tuntuero tavovaro vira numuaravano taiqa vuvaro vira vaatavano qaraakaiqama viro, vainti naati vaata voqara vaura.

¹⁵ Vira vaata koqema vuvaro viva nai kaiqa vaiintinavu hampata tuvurantero Elisaava vaunaini oruntero tiharo, Ho vate te kankomake iri tavauramanta kia maa vataraqaa vo variqa vo variqa variavo. Isareriqaa raqikiva Kotiva, vivaqaima Variqavano vaivo. Mpo, kaiqe te ariara quaheha vo haika ai amiare, tiro.

¹⁶ Minti tuvaro Elisaava aqao tiro, Noravano Kotiva qaqi vaimanta te vira kaiqa vaiintima vauro. Vira autuqaa te quqaama turo, Kia te ariqihai vo haikavata vararerave, tuvaro

Nemaaniva kempukaiqama kero tuvarovata, Elisaava kia vo haikavata viraqihairo varora.

¹⁷ Ho Nemaaniva tiharo, Te kia vo haika ai amiarera, are ti qaqi kairaqe te Isareri vata quvike, donki taaraqantaqaa vaari vataari vitanta vare vuru maaqaini timitaate. Mintiqe te homa tenta maaqaini vi vataraqaa vaiha kia vo variqara iriraiti, Nora Kotiraraqai iriha *ofaa* vira iha quara amitaare, tiro.

¹⁸ Minti tivakero Nemaaniva qaiqaa tiharo, Te vo haikara ai tiva amiariraro Noravano Kotiva vi uvara nunka timitaarire. Ti avuhainaava una variqa Rimonira autu tuahera kareva Rimonira naavuqi viharo viva ti kauqu tuma varero vi naavuraqi vi vairave. Ho vo enta vo enta ti avuhainaava Rimonira naavuqi oriqetero vira avuqaa kankakaama viro, ti kauqu tuate vairara ti, tevata una variqa avuqaa kankakaamavi vau-narave. Te naantiaravata minti minti iarera, hoe Noravano Kotiva vi uvaravata nunka timita-anarove? tiro.

¹⁹ Nemaaniva minti tuvaro Elisaava tiharo, Ai muntukavano paru irara vuane, tuvaro Nemaaniva Elisaara mini kero vura.

²⁰ Vira kero aaraini inaaraiqa vuvaro Elisaara kaiqa vaiinti Gehaasiva nai aatoqi irikero tiharo, Ike, ti nora vaiintivano Nemaaniva vira amireva i haikara varaataara vaivaro viva Nemaanira qaqi kaivaro vivo. Noravano Kotiva qaqi vaira autuqaa te quqaama turo: Te kante vi, oru vi vaiintiraqaahai vo haika vararerave, tiro.

²¹ Gehaasiva mintima kero iriro, viva vaaka Nemaanira avataqiro vuvaro Nemaaniva vira taverro nai ohi ravaaqavu kero iqoka *kaariqihairo*

viavintero Gehaasira vitakero tiharo, Nana haikavanoe qovaraiqivo? Netanta hoe variavo? tiro.

²² Minti tuvaro Gehaasiva tiharo, Tetanta homa vauro. Ti nora vaiintivano ti tititeharo ari-ara mintima tiva amiane tivo: Paropetinavu Efaraimu aiqinaini varianaihai taaraqantavano tuvuntaavo. Are hoe *silvaa* monu uta vohaiqavata, utavaaqa taaraqantavata, ti kaiqa vaiinti amiraro viri vitanta nimiarire? tivo, tiro.

²³ Gehaasiva minti tuvaro Nemaaniva tiharo, Hove. Kia *silvaa* monu uta vohaiqa vararaitira, taara uta varaane, tivakero viva 6,000 *silvaa* monu taara uta mpiqakero uta vitantavata, vaiinti taaraqantara iriharo utavaaqavata, Gehaasira amiro, nai kaiqa vaiinti taaraqanta nititomanta vitanta Gehaasira kahaqama vare vira avuni vi, vuru amitora.

²⁴ Vitanta Elisaara naavu vururaqaa vaunaini oruntovaro Gehaasiva vitantaqaahairo monu utavata vo haikavata varero vuru naavuqi vatero, Nemaanira kaiqa vaiintitanta nititomanta anirante vura.

²⁵ Vitanta vuvaro Gehaasiva nai nora vaiintivano vaunaini vuvaro Elisaava virara tiharo, Gehasio, taini vuaravave aniaro? tuvaro viva tiharo, Nora vaiintio, kia te vonaini vuraukavauve anuro, tiro.

²⁶ Minti tuvaro Elisaava aqao tiro, Ti maraquravano vaiharo tavaivaro vi vaiintiva nai iqoka *kaariqihairo* vaavintero ai vita kairave. Gehasio, are kia vi monura varaataarave. Are tihara, Te vi monura aqukeha utavaaqave, *orivi* naahove, *uaini* naahove, sipisipive, purumakauve,

kaiqa vaiintive, kaiqa nahentive, ho varaainarave tivakera Nemaanira monu varaaro.

²⁷ Are mintianara kaara Nemaanira arina numuarava aivata, are kuvuarama teraukavata, ekaa enta aruqiro vuanarove, tiro.

Elisaava minti tuvaro Gehaasiva vira mini kero tavovaro vaata ne vau numuarava viraqaa qovarama vuvaro vira vaatavano anoma kero hantaiqiro vaura.

6

Rori qiatavano namariqihairo kumpetaqi urura

¹ Vo enta paropeti vaiinti vika Elisaarara tiha, Ho tavaane. Tinavu naavu maa inaarauruma vaivo.

² Kairaqe tenavu otu Iotani Namari auvahihai katari teqake, nora naavu kaqake viraqi variare, tuvaro viva ho mintiate tiro.

³ Minti tuvaro paropeti vaiinti vovano vira irero tiharo, Mpo, nora vaiintio, arevata tinavu hampata aniane, tuvaro Elisaava hove tivakero

⁴ vika hampata vumanta vika Iotani Namari vaunaini otunte katari hoqaramake teqe vaura.

⁵ Teqe vauvaro vikaqihairo vaiinti vovano tuato roriva rahunkiro namariqi aqu vuvaro viva Elisaarara tiharo, Mpo nora vaiintio, te vo vaiinti rori vare anurava ruhunkiro namariqi aqu vivo, tiro.

⁶ Minti tuvaro Elisaava vira irero, Tanae aqu vivo? tuvaro vaiinti viva rori viva aqu vina Elisaara umiqovaro Elisaava katari kaara inaraiqa teqakero kaara vira viavi namariqi

aqū kovaro rorivano namariqihairo kumpetero qaḡini uru ntora.

⁷ Uru ntovaro ho Elisaava vaiinti virara tiharo, Ho nena rori varaane, tuvoro viva namariqihairo viavi nai rori varora.

Elisaava Siria iqoka vaiinti naatara kora

⁸ Vo enta Siria avuhainaava Isareri hampata raḡireva iharo nai iqoka vaiinti taruka hampata *seri* naavu maaḡa kaḡaaina uvara tivakero vo vatuka kaama tero vi vataraaḡaa *seri* naavu maaḡa kaḡareva vura.

⁹ Vika vi vataraaḡaa nai *seri* naavu maaḡa kaḡatovaro, Elisaava Isareri avuhainaraini uva varakero tiharo, Are raurihara variane. Siria vika vi vataraaḡaa variavo. Hauri Isareri mini vivorave, tiro.

¹⁰ Elisaava vi uvara vara kovaro Isareri avuhainaava iriro, vaiinti vonavu nititomanta vinavuka ampeḡamake tavovaro Elisaara uvavano quḡaa vaumanta Isareri kia Siria *seri* naavu maaḡa kaḡatonaini vura. Qaiḡaa qaiḡaavata Siria voḡi voḡi vaara autute vauvaro Elisaava virara Isareri avuhainaara tiva ami vaura.

¹¹ Mintiaḡiro vi vauvaro Siria avuhainaa vaiinti arara itovaro nai iqoka vaiinti taruka naarama kero tiharo, Niḡihairo ta vaiintivae Isareri avuhainaara mantaraini vaivo? tuvoro

¹² vikaḡihairo vovano aḡao tiro, Nora vaiintio, kiama tinavuḡihairo vovano mintivo. Paropeti vaiinti Elisaava Isarerini vaiva, vivama ekaa haika tenavu autirera unara Isareri avuhainaara tiva ami vaivo. Are nena vaitaana *rumuraḡi*

vaihara uva tianara, vi uvaravata viva Isareri avuhainaara tiva ami vaivo, tiro.

¹³ Minti tuvaro Siria avuhainaava vikara tiharo, Ne oru Elisaava variainara rantake tave, viri ti tiva timiqe te iqoka vaiinti nititaari oru vira ravaaqavu vare aniate, tivakero vika nititama kora.

Ho vovano uva varakero tiharo, Viva Dotaani vatukainima vaivo, tuvaro

¹⁴ Siria avuhainaava iqoka vaiintive, ohive, iqoka *kaarive*, vara komanta vika entaqi oru Dotaani vatuka ututuma tora.

¹⁵ Mintimate vauvaro vira qararaa toqaqi Elisaara kaiqa vaiinti viva vahaaqaini vevantero tavovaro Siria iqoka vaiintive ohive iqoka *kaarive* vi vatukara ekaa ututuma tovaro viva oru Elisaarara tiharo, Oho, nora vaiintio, tetanta nantie irarave? tiro.

¹⁶ Viva minti tuvaro Elisaava vira tiva amiro tiharo, Kia qetaane. Quqaama vika airi iqoka vaiinti variavarovata, titanta kahaqi variaka nai airitahaama variavo, tiro.

¹⁷ Minti tivakero Elisaava Nora Kotira aarero tiharo, Noravauvo, are maa vaiintira avu rampai kairaro viva ti kahaqi variakara tunara tavaarire, tuvaro Noravano Kotiva vira kaiqa vaiinti avu rampai kovaro viva tavovaro Elisaava vau aiqinaraqaa ohive iqoka *kaari* iha itokave airitahaa mpiqavi Elisaara ututumate vaura.

¹⁸ Ho Siria vika Elisaara ani ravaaqavu kareka uvaro Elisaava Nora Kotira aarero tiharo, Are Siria vaiinti maaka avu konkiraiqama kairamanta vika kia ho tavaate, tuvaro Noravano Kotiva vika avu konkiraiqama kora.

19 Vika avu konkiraiqama kovaro Elisaava vika unaini oruntero vikara tiharo, Ne hampi aaraqaa aninte vo vatukaqima anintaavo. Ho ne ti avataqi aniqe te ni ntitavare ne rante varia vaiintiva vainaini vuare, tumanta vika Elisaara avata vare vuvaro viva vika ntita varero Sameria vatukaini vuru kora.

20 Ho vika Sameria vatukaqi oriqetovaro Elisaava Nora Kotirara tiharo, Noravauvo, are vika avu rampai kaira qaiqaa koqemake tavaate, tuvaro Noravano Kotiva vika avu rampai komanta vika nai Sameria vatukaqi vaura kankomake tavora.

21 Siria vika Sameria vatukaqi vauvaro Isareri avuhainaava Elisaara irero tiharo, Nora vaiintio, te vika arukarerave? tiro.

22 Minti tuvaro Elisaava aqao tiro, Kia vika arukaane. Are raqihara nena navutaaka ravaaqavu taana vaiintika kia arukaantema kera, are maaka kia arukaraitira, karavata namarivata nimiramanta namake anirante nai avuhainaava vainaini vuare, tiro.

23 Minti tuvaro viva nora karakaaqa aukukero Siria vika nimumanta nora. Nama kovaro viva vika nititama komanta anirante Siria avuhainaava vaunaini vura. Vi entaraqaahai Siria vika kia qaiqaavata Isareri vataini ani vika hampata iqoka raqura.

Siria vika Sameria vatuka ututuma tora

24 Vo ihinavu aitarovaro Siria King Beni-Hadaativa Isareri hampata, raqireva ekaa nai iqoka vaiinti nutu ruvaaquma varero oru Sameria vatuka ututuma tora.

25 Vika vukai enta ututumate vaumanta Same-ria vatukaqi vauka karara aavoqura. Mintuvaro kara koqaavano uritarero vauvaro donki qiata koqaa vaireva, 80 *silvaa* monu vauvaro, qaakau qaniqani vira maaravano $\frac{1}{4}$ kiloqai vauvaro vira koqaa *silvaa* monu 5navu vaura.

26 Vo enta Isareri avuhainaava vatuka vaan-taavura qiataqaa ni vauvaro nahenti vovano vira aarero tiharo, Mpo, nora vaiinti ti avuhainao, are ti kahaqiane, tiro.

27 Minti tuvaro avuhainaava nai tiva amiro tiharo, Noravano Kotiva kia ai kahaqirera, te nantiakee ai kahaqirarave? Te *uitivata uainivata* kia vatauro, tiro.

28 Minti tivakero vira irero tiharo, Ho nena uva tiraqe iriare, tuvaro nahenti viva vira tiva amiro tiharo, Viti nahentiva tiriara tiharo, Kaiqetanta vate ai vainti naane namake, huratanta tenta vainti naare, timanta

29 te eo tivake tenta vainti naane aruke vikanti unta namakema, ho vira qararaa vi nahentira vainti aruke untake narare turaro viva nai vainti kukeqa taivo, tiro.

30 Minti tuvaro avuhainaava nahentivano tu uvara iriro, ike mpo tiharo nai utavaaqa qunahi qaanahima kero, vaantaavura qiataqaa ni vaumanta vaiinti nahenti tavovaro viva nai utavaaqa qunahitora vira vetanto vaataqaa nonkutova ko-vaara utavaaqa vaura.

31 Avuhainaa vaiinti viva tiharo, Oho, Elisaara okaraqaama maa maarava qovaraiqivo. Vate vira qiatavano nai kururuqaa qaqi vairera, Ko-tiva homa ti arukaanarove, tivakero

³² viva Elisaara aunta teqa kaarire tiro, vo vaiinti atitovaro vura.

Ho Elisaava nai naavuqi Sameria nora vaiinti vokuka hampata oquvi vauvaro avuhainaava atito vaiintiva aaraini qaqi ani vauvaro Elisaava nora vaiinti vika tiva nimiŕo tiharo, Voqama kero vaiinti aruke vaiva, viva vatema ti aunta teqa kaaina vaiintira vo atitaivaro ani vaivo. Ho vi vaiintiva maini aniramanta ne kempukaiqamake genti tinta taivaro viva kia naavuqi uriqetaarire. Vi vaiintiva anintairaro avuhainaava naivatama vira avata varero anintanarove, tiro.

³³ Elisaava uva ti vauvaro vira arukaarira vaiintiva oruntovaro avuhainaava naivata vira naantiara oruntora. Avuhainaava Elisaarara tiharo, Oho, Noravano Kotiva tivaro qora enta maava tinavuqi qovarama vivo. Te qumina viva tinavu kahaqiainara veka variarorave. „Te ai arukarerave,“ tiro.

7

¹ Minti tuvaro Elisaava tiharo, Are Noravano Kotiva ti uvara iriane. Viva mintima tivo:

Hura maa kuari avuraqaa vaiinti nahenti maa vatukara genti vainaini orunte, vika porisi vira maara 3 kilo vainarave, baali vira maara 6 kilo vainarave, vika 1 kinaaqai aqukeha varevarave, tivo, tiro.

² Elisaava minti tuvaro iqoka vaiinti vovano avuhainaara kauqu tuateharo ni vauva tiharo, Eqaane. Noravano Kotiva vate nora aaqu vara kairaro ntirarovata, hura kiama vi karava varianarove, tiro.

Minti tuvaro Elisaava nai vira tiva amiro tiharo, Te quqaama turo. Are vi haikava qovaraiginarara taveravata, kiama vi karara nenarave, tura.

Siria iqoka vaiinti qetake vura

³ Vi entara vaiinti 4navu vaata ne vau numuarava vikaqaa vauka Sameria vatuka qenti aaqaini vaura.

Vinavuka nai tiva ami nai tiva ami tiha, Qumina tenavu maini vaiha qutuainara veka variarorave?

⁴ Tenavu vatukaqi vuarera, tenavu karara narara variqi vi, qutuma virarave. Tenavu maini aaqaini variarera, tenavu qutuma virarave. Ho kaiqenavu Siria *seri* naavu maaqa kaqataanaini vuare. Vika tinavu vehakuma timitaivera, tenavu qaqi variare. Vika tinavu haru kaivera, tenavu qutu vuare, ti.

⁵ Minti ti vauvaro enta ireva umanta vinavuka himpi Siria vika vaunaini orunte tavovaro kia vovanovata mini vaura.

⁶ Eronaini Noravano Kotiva uva *nontanta/otata* qovarama komanta Siria vika tiha, Navutaaka iqoka vaiinti nora haikavano nai ohive, iqoka *kaarive*, vare aniavaro aavantageivo. Oho, Isareri vika Hiti avuhainaaravata Isipi avuhainaaravata koqaama kaamanta vitanta nai iqoka vaiinti ntita vare tinavu hampata raqireka aniavo, ti.

⁷ Enta ireva umanta Siria vika minti tivake nai *seri* naavuve, nai ohive, donkive, qaqira mini ke, qetake aiku autute vinura. Navutaaka harivorave ti, kia vo haikavata vararaiti, vika qaqi vinura.

⁸ Ho vika vumanta vaiinti 4navu mini orunte vatuka viraqi oriqete *seri* naavu voqi tavovaro karavanovata namarivanovata viraqi vaumanta vinavuka vira varake ne vaura. Namake vika Siria u haikara *kori* orive, *silvaa* orive, utavaaqave, vare muntu vahaaqaini voqi vauvu tora. Vinavuka qaiqaa uru vo *seri* naavuqihai vo airairavata vare muntu voqi vauvu tora.

⁹ Mintimake vinavuka nai tiva ami nai tiva ami tiha, Tenavu kiama koqe okara auturo. Vate tenavu tavaura haikava koqe vakaakama vaivo. Hauri tenavu vi uvara kia voravata tiva amiraiti, aatitainara veka variariraro tinavuqaa uva variantorave. Varaiqenavu vaaka vuru avuhainaara qiata vaiintinavu tiva nimiare, ti.

¹⁰ Ho vinavuka minti tivake entaqiraara anirante Sameriaini orunte qentiqaa maimaraara raqikuka naaramake tiha, Tenavu Siria *seri* naavu maaqa kaqataaraqi orunte tavauramanta kia vaiinti voqavanovata viraqi variavaro kia vaiinti uvavata vaivo. „Siria vika qetake ruqemake vuavaro vika ia haikava vatuka viraqi qaqi vaivo.” Vika kiama nai ohivata donkivata kantaruma taara qantu karaiti, kia nai *seri* naavu kaqataara rampai karaiti, vika vi haikara vi haikara qaqi kema vuavo, ti.

¹¹ Minti tumanta qentiqaa maimaraara raqikuka vi uvara iri, naveraiti vaumanta, vokuka vi uvara vare avuhainaara vuru tiva amura.

¹² Avuhainaava entaqi vi uvara iriro himpiro nai qiata vaiintinavuara tiharo, Te Siria vika avu aatoqi vaira irima kauro. Tenavu karara aavoqunara tavema, vika nai vatuka ke, otu

ahikaqi vaara autute variavo. Vika tinavuara vatuka ke aaqaini vevantaiqe vika ravaaqavuke vika vatuka varaare ti, mintiavo, tiro.

¹³ Minti tuvaro qiata vaiinti vovano tiharo, Kaiqenavu vaiinti vonavu vara kaari vinavuka oru vatukaqi Siria ampeqiha tavaate. Vika vinavuka arukaivera, vira hove. Tenavu ekaa Isareri maini vauraukavata qutuma virarave. Vinavuka mini qutirave, tinavu hampata maini vaiha qutirave, tenavu virara hovema turo. Kaiqe ohi 5navu qaqi vainara nimiari vare vuate, tiro.

¹⁴ Minti tumanta vika vaiinti vokuka kaamate iqoka *kaari* taaraqantavata, ohinavuvata, vi vaiintika nimuvaro avuhainaava vinavuka nititero tiharo, Nenavu oru ampeqamake tavaate, tiro.

¹⁵ Tumanta vaiinti vinavuka aaraini viha tavovaro Siria qaqirako utavaaqarave, auvihehavaarave, vi haikara vi haikara aara voqaa voqaa vau-manta vinavuka tavamaqi vivi, Iotani Namarini otunte, viraqaahai oturante vi haikara vi haikara tavora avuhainaara vuru tiva amura.

¹⁶ Vuru tiva amumanta vaiinti nahentivata vi uvara iri, vika kante Siria naavu maaqa kaqatonaini orunte, ekaa haika vika kora, karave vo haikave varora. Vi entara Noravano Kotiva tintemake, vaiinti nahenti *porisi 3 kilo* maara vaurave, *baali 6 kilo* maara vaurave, varareka 1 kinaa aqukeha vare vaura.

¹⁷ Ho avuhainaara kauqu tuateharo vira hampata ni vau vaiintiva vauvaro avuhainaava virara oru vatuka qentiqaa raqikiane tuvaro viva mini oru himpi vaumanta vaiinti nahenti Siria naavu maaqainiara kante viha vira venta kovaro

hiqintumanta vika viha vi vaiintira rakavu kovaro gutu vura. Avuhainaava Elisaara naavuni oruntovaro Elisaava vira tiva amuntemakero, vi vaiintiva gutu vura.

¹⁸ Elisaava avuhainaara tiva amiro tiharo, Hura maa kuari avuraqaa vaiinti nahenti Same-ria qenti vainaini orunte, *porisi* vira maara 3 kilo vainarave, *baali* vira maara 6 kilo vainarave, 1 kinaa aqukeha varevarave, tuvaro

¹⁹ iqoka vaiinti gutu vuva Elisaarara tiharo, Eqaane. Noravano Kotiva vate nora aaqu vara kairaro ntirarovata, hura kiama vi karava vari-anarove, tuvaro Elisaava nai vira tiva amiro ti-haro, Te quqaama turo. Are vi haikava qovaraiqi-nara taveravata, kiama vi karara nenarave, tura.

²⁰ Ho Elisaava tunte iro vi haikava qovaraiqura. Iqoka vaiinti viva vatuka qentiana himpi vau-manta vaiinti nahenti kante viha vira ventake rakavu kovaro gutu vura.

8

Sunemihainaa nahentivano Isarerini qaiqaa anura

¹ Vira maaqu qutuvura Elisaava vira qaqi vara himpimako nahentiva Sunemihainaava vauvaro Elisaava vira tiva amiro tiharo, Noravano Kotiva mintima tivo: Karara aavoqi entava tinavu vataini qovarama viro 7 ihiaara variqiro vuainarara tira, are himpira nena vaintivara ntita varera oru vo vataini vairaro qora enta viva taiqa vuarire, tuvaro

² nahenti viva Elisaava tunte iro, nai vaintiara-vata himpiro Pirisia vataini 7 ihiaara oru vaura.

³ Ho 7 ihi aitarovaro viva Pirisia mini kero nai vaintiaravata orurantero Isarerini nai naavuvata nai vatavata qaiqaa nai amiarire tiro, avuhainaara tavareva vura.

⁴ Vira tavareva vuvaro avuhainaava Elisaara kaiqa vaiinti Gehaasikantiro uva tivaqiro viharo virara tiharo, Are Elisaava nora kaiqa varaira virara ti tiva timiqe te iriare, tiro.

⁵ Minti tuvaro Gehaasiva „nahenti vira maaquvano qutu vura„ Elisaava qaiqaa qaqi vara himpimako uvara avuhainaara tiva ami vauvaro vi nahentiva avuhainaa vaiinti irareva vihairo anintora.

Anintovaro Gehaasiva vitanta noka tavero avuhainaarara tiharo, Ho tavaane. Maa vi nahentivave. Maa vira maaquve. Vira maaqu maava qutu vivaro Elisaava vira qaqi vara himpima kairave, tiro.

⁶ Tuvaro ho avuhainaa vaiinti viva Elisaava vi haikara auturara nahenti vira irovaro nahenti viva vira tiva amura. Tiva amuvaro avuhainaava qiata vaiinti vo aarovaro anuvaro virara tiharo, Are maa nahentiva ina haikara ekaama nai amiane. Viva 7 ihia vo vatani vaivaro maa vataraqaa vira naahoqi kara vairara irihara, vira koqaa amiane, tura.

Siria avuhainaava qutu vura

⁷ Vo enta Elisaava Siria vatani nora vatuka Damasikusiqi vura. Vi entara Siria King Beni-Hadaativa rovara varomanta vokuka avuhainaa vaiinti vira tiva ami tiha, Elisaava vate Damasikusinima ani vaivo tura.

⁸ Tuvaro avuhainaava Hasaelira aaramakero virara tiharo, Vo haika vira aminaravata varera oru Kotira kaiqa vaiinti tarura tavaane. Are vira

tiva amiraro viva Nora Kotira ireharo tavaarire. Ti rovara taiqaanarove, kiae taiqaanarove, tiro.

⁹ Minti tuvaro Hasaeliva Damasikusiqiraara, koge haika, vo haika vo haika, 40 kamerivano ho varera raira kero kameriqaa vaari vatero varero Elisaava vaunaini vura. Viva mini oruntero Elisaarara tiharo, Nora vaiintio, ai paanaa vaiinti Beni-Hadaativa Siria avuhainaava ti are iananaini tititero mintima tivo: Oru vira irehara tavaane. Ti rovaravano taiqaanarove, kiae taiqaanarove? tiane tivo, tiro.

¹⁰ Tuvaro Elisaava vira tiva amiro tiharo, Are virara tihara, Ai rovaravano taiqama vuanarove tiane. Oho, Noravano Kotiva ti tiva timiharo viva qutuma vuanarove tivo, tiro.

¹¹ Elisaava minti tivakero viva kempukaiqama kero Hasaelira aituti vauvaro Hasaeliva airi avu aato uti vauvaro viraqaahairo Elisaava iqi ratora.

¹² Iqi rate vauvaro Hasaeliva vira irero tiharo, Nora vaiintio, are nana kaarae iqi rate variaro? tuvaro Elisaava nai vira tiva amiro tiharo, Oho, naantiara are airi qora okara Isareri vaiinti nahenti autu nimitenarara irihama te iqi rate vauro. Are iqoka raqihara Isareri vika kempuka naavu maaqa iha quarakera, vika qaraaka vaiinti iqoka paipeqohaira arukera, vika vainti naati utu vataqaa tairi kaira qutu vivarave. Are vika nahenti vainti taiqama vika iqoka paipeqohaira auhavau *kuhia/qumpihia* kenarave, tiro.

¹³ Elisaava minti tuvaro Hasaeliva aqao tiro, Te qaqi qumina vaiintivanoma vauro. Nantiakee te vi haikara nora haika autirarave? tuvaro

Elisaava vira tiva amiro tiharo, Noravano Kotiva ti humiqeharo arema Siria avuhainaa vaiintiqama vinarave tivo, tiro.

¹⁴ Elisaava minti tuvaro Hasaeliva anirantero King Beni-Hadaativa vaunaini vuvaro avuhainaava vira irero tiharo, Elisaava nana uvae ai tiva amivo? tuvaro Hasaeliva vira tiva amiro tiharo, Viva tiriara tiharo, Ai rovaravano taiqa virara are homa vinarave tivo, tiro.

¹⁵ Minti tiva amirovata, vira qararaa Hasaeliva *paraanke* varero muntu namariqi quntama kero varero vuru avuhainaa vaiinti viri naavuma tovaro avuhainaa vaiintivano kia ahovata vararaitiro, qutu vura. Beni-Hadaativa qutu vuvaro Hasaeliva vira vatuka varero Siria avuhainaa vaiintiqama vura.

Jehoraamuva Iutaa avuhainaava vaura

¹⁶ Ahaapira maaqu Joraamuva 5 ihiaara Isareriqaa raqiki vau entara, Jehosafaatira maaqu Jehoraamuva nai qora vatuka varero Iutaa avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

¹⁷ Vi entara viva 32 ihi varakova avuhainaa vaiintiqama viro 8 ihiaara Ieruharemiqi vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura.

¹⁸ Viva Isareri King Ahaapira raavura varatovara tiro, viva Ahaapira anku aanantero, Isareri avuhainaa vaiinti vokuka qora okara autuntema kero, Nora Kotira avuqaa qora okara auti vaura.

¹⁹ Mintuvarovata, Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Devitirarao tiro, viva kia Iutaa vehi autu taiqakaataa uvaro kia vika taiqa kora. Haaru viva nai kauqu aiqiqaa aqukeharo ekaa enta

Devitira ankuqihairo vaiinti vovano avuhainaa vaiinti varianarove turara iriharo kia mintura.

²⁰ Jehoraamuva Iutaaqaa raqiki vau entara Idomu vika kia Iutaa avuhainaa vaiinti vira vevaaraini vairaiti, vika vaiinti vo kaama tovaro viva vika avuhainaa vaiintivano vaura.

²¹ Mintuvaro Jehoraamuva iqoka *kaariqi* niha raquka ekaa ntita varero, Idomu hampata raqireva Sai vatukaini oruntomanta, Idomu vika ani Jehoraamuravata vira qiata vaiintinavu iqoka *kaariqaa* raqikukavata ututumate vaura. Ututumate vauvaro Jehoraamuva entaqi himpiro Idomu ututoraqihairo ruqema kero vumanta vira iqoka vaiinti qetake iqoka qaqirake anirante maaqaini vura.

²² Vi entara Iutaa kia Idomu naatarake iqoka qaqirake vurara ti, maa entaravata Idomu vika kia Iutaa vevaaraini vairaiti, náivano náiqaa raqiki variara. Vi entara Lipina vatukaihainaaka vikavata kia Iutaa vevaaraini vaireka auti vaura.

²³ Ho King Jehoraamuva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

²⁴ Jehoraamuva qutu vumanta vira vaata vare nai kaivaqaukavara quntama tonaini Devitira Vatukave turaqi vuru quntama tora. Quntama tovaro vira maaqu Ahasiava vira vatuka varero avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

Ahasiava Iutaa avuhainaava vaura

²⁵ Ahaapira maaqu Joraamuva 12 ihiaara Isareriqaa raqiki vau entara, Jehoraamura maaqu Ahasiava avuhainaa vaiintiqama viro Iutaaqaa raqiki vaura.

²⁶ Ahasiava 22 ihi varakova avuhainaa vaiintiḡama viro Ieruharemiḡi vohaa ihiara raḡkura. Vira nova Ataliaava Isareri King Ahaapira raavuravano vauvaro vira naaḡuva Isareri King Omuriva vaura.

²⁷ Ahasiara nova Ahaapira ankuḡihainaa nahentivano vaurara tiro, Ahaapira anku ḡora okara autuntema kero, Ahasiavavata Nora Kotira avuḡaa ḡora okara auti vaura.

²⁸ Vo enta King Ahasiava Isareri King Joraamukantiro Siria King Hasaelira hampata raḡireka oru Ramoti vatuka aumanto Gileaatini raḡi vauvaro Siria iḡoka vaiinti vika Joraamura arutora.

²⁹ Vira arutovaro viva iḡoka ḡaḡira kero vaata arutora tavanta vuarire tiro, oru Jeseririni vaura. Viva mini vauvaro Ahasiava vira tavareva mini vura.

9

Jehura kaamatora

¹ King Joraamuva Jeseririni vauvaro paropeti vaiinti Elisaava paropeti vaiintiḡihairo vaiinti vo aaramakero virara tiharo, Are ḡerama varera, orivi vahavera taḡu maa varera Gileaatii vataini vai vatukara Ramotini vuane.

² Mini oruntera Nimisira nainti Jehosafaatira maaḡu Jehura rantakaane. Viva nai hana vaiinti hampata vainaraḡihaira are vira vita varera vo *rumuḡi* vuru kera

³ vahavera vira ḡiataḡaa aḡu amitehara vira mintima tiva amiane: Noravano Kotiva ariara tiharo, Te ai kaamate ariara viva Isareri avuhainaa vaiintima vaivo turo, tiane.

Are minti tivakera kia vairaitira, qenti qantua kera kantama vuane, tiro.

⁴ Elisaava minti tuvaro qaraaka paropeti viva himpiro Ramotini vura.

⁵ Viva mini oruntero tavomanta iqoka vaiintiqaa raqiki vauka ruvaaqumavi vaiha uva ti vauvaro viva vikara tiharo, Ninavu qiata vaiinti te uva tiva amirera anuro, tuvaro Jehuva vira irero, Are takantira uva tirevave? tuvaro viva ainti uva tirerave tiro.

⁶ Minti tuvaro Jehuva himpiro vira hampata naavuqi oriqetovaro paropeti vaiinti viva *orivi* vahavera Jehura qiataqaa aqu amitero vira tiva amiro tiharo, Noravano Kotiva tinavu Isareri Variqavano mintima tivo:

Te vate ai kaama taarirara are Isareri avuhainaa vaiintiqama vira, ti vaiinti nahenti vikaqaa raqikiane.

⁷ Are nora vaiinti Ahaapira anku vika ekaa aru taiqa kaane. Are mintiraqe te Kuini Jesebelira nai qora kaiqa kaara vira qoraiqama amitarerave. Viva ti paropetivata, ti kaiqa vaiinti vonavuvata, arukai nahentivave.

⁸ Are Ahaapira anku ekaa vehi autu taiqa kaane. Vira anku nora vaiintive, vehi vaiintive, te ekaa vika aru taiqa karerave.

⁹ Te haaru Nebaatira maaqu Jeroboamura ankuvata, Ahiaara maaqu Basaara ankuvata, qoraiqama nimitaunantemake, vikavata mintima nimitaari kia voqavanovata qaqi vaivarave.

¹⁰ Jesebeliva qutu viramanta Jeseriri vatukaihainaa vairinavu vira vaata nama taiqa kaimanta

kiama ho vira vaata vare muntu quntevarave tivo, tiro.

Paropeti vaiinti viva Noravano Kotiva tu uvara tiva taigakero, qenti qantuakero vevantero kantama vira.

¹¹ Kantama vuvaro Jehuva vevantero nai kana qiata vaiinti vaunaini vumanta vika vira ireha tiha, Ekaa haikavano hoe vaivo? Nantivaroe vuera vaiinti viva ai ani tavaivo? tuvaro Jehuva vika tiva nimitiro tiharo, Ne mintia vaiintika tia okarara iri tavaarave, tiro.

¹² Tumanta vika aqao ti, Tenavu kia iri tavau-narave. Are vira uva tinavu tiva timiraqe iriare, tuvaro Jehuva vikara tiharo, Vi vaiintiva ti viri tiva timiro tiharo, Noravano Kotiva mintima tivo: Te vate ai kaama taarirara are Isareri avuhainaa vaiinti qama vinarave tivo, tiro.

¹³ Jehuva minti tumanta vira kenauka vaakama nai vukai tavuna aqutora ravaqaake ai qu ntavaqi vuavau vuqi amitovaro Jehuva vira qaa himpi vaumanta vika *aanumaara/noma* vuaqaha naveraitiha, Jehuva [Isareri] avuhainaa vaiintivano vaivo, tura.

Jehuva Joraamura arukora

¹⁴ Minti tuvaro Nimisira nainti Jehosafaatira maaqu Jehuva Ramotini vaiharo nai kena iqoka vaiintinavu hampata Joraamura arukerara ti vaura.

Isareri vika Siria King Hasaelira hampata raqu entara Siria vika Joraamura arutovaro

¹⁵ viva iqoka qaqira kero nai vaata arutora tavanta vuarire tiro, Jeseririni oru vaura.

Mintuvaro Jehuva nai kena iqoka vaiintiarara tiharo, Nenavu quqaa tiriara tiha viva Isareri avuhainaa vaiintivano vaivo tivera, nenavu kogemake raqikivaro Ramotihainaa vaiinti vovano kia vi uvara varero Jeseririni tenavu autirera iaina uvara vuru tiva nimiarire, tiro.

¹⁶ Jehuva minti tivakero nai iqoka *kaariqi* vaarintero Ramoti kero Jeseririni vura.

King Joraamura vaatavano kia anoma tavanta vuvaro viva Jeseririni nai naavuqi taintaqaa vai tatero vauvaro Iutaa King Ahasiavavata mini otuntero vira tave vaura.

¹⁷ Vira tave vauvaro vaiinti vovano Jeseriri vatuka vaantaavura qiataqaa maimaraara raqiki vauva vaiharo tavovaro Jehura iqoka vaiintinavu vira hampata ani vaura. Ani vauvaro viva naveraitiharo, Te tavauramanta iqoka vaiintima aaraini aniavo, tiro.

Minti tuvaro Joraamuva tiharo, Ne iqoka vaiinti vo tivaro viva ohiqaa kantero aaraini oruntero vika ireharo, Ne tara mantaraini variakae aniavo? tiarire, tiro.

¹⁸ Ho minti tuvaro iqoka vaiinti vovano ohiqaa aaraini oruntero Jehurara tiharo, Avuhainaa vaiintivano are aniana okarara irirevave. Are maatera iqirevae aniaro? tuvaro Jehuva vira tiva amiro tiharo, Vira kia ai kaiqavauve. Are tinavu naantiaraini tinavu avataqira aniane, tiro.

Tuvaro maimaraara raqikuva tavovaro iqoka vaiinti viva kia orurantero anuvaro viva avuhainaa vaiintivano vaunaini uva varakero tiharo, Vika ianaini vi vaiintiva kia orurantero anivo, tiro.

19 Tuvaro avuhainaava vaiinti vo vara kovarova vura. Vivavata oruntero Jehurara tiharo, Avuhainaava are aniana okarara irirevave. Are maateraiqirevae aniaro? tuvaro Jehuva virara tiharo, Vira kia ai kaiqavauve. Are tinavu naantiaraini tinavu avataqira aniane, tiro.

20 Tuvaro maimaraara raqikuva tavovaro vaiinti viva kia orurantero anuvaro viva avuhainaava vaunaini uva varakero tiharo, Vaiinti vivavata vika ianaini viva kiama qaiqaa orurantero anivo. Te tavauraro avuni iqoka *kaariqi* ani vai vaiintiva, viva Nimisira maaqu Jehura voqaantema kero, kante ani vaivo. Jehuva iqoka *kaariqi* vueraiqaavi vaiintiva kantaintema kero, kante vaivama vaivo, tiro.

21 Minti tuvaro King Joraamuva tiharo, Ti iqoka *kaari* qerama timitaane, tumanta vika qerama amitovaro Joraamuva nai iqoka *kaariqi* vaarintovaro Iutaa King Ahasiava iqoka *kaari* voqi vaarintora. Vitanta aaraini Jehura vitakareka vivi, Jeseririhainaa vaiinti Nabotiva u vatava vaunaini oru vira vitakora.

22 Joraamuva oru Jehura taverova viva vira irero tiharo, Jehuo, are maateraiqirevae aniaro? tuvaro Jehuva nai tiva amiro tiharo, Oho, ai nova Jesebeliva una variqanavu quahama nimateharo viva vaana kaiqa vare vairara ti, nantiakee tenavu maateraiqiha vairarave? tiro.

23 Minti tuvaro Joraamuva Jehura uva iriro vaaka nai iqoka *kaari* tuqantaakero anirantero kanteharo naveraitiro, Oho, Ahasiao, are ti qoraiqama timitareva aniaro, tiro.

24 Minti tivakero vuvaro Jehuva veva hinta utukero vutu Joraamura tauvaqakanta arutovaro vevavano vira muntuka raqonta kovaro viva nai iqoka *kaariqi* hiqintiro qutu vura.

25 Ho qutu vuvaro Jehuva nai kahaqi vau vaiintira Bitikaarara tiharo, Joraamura vaata varakera Jeseririhainaara Nabotira vataqaa aqukaane. Haaru Noravano Kotiva Joraamura qora Ahaapira tiva amu uvara, are qaqie vi uvara iritaaro? Vi entara tetanta ohiaqaa oquvi vaiha Ahaapira naantiaraini vi vauraro Noravano Kotiva Ahaapirara tiharo,

26 Te tavauramanta enta vaiinti vokiaka Nabotiravata vira maaqunavuvata arukaarave. Oho, te Noravano Kotika quqaama turo: Naantiara ai okara kaara te Nabotira vataqaa nina qoraiqama amitaainarave, turave. (1 King 21:21, 29)

Ho are Joraamura vaata varakera Nabotira vataqaa viavi aqu kairaro Noravano Kotiva tivatai uvava vivau variarire, tura.

Iutaa King Ahasiava qutu vura

27 Iutaa King Ahasiava tavovaro Joraamura arukovaro viva qetakero nai iqoka *kaariqi* ruqemake vuare tiro, Beti-Hagani vatukaini vi vau aararaqaa kantama vuvaro Jehuva nai iqoka vaiinti hampata Ahasiara avataqiro vura.

Jehuva naveraitiharo, Viravata arukaate, tumanta vira iqoka vaiinti vira avataqi vuvaro Ahasiava nai iqoka *kaariqi* viviro, Guru Aiqinaini vi vau aararaqaa Ipiremi vatuka aumanto

oruntomanta vika ʻvevaqohai, Ahasiara aruto-
varo viva viviro, Megido vatukaini oruntero qutu
vura.

²⁸ Viva qutu vumanta vira kaiqa vaiintinavu
iqoka *kaari* voqi vira vaata vara vaari vate,
vare vuru Ieruharemini nai kaivaqara Devitira
vatukave turaqi quntama tora.

²⁹ (Joraamuva 11 ihia Isareriqaa raqiki vau
entara Ahasiava Iutaa avuhainaa vaiinti qama
vura.)

Kuini Jesebelira arukora

³⁰ Jehuva Ahasiara arukero orurantero Je-
seririni anura.

Ho Jesebeliva mini vaiharo Joraamuva qutu
vu uvara iriro, nai avu kaukiqaa *peni* aqutero
qiata kaukivata rumpa tero, oru *uintuaqaa* himpi
vaiharo aaraini vuavu tave vaura.

³¹ Viva vuavu tavovaro Jehuva vaantaavura
gentiqaa uriqetovaro Jesebeliva naveraitiharo,
Are maateraiqirevae aniaro? Oho, are Simurira
aanantera nena nora vaiinti aru kaaravama
aniaro, tiro.

(1 King 16:8-12)

³² Minti tuvaro Jehuva vuruvi vira taveru
naveraitiharo, Tauka taukae ti mantaraini
variavo? tumanta kaiqa vaiinti taaraqantae,
taaraqanta vohaiqae, kante aninte vuavu tave
vauvaro

³³ Jehuva vinavukara tiharo, Vira *uintuaqihai*
vara vaavi aqu kaate, tumanta vinavuka Jese-
belira vara vaavi aqu kovaro vira vaatavano
vataqaa tairi vuvaro naarevano naavuqaavata
ohitantaqaavata taatauviro vaura. Jehuva qaqi

komanta vira ohitanta aiqūqohai Jesebelira vaata rakavu raakavumake vatora.

³⁴ Ho Jehuva avuhainaara naavuqi oriqetero karavata namarivata nama kero viraqi vauka tiva nimito tiharo, Ne otu Kotiva virara vaaquqama vuane ti nahentira vaata vara kaate. Viva avuhainaara raavuravano vaimantara ti, ne vira vaata vare muntu quntama taate, tiro.

³⁵ Tumanta ho vika vira vaata vare quntaare ti, vevante tavovaro vira qiata vuhaarive, aiqū kauqu kakahive viraqai

³⁶ vaumanta vika vuru Jehura tiva amuvaro viva tiharo, Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Tisibehainaara Elaitaara noqihairo ti uvava vate vivauma vaivo. Noravano Kotiva mintima tivo:

Naantiara Jeseririqiraa vairi vika Jesebelira vaata nama kevarave.

³⁷ Vira vaata hini viti keva raha voqaa voqaa vaira, vaiinti vira taveha kia Jesebelira vaata viraaqamake tavevarave turave, tiro.

10

Ahaapiva kuvuarama toka aru taiqa kora

¹ King Ahaapira maaqunavu Sameria vatukaini 70navu vaura. Ho Jehuva qara ntuvakero qiata vaiintive, nora vaiintive, Ahaapira vaintivaraqaa raqikukave, vika vaunaini vara kero tiharo,

² Ahaapira maaqunavu ni hampata variamanta ne iqoka *kaarive*, ohive, auvihehavaave, vate variavaro kempuka vaantaavuravano ni vatuka ututuma tero vairave.

³ Ho Ahaapira maaqunavuqihai koqe vaiinti vo kaama taivaro viva „Isareri„ avuhainaava vairamanta ne tiriara viva vi vaiintira vatuka varaantorave ti, ti hampata ani iqoka raquate, tiro.

⁴ Minti tivakero gara vara komanta vika vi qarara tave, voqamake geteha tiha, Oho, Jehuva avuhainaa vaiinti taaraqanta naatara kaivave. Nantiakee tenavu vira aatara kararave? ti.

⁵ Minti tivake avuhainaara naavuqaa raqiku-vave, vi vatukaraqaa raqiki vauvave, nora vaiinti vonavuve, Ahaapira vaintivaraqaa raqikukave, ekaa vika vika Jehuraini uva varake tiha,

Tenavu ekaa ai kaiqa vaiinti vaiha qeramate, ai antuqa avatarera vauro. Tenavu kiama ho vo vaiinti kaama taariraro avuhainaa vaiintivano varianarove. Ho are nana haika autireva inara, qaqiqai autuane, ti.

⁶ Vika minti tivake gara vara kovaro Jehuva tavero, qaiqaa gara varakero vikara tiharo,

Ne ekaa ti vevaaraini vaiha ti hantuqa avatareka ivera, „ne ekaa Ahaapira maaqunavu aunta teqake„ hura maa kuari avuraqaa vika qiata vare te iainanaini Jeseririni viri kaate, tiro.

Vi entara Sameriaini nora vaiintinavu Ahaapira maaqu 70navuqaa raqiki vaura.

⁷ Ho nora vaiinti vika Jehura gara tave, ekaa Ahaapira vainti 70navu aruke, vika aunta teqake vika qiata rutantuto utanavuraqi ntuvake, Jeseririni Jehuva unaini vara kovaro vura.

⁸ Mintuvaro vaiinti vovano Jehura tiva amiro tiharo, Vika Ahaapira maaqunavu qiata vare

aniavo, tuvaro Jehuva vika tiva nimitiro tiharo, Vatuka qentiana rairake taaraqantaqaa vataivaro hura aatitaarire, tiro.

⁹ Minti tivakero vira qararaa toqaqi Jehuva himpiro vatuka qenti vaunaini otu vumanta airi vaiinti nahenti mini ruvaaqumavi vauvaro Jehuva vikara tiharo, Te tenta nora vaiinti Joraamura qoraigama karera aato iritaunara te vira aru kauro. Kiama vi uvava niqaa vairaitiro, tintaqaama vaivo. Ho taukae maanavuka arukaavo?

¹⁰ Ho iriate. Haaru Noravano Kotiva Ahaapira ankuvano qoraigama virara tivatai uvava kia voqavanovata quminaiqianarove. Haaru Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Elaitaara noqaahairo te minti minti irerave tivatai uvava vate vivauma vaivo, tiro.

¹¹ Jehuva minti tivakero Ahaapira anku Jeseririqi vaukave, vira qiata vaiintive, vira tontive, Ahaapira kahaqiha *ofaa* iha quare vaukave, ekaa aru taiqa komanta kia voqavanovata qaqi vaura.

Jehuva Ahasiara ankuvata ari kora

¹² Ho Jehuva „nai iqoka vaiinti hampata, Jeseriri kero Sameriaini vura. Vika aaraini vivi, *Sipisipiqaa Raqikiaka Ruvaaqumavi Varianainive* tu vataraqaa oruntora.

¹³ Mini oruntero viva vaiinti vokuka tavolo vika irero tiharo, Ne taihainaakave? tumanta vika vira tiva ami tiha, Tenavu King Ahasiara qata vakaukavarave. Tenavu Jeseririni oru King Joraamura navunaakavata, Kuini Jesebelira navunaakavata, uva mantarera anuro, ti.

¹⁴ Minti tuvaro Jehuva nai iqoka vaiintiarra tiharo, Ekaa vika ravaaqavu kaate, tumanta vira iqoka vaiinti vi vaiintika ravaaqavu vare, *ruvu/mpumpi* vo vi mantaraini vauraqi vuru vi vaiintika 42navu ekaa aru taiqa kovaro kia voqavanovata qaqi vaura.

Jehuva Ahaapira anku ekaa aru taiqa kora

¹⁵ Jehuva qaiqaa aaraini viharo Rekaapira maaqu Jonadaapira rantakero vira uva mantero tiharo, Te ai tontivano vaurara arevata ti tontivanoe variaro? tuvaro Jonadaapiva eo tuvaro Jehuva tiharo, Are quqaa mintima vairera, kauqu timiane, tuvaro nai kauqu vira amuvaro Jehuva Jonadaapira nai iqoka *kaariqi* vara vaari kora.

¹⁶ Vaari kero virara tiharo, Are ti hampata aniraqe te tenta Nora Kotirara kempukaiqaake iriqi vuainara ai umiqaarirara tavaane, tuvaro „Jonadaapiva hove tivakero,“ vira hampata Same-riaini vura.

¹⁷ Mini oruntero Jehuva Ahaapira vaintivara ekaara vitini qaqi vauka, ekaa vikavata aru taiqa kora. Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Elaitaara tiva amu uvava vivauma vaura.

Baalirara quahama amitoka aru taiqa kora

¹⁸ Jehuva Sameriaqi vaiharo ekaa vaiinti nahenti naaramakero vikara tiharo, Haaru King Ahaapiva Baalirara quaheharo vira kaiqa vara amitorave. Ho vate te voqavata Baalira kaiqa vara amitarerave, tiro.

¹⁹ Minti tivakero Jehuva vikara tiharo, Ne ekaa Baalira paropeti vaiintive, vira kaiqa vara amite varia vaiintikave, vira *ofaa* iha quara amite varia

vaiintikave, ekaa vika vika naarama ruvaaquma kaate. Te nora *ofaa* Baalirara iha quara amিতainarara ti, kiama voqavanovata mini variate. Vovano kia anirera, ho viva qutuma vuanarove, tiro. Jehuva Baalira quahama amito vaiinti nahentika aru taiqa kareva iharo una uva minti tura.

²⁰ Jehuva minti tivakero qaiqaa tiharo, Ne enta vo kaama taimanta vi entaraqaa vaiinti nahenti ruvaaqumavi vaiha Baalira autu tuahera kaate, tumanta enta vo kaama tora.

²¹ Jehuva ekaa Isarerini uva vara komanta Baalira quahama amitoka ekaa hihai hihai ani ruvaaquma vuvaro kia voqavanovata maaqaini vaura. Vika una variqa Baalira naavuqi oriqete mpiqa kora.

²² Ekaa mpiqa vuvaro Jehuva oruntero utavaaqa nonkuteha Baalira kaiqa vara amitoraqaa raqiku vaiintirara tiharo, Vi utavaaqa vara kera Baalira quahama amitareka aniaka nimiane, tuvaro viva Jehuva tunte iro nimura.

²³ Nimumanta Jehuvavata, Rekaapira maaqu Jonadaapivavata, una variqa Baalira naavuqi oriqetora. Jehuva vaiinti nahenti Baalira quahama amitokara tiharo, Hauri Nora Kotira autu tuahere variaka tinavu hampata vaivorave. Ne aitutumake tavaimanta Baalirara maara ti variakaqai maaqi variate, tiro.

²⁴ Ho vitanta oriqete kaintu iha quara amito *ofaaravata*, vo *ofaavata* Baalira iha quara amitareka vura.

Vi entara avuni Jehuva vaiinti 80navu kaama tero vika tiva nimiro tiharo, Ne Baalira naavu

vahaaqaini ani vekaiqiha variate, tivakero viva tiharo, Ne una variqa Baalira quahama amite variaka ekaama aru taiqa kaate. Ho iriate. Niqihairo vovano vo qaqi kairaro virera, ho vivama vira vatuka varero qutu vuanarove, tura.

²⁵ Ho Jehuva ekaara kaintu iha quara amito *ofaara* quara taiqakero, vevantero nai iqoka vaiintivata vika qiata vaiintivata tiva nimiro tiharo, Ne oriqete ekaama vika aru taiqa kaate. Kiama voqavata qaqi kaimanta variate, tiro.

Tumanta ho vika oriqete iqoka paipeqohai ekaa aru taiqake, vika vaata rarau vare vahaaqaini muntu ke, tuvurante una variqa Baalira *rumuqi* oriqete,

²⁶ [Baalira] ara amito ori *pohira* nkaqu vare muntu vahaaqaini rukavuke,

²⁷ vira *maraqura/ varaha* aututoravata rukavuke, naavuvata ravantiqa aqukora. Mintimake vi vatukara qaqi komanta vaiinti nahenti viraqi rahate vaura. Maa entaravata vi vatukava rahate varia vatukavama vairo.

²⁸ Ho Jehuva mintimakero vaiinti nahenti Isarerini una variqa Baalirara maara tura vehi autu taiqakora.

²⁹⁻³¹ Noravano Kotiva Jehurara tiharo, *Te tunantema kera are Ahaapira anku vehi autu taiqa kaanarara ti, te ariara koqe kaiqa varaaro turo. Te qaqi kaariraro naantiara ai maaquvanovata, viva vatatairauka taaramo navuvata Isareriqaa raqikiqi vivarave*, tiro.

Minti tuvarovata, Jehuva kia Isareri Variqa Noravano Kotiva tivato uvara koqemakero iriraitiro, viva Nebaatira maaqu Jeroboamuva

qora okara autuntema kero autura. Haaru Jeroboamuva purumakau naati *maraqura/varaha* taaraqanta *koriqohairo* autukero, vo Beteli vatukaqi vatero vo Daaniqi vatero Isareri kuntama virivi komanta vika vi haikatanta quahama nimate vaura. (1 King 12:28-39)

Jehuva kia vi okarara qaqira karaitiro, qaqi autuqiro vi vaura.

Jehuva qutu vura

³² Vi entara Jehuva avuhainaa vaiinti vau entara Noravano Kotiva qaqi komanta navutaaka Isareri naatarake vika vata hini varora. Siria King Hasaeliva Isareri vata

³³ Iotani Namari hini mantaraini kuari avu urinaini vaura varora. Hasaeliva vata varova vaireva, Aroe vatuka Anoni Namariqaahairo hoqarama tero viviro, Gileaati vatainivata Besani vatainivata oruntero vi vatara varora. Vi vatava Gaatira ankuve, Rubenira ankuve, Manasera ankuve, vika u vatava vaura.

³⁴ Ho Jehuva vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva kempuka kaiqa varo uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

³⁵ Jehuva qutu vumanta vira Sameriaini quntama tora. Quntama tovaro vira maaqu Jehoahaasiva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vura.

³⁶ Jehuva Sameria vatukaqi vaiharo, 28 ihiaara Isareriqaa raqiki vaura.

11

Ataliaava Iutaa avuhainaava vaura

¹ Iutaa King Ahasiava qutu vuvaro vira nova Ataliaava vi uvara iriro, „viva te avuhainaa nahentivano vairerave tivakero,„ iqoka vaiinti tiva nimiro tiharo, Ne avuhainaara anku ekaama aru taiqa kaate, tiro.

² Minti tumantavata, iqoka vaiinti vika Ahasiara maaqu Joasira kia arukora. Iqoka vaiinti vika Ahasiara maaqunavu arukovaro, Ahasiara aura Jehosebaava* Joasiravata arukevorave tiro, vi vaintiruravata, viraqaa raqiki vau nahentiravata, ntita varero „Kotira Naavu *rumu* voqi,„ vaito haikara vatoraqi vitanta kukeqa tovaro Ataliaava kia Joasira aru kora.

³ Jehosebaava Nora Kotira naavuqi 6 ihiaara Joasira kukeqa tovaro vauvaro Ataliaava avuhainaa nahentivano vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura.

⁴ Ho 7 ihi anintovaro „Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva,„ Jehoiadaava avuhainaa nahentiqaa raqikukavata, vira naavuqaa raqikuka qiata vaiintivata, viva unaini aniate tiro, uva vara komanta anuvaro Jehoiadaava Nora Kotira Naavuqi vika hampata uva vo tiva taatau kero tiharo, Ne nenta aiqiqaa kauqu aqukeha tenavu vi uvara avatarerave tiate tivakero, viraqaahairo viva Ahasiara maaqu Joasira vita varero muntu vika numiqora.

⁵ Vira vika numiqero, Jehoiadaava vika tiva nimiro tiharo, „Tenavu maa vaintirura kaama taariraro viva avuhainaava variarire,„ Ho iqoka vaiinti ne minti minti iate. Niqihai taaramo

---

* **11:2:** Jehosebaava Isareri King Joraamura raavuravano vaura.

varavano Maara Entaqaa kaiqa hoqaramate ne mintima iate:

Vo varavano avuhainaara naavuqaa maimaraara raqiki vaimanta,

⁶ vo ankuvano hohaa genti vo Suri genti tiaraqaa maimaraara raqiki vaimanta, vo varavano iqoka vaiinti vika tauvaqaini vaiha hohaa genti voqaa raqikiate. Ne taaramo varavano mintimakeha avuhainaara naavuqaa maimaraara raqikiate.

⁷ Niqihai taara varavano Maara Entaqaa kaiqa taiqake auraara variaka, ne mintima iate:

Ne Nora Kotira Naavu vainaini oru vaiha King Joasiraqaa raqikiate.

⁸ Ne vira ututumake himpi vaiha iqoka paipe kauquqi tuateha viraqaa kogemake raqiki amitaate. Viva vona vireva irera, nevata vira hampata vuate. Vo vaiintivano vira aumanto anireva irera, ne vi vaiintira aru kaate, tiro.

⁹ Minti tumanta iqoka vaiintiqaqaa raqikuka Jehoiadaava tunte ura. Vika iqoka vaiinti kaiqa varake Maara Entaqaa auraara vauka ntita vare, vokuka vika vatuka vare kaiqa varokavata ntita vare, Jehoiadaava vaunaini anura.

¹⁰ Anuvaro Jehoiadaava Nora Kotira Naavuqihairo Devitiva vato haikara, vaantaara vonavu varero, kainke vonavu varero iqoka vaiintiqaqaa raqikuka nimumanta

¹¹ vika vare oru Nora Kotira Naavu avuni himpi vaiha vi haikara nai kauquqi tuateha avuhainaaraqaa raqiki vaura. Vika Nora Kotira Naavu *sauti* mantaraihai hoqaramake naiqi naiqi

himpi vaiha raqikiqi vivi, Kotira *ofaa* tainta ori aatarake, *noti* mantaraini oruntora.

¹² Vika mintimake maimaraara raqiki vauvaro Jehoiadaava [Nora Kotira Naavuqihairo] Joasira vita varero vahaaqaini vevantero Joasira qi-ataqaa avuhainaa tovaqa aqu amitero, vuku vo, Kotiva tivato uvara vau vukura vira amura.

Vika *orivi* vahavera qihiake vira qiataqaa aqute vira kaama tomana vaiinti nahenti vika kauqu ruqutiha naveraitiha, Joasiva avuhainaavama vaivo. Viva vukai enta variqiro vuarire, tivakeha naveraiti vaura.

¹³ Iqoka vaiintivata vaiinti nahentivata vika naveraitiha oi aai ti vauvaro Ataliaava uva *nontanta/otata* iriro, viva vevantero vaiinti nahenti Nora Kotira Naavuni ruvaqumavi vau-naini vura.

¹⁴ Viva mini oruntero tavovaro avuhainaara qaraaka kaamatova vukai *pohi* vo aratoraqaa, haaru avuhainaaka vokuka untema kero, viva-vata vi *pohira* tataaqa himpiro vaura. Viva mini vaumanta iqoka vaiintiqaqaa raqikukavata, *aanumaara/noma* vuage vaikavata, vika avuhainaara aumanto himpi vaumanta, vaiinti nahenti vika quahe vaumanta vikaqihai vokuka *aanumaara/noma* vuage vaura.

Ataliaava taveru, nai utavaaqa qunahi qaanahima kero naveraitiharo, Oho, ne uva taatauke ti qaqira kareka auti variavo. Ne ti qaqira kareka auti variavo, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro Jehoiadaava iqoka vaiintiqaqaa raqiku vaiintika tiva nimiro tiharo, Hauri ne Nora Kotira Naavu aumanto vi nahentira arukevorave. Iqoka vaiinti himpi variaka ne

vika avutaqaa vira vita vare vitare vonaini vuru vira arukaate. Vokiaka vira ruaruama amitareka auti vaivera, ho ne vikavata arukaate, tumanta

¹⁶ vika Ataliaara ravaaqavuke vare avuhainaara naavu hohaa qenti vo, ohi oriqete vau qentiraqaa vira vuru arukora.

Jehoiadaava qora okara qaqira kora

¹⁷ King Joaasiravata, vaiinti nahentivata, vika Nora Kotira vaiinti nahenti variate tiro, Jehoiadaava Nora Kotira avuqaa vaiharo uva tiva taatau kero vatora.

Mintima kero, avuhainaavavata vaiinti nahentivata vika náivata vohaa variate tiro, uva vo tiva taatau kero vatora.

¹⁸ Mintumanta ekaa vaiinti nahenti mini ruvaaqumavuka una variqa Baalira naavu vau-naini orunte vi naavura ravantiaqa aqukora. Baalira *ofaa* taintanavu ravantiaqa aquke, una variqa *maraqura/varaha* vi haikara vi haikaravata rakavu raakavumake, Baalira kaiqa vara amite vau vaiintira Mataanira *ofaa* tainta tataaqa vira aru kora.

Vika mintuvaro Jehoiadaava iqoka vaiinti vokuka Nora Kotira Naavuqaa maimaraara raqikiate tiro, vika kaama tora.

¹⁹ Ho Jehoiadaava iqoka vaiintiqaqaa raqikukavata, avuhainaa vaiintiqaqaa raqikukavata, avuhainaara naavuqaa raqikukavata, ntita varero vika hampata Nora Kotira Naavuqihairo avuhainaara vita varero nai avuhainaara naavuqi vuru kora. Vika vira vite vumanta vaiinti nahenti vira avataqi vuvaro Joasiva

Maimaraara Qentive tu qentiraqaa oriqetero viva oru avuhainaaka taintaqaa oquviro vaura.

²⁰ Avuhainaara naavu vaunaini Ataliaara arukorara ti, ekaa vaiinti nahenti „Iutaini vauka„ quahe vaumanta Ieruharemiqi vaukavata kogemake qaqi manamana vaura.

²¹ Ho Joasiva 7 ihi varakova avuhainaava vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura.

12

Joaasiva Iutaaqaa raqiki vaura

¹ Jehuva 7 ihiaara Isareriqaa raqiki vau entara, Joasiva Iutaa avuhainaa vaiinti qama viro 40 ihiaara Ieruharemiqi vaiharo „Iutaaqaa„ raqiki vaura. Vira nova Sibiaava Beseba vatukaihainaava vaura.

² Kotira kaiqa vara amite vauva Jehoiadaava uva maara vira tiva ami vauvaro Joasiva Nora Kotira avuqaa koqe okara auti vaura.

³ Mintiharovata, viva kiama vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* tainta ravantiaqa komanta vaiinti nahenti qaqiqai mini mini vaiha *ofaa* iha quarake, koqe unta iaina haikara iha quare vaura.

⁴ Joasiva Kotira kaiqa vara amite vau vaiintika naaramakero vikara tiharo, Vaiinti nahenti Nora Kotira Naavuqi vira amitaa monura ne varaate. Vika *ofaara* iriha aqukaa monurave, nai aiqiqaa kauqu aquke tiha, Kotira amirerave tivake amia monurave, Kotira amiataa imanta qaqi amia monurave, ne vi monura vi monura varaate.

⁵ Ne Kotira kaiqa vaiinti vohaiqa vohaiqavano vi monura vare, vi monuraqohai Nora

Kotira Naavuqi vo haika vo haika qoraiqiainara avuqavu iate, tiro.

⁶ Joasiva minti tivakero variqiro viro 23 ihiaara avuhainaava vau entara tavomanta vika Kotira Naavu qoraiqura kia avuqavu iraiti, kia vi kaiqara varora.

⁷ Vira kaara King Joasiva Kotira kaiqa vara amito vaiintira Jehoiadaaravata, vira kena vaiintivata naaramakero vika irero tiharo, Nantihae Kotira Naavuvano qoraiqira ne kia avuqavu iavaro qaqi vaivo? Ho vate maa entaraqaahai vaiinti nahenti ni nimi monura kiama qumina haika vareha aqu karaiti, ne vo vaiintinavu vi monura nimimanta vika naavu qoraiqiainara avuqavu iate, tiro.

⁸ Joasiva minti tumanta vika eo ti, Tenavu kia qaiqaavata vi monura vararerave. Kia tenavu Kotira Naavu qoraiqiainara avuqavu qirerave, ti.

⁹ Minti tuvaro Jehoiadaava *vokise* vo varakero vira avuqaa ntoma kero no autu kero, hohaa avutaqi *ofaa* tainta tataaqa kauqu tanaraini vi *vokisera* vatora. Kotira kaiqa vara amite vauka hohaa qentiqaa raqiki vaiha, vaiinti nahenti Nora Kotira Naavuni anuka aquko monura varakeha vi *vokiseqi* vate vaura.

¹⁰ Kotira kaiqa vara amite vauka tavovaro *vokiseqi* airi monu vaumanta, vika avuhainaara qara ntuva amite vau vaiintirave, Kotira kaiqa vara amite vau vaiintika qiata vaiintive, vitanta naaromanta aninte, vi monura kaara ntuvake utaqi ntuvatora.

¹¹ Viraqaahai vitanta Nora Kotira Naavuqi kaiqa vare vaukaqaa raqiki vauka nimumanta,

vinavuka vi monura náí kaiqa vaiinti nimura. Taintave qentive auti okarara tavokave, oriqohai naavu kaqo okarara tavokave,

¹² ori teqo okarara tavokave, vika vika náí koqaa nimura.

Vinavuka vi monuraqohai ori teqatorave, katarive, koqaamake Nora Kotira Naavuqi kaiqa vare vauka nimumanta vika vi haikaraqohai Naavu vira qaiqaa koqemake autukora. Vinavuka vi monuraqohai naavu kaqera vo haika vo haika koqaamake varora.

¹³ Kotira Naavuara iriha amu monuraqohai vinavuka kia vi Naavura avutaqi vato haikara varoravauve. Vika kiama vi monuraqohai *silva*aqohai aututo tanura norave inaarave, *raamu* qimperave, aanumaarave, *koriqoha*ive *silva*aqohaive vo haika vo haika aututo haikara Nora Kotira Naavu avutaqi vate haikarave, vika kiama vi monura aqukeha vi haikara varoravauve.

¹⁴ Vika vi monuraqohai Kotira Naavu qaiqaa koqemake auti vauka koqaa i vaura.

¹⁵ Kaiqaqaa raqiki vauka kia vi monura qumina hampiaro voqaara aqu karaiti, vinavuka avuqavumake kaiqa vaiinti vika nimi vauvarora tiro, kia nora vaiinti vovano vinavuka ireharo, Nenavu vi monuraqohai nana haikae varaavo? tura.

¹⁶ Vaiinti nahentivano náí qora kaiqa vare vau uvara Kotiva nunka timitaarire ti, *ofaa* ami vau monura, vi monura kia Nora Kotira Naavu aumanto vau *vokisera*qi vatora. Vi monuva Kotira

kaiqa vara amite vau vaiintika u monuva vau-mantara ti, vi monura vika nimi vaura. (Wok Pris 7:7)

Hasaeliva Iutaa hampata iqoka raqura

¹⁷ Vi entara Siria King Hasaeliva nai iqoka vaiinti ntita varero „Iutaa vataini„ Geti vatukaini raqiharo vi vatukara varero, qaiqaa tuqantaa viro Ieruharemiqi vauka hampata raqireva auti vaura.

¹⁸ Hasaeliva raqireva auti vauvaro King Joasiva viva iqoka qaqira kero vuarire„ tiro, nora koqaa vira amura. Nai naaquka Iutaa avuhainaaka, Jehosafaativave, Jehoraamuvave, vira gova Ahasiavave, Kotira kaama amitora Joasiva ekaa vi haikara varero, nai Kotira kaama amito haikaravata varero, Nora Kotira Naavu avutaqi monu vato *rumuraqi* vau *koriravata* varero, avuhainaara naavuqi vau *koriravata* varero, Joasiva ekaa vi haikara vi haikara varero Hasaeliva vaunaini vara kovaro vuvaro Hasaeliva varero iqoka qaqira kero vura.

¹⁹ Ho King Joasiva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

²⁰ Vo enta Joasira kaiqa vaiinti vonavu vira aruke uvara tiva taatau kovaro Joasiva Silaini vi vau aararaqaa Beti-Milonini oru vaumanta vikaqihai vaiinti taaraqantavano Joasira arukora.

²¹ Simeatira maaqu Josabaativavata, Somera maaqu Jehosabativavata, Joasira arukora. Ho Joasiva qutu vumanta vira vaata vare vuru nai

kaivaqara Devitira vatukave tunaini quntama tora.

Joaasira maaqu Amasiava nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiqama viro „Iutaaqaa, raqiki vaura.

13

Jehoahaasiva Isareriqaa raqikura

¹ Ahasiara maaqu Joasiva 23 ihiara Iutaaqaa raqiki vau entara, Jehura maaqu Jehoahaasiva Isareri avuhainaa vaiintiqama viro 17 ihiara Same-ria vatukaqi vaiharo Isareriqaa raqiki vaura.

² King Jeroboamuva qora okara autuntema kero, Jehoahaasivavata Nora Kotira avuqaa qora okara auti vaura. Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo „una variqanavu *maraqura/varaha* quahama nimitewaro, Isarerivata kunta virivi komanta vikavata qora okara autura. Jehoahaasiva qora okara kia qaqira karaitiro, qaqiqai autuqiro vi vaura.

³ Mintura kaara Nora Kotira Isareriara arara itovaro viva Siria King Hasaeliravata, vira maaqu Beni-Hadaatiravata, qaqi komanta vitanta airi tataa Isareri hampata raquqi viha vika naatara kora.

⁴ Mintuvaro King Jehoahaasiva Nora Kotira aarovaro viva tavomanta Siria Isareri qoraigama nimite vauvaro vira kaara Noravano Jehoahaasira uva irura.

⁵ Isareri Siria kauquqihairo ruaruama nimita-
taarire tiro, Noravano Kotiva vaiinti vo kaama tovaro viva Isareri ruaruama nimitomanta vika

haaru nai maaqa nai maaqa koqemake vauntemake qaiqaa vaura.

⁶ Vika mintimake vaihavata, haaru Jeroboamuva qora okara autiharo Isareri vika kuntama virivi komanta auti vau okarara, kia qaqira karaiti, vika qaqiqai qora okara autuqi vi vaura. Katari voqaa una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* nkaurutova Sameria vatukaqi qaqi vaavi vaumanta vika kia vira qaqini vara aqu kora.

⁷ Vi entara Siria iqoka vaiinti vika Jehoahaasira iqoka vaiinti hampata raqiha airitahaa ari komanta vira iqoka vaiinti kia airi qaqi vaura. Ohiqaa vaiha raqi vauka 50navuqai qaqi vaumanta, iqoka *kaari* 10navuvata qaqi vaumanta, 10,000 vaiintivata qaqi vaura. Vaiintivano aiqugohairo vata rakavu konkomaigama kaintemakero, Siria avuhainaava ekaa hini Isareri iqoka vaiinti vehi autu taiqa kora.

⁸ Ho Jehoahaasiva vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva kempuka kaiqa varo uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

⁹ King Jehoahaasiva qutu vumanta vira vaata Sameriaini quntama tovaro vira maaqu Jehoasiva vira vatuka varero avuhainaa vaiinti qama viro vaura.

¹⁰ Joasiva 37 ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Jehoahaasira maaqu Jehoasiva Isareri avuhainaa vaiinti qama viro 16 ihiaara Sameria vatukaqi vaiharo Isareri qaa raqiki vaura.

¹¹ King Jeroboamuva qora okara autuntema kero, Jehoasiva Nora Kotira avuqaa qora okara

auti vaura. Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo [una variqa *maraqura/varaha* quahama nimateharo] Isarerivata kunta virivi komanta vikavata qora okaraqai auti vaura. Jehoasiva qora okara kia qaqira karaitiro, qaqiqai autuqiro vi vaura.

¹² Ho Jehoasiva vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva Iutaa King Amasiara hampata iqoka raqu uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

¹³ Jehoasiva qutu vumanta vira vaata vare Isareri avuhainaaka quntama tonaini Sameriaini quntama tovaro, vira maaqu Jeroboamuva vira vatuka varero avuhainaa vaiinti qama viro vaura.

Elisaava qutu vura

¹⁴ Vi entara Elisaava nora rovava varero qutu vuairava aumanto vauvaro Isareri King Jehoasiva vira tavareva oruntero vira iqi rata amitero tiharo, Mpo, ti qo, ti qo, iqoka *kaarivata* iqoka vaiintivata viraqi vaiha Isareri kahaqiantema kera, are kempukavano Isareri kahaqiaravave, tiro.

¹⁵ Viva minti tuvaro Elisaava virara tiharo, Are oru huruvata vevanavuvata varera aniane, tuvaro Jehoasiva viva tuntema kero oru varero anuvaro

¹⁶ Elisaava virara tiharo, Are nena kauquqi huru totaane, tuvaro avuhainaava viva tuntema kero, ututovaro Elisaava nai kauqu avuhainaa vaiinti kauquqaa vaari vatero tiharo,

¹⁷ Are kuari urinaihainaa *uintua* qantua kaane, tuvaro qantua kovaro Elisaava, Ho veva aruane, tuvaro viva veva ariro.

Jehoasiva Elisaava tunte iro veva vira aruvaro Elisaava vira tiva amiro tiharo, Vi vevava vaireva, Noravano Kotiva Siria aatara kaarira vevavama vaivo. Vo enta are Siria hampata raqihara Afeki vatukaini vika aru taiqa kenarave, tiro.

¹⁸ Minti tivakero Elisaava avuhainaara tiva amiro tiharo, Vevanavu qaqi vataanara varakera vata ruqutuane, tuvaro Jehoasiva viraqohairo taaramo tataa vata ruqutiro.

¹⁹ Mintuvaro Elisaara arara itovaro avuhainaara atiro tiharo, Are 5 tataave, 6 tataave vata ruqutuataarave. Are mintiaraitirio, are Siria ekaa aru taiqa keravama vaitirio. Are taaramo tataa vata ruqutuanarara tira, taaramo tataaqaima Siria aatara kenarave, tura.

²⁰ Ho Elisaava qutu vumanta vira vaata vare ori ntomatoraqi vuru vatora. Ho vo ihi vo ihi Moapi vo vara vo varavano Isarerini orunte, vika qoraiqama nimite vaura.

²¹ Vo enta Isareri vokuka qutu vu vaiintira vaata vara vuru quntarare ti, tavomanta Moapi vo varavano vika arireka anumanta vika getake Elisaara vuhaarivano vuraqi vira vaata vaati aqukovaro vira vaatavano Elisaara vuhaariqaa hiqintuvaro vaakama vi vaiintiva qaqi himpiro nai aiqutantaqaa himpitero vaura.

²² Jehoasira qova Jehoahaasiva Isareriqaa raqiki vau entara, Siria King Hasaeliva qaiqaa qaiqaavata Isareri hampata raqiharo nora maara vika nimi vaura.

²³ Vika minti vauvarovata, Noravano Kotiva haaru Eparahaamirave, Aisaakirave, Iekopirave, vinavuka hampata uva tiva taatau torara iri-harora tiro, viva Isareri vika aaqurihama nimitiharoro vika kogema nimitora. Maa entaravata Noravano Kotiva kia Isareri vehi autu taiqa kaataa ivaro kia vika vehi autu taiqa karaitiro, kia nai aaqantohairo vika nititama kaira.

²⁴ Siria King Hasaeliva gutu vuvaro vira maaqu Beni-Hadaativa vira vatuka varero Siria avuhainaa vaiintiqama vura.

²⁵ Mintuvaro Isareri King Jehoasiva iqoka raqiharoro Beni-Hadaatira kauquqihairo vatuka von-avu qaiqaa varora. Haaru Jehoasira gova Jehoahaasiva avuhainaava vau entara Siria vira hampata raqiha vi vatukanavura varora.

Jehoasiva taaramo tataa Beni-Hadaatira aatara kero vi vatukanavura qaiqaa varora.

14

Amasiava Iutaaqaa raqikura

¹ Jehoahaasira maaqu Jehoasiva taara ihiaara Isareriqaa raqiki vau entara, Joasira maaqu Amasiava Iutaa avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

² Amasiava 25 ihi varakova avuhainaa vaiintiqama viro Ieruharemiqi 29 ihiaara vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Jehoadiniva Ieruharemihainaava vaura.

³ Amasiava nai gova Joasiva untemakero, koqe okara Nora Kotira avuqaa autiharovata, viva kia nai kaivaqava Devitiva koqe okara autuntema kero autura.

⁴ Viva kiama vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* tainta ravantiaqa komanta vaiinti nahenti qaqiqai mini mini vaiha *ofaa* iha quarake, koqe unta iaina haikara iha quare vaura.

⁵ Amasiava avuhainaa vaiinti qama viro Iu-taaqaa kempukaiqama kero raqikiqiro vi vau entara, viva vaakama nora vaiintinavu nai qora arukoka náivata arukora.

⁶ Amasiava vi vaiintika arukero viva kia vika vaintivara arukaraitiro, viva Mosiva qara ntuvato uvara iriharo, vika qaqi komanta vaura. Haaru Noravano Kotiva Mosira tiva amiro mintima tiro:

Ne tavaivaro vira maaquvano qora okara autu kairera, kia vira qora arukaate.

Vira voqaantemake vira qova qora okara autu kairera, kiama vira maaqu arukaate.

Vaiintivano qora okara autina vaiintira nai viraqaima arukaate, ti tura. (Lo 24:16)

⁷ Vo enta Amasiava „nai iqoka vaiinti ntita varero, *Hore Uqitainive* tunaini oru iqoka raqiharo Idomu iqoka vaiinti 10,000 arukero, viraqaahairo viva Selaa vatuka varero, vi vatukara autu nteharo Jokatelive tura. Vatevata qaqima vi autura nte variara.

⁸ Amasiava vi vatukara varero, vaiinti von-avu nititama komanta Isareri King Jehoasiva vaunaini vura. Jehoasiva Jehoahaasira maaqu, Jehura naintivano vaura. King Amasiava nititoka Jehoasiva vaunaini orunte virara tiha, King Amasiava ariara tiharo, Are „nena iqoka vaiinti ntita varera, aniqe ai hampata raquare, tivo, ti.

9 Minti tuvaro Isareri King Jehoasiva vo haikaqaa uva tuqantaakero Amasiara tiva amiro tiharo,

Auqurora Lebanonini vaiva uva vara kaivaro *sidaa* katariara tiharo, Are nena raavura ti maaqu amiraro varaarire, tirave. Viva minti tivarovata, qaakau aantauvano auqurora rahiti raahitima kaivaro qoraiqama virave.

10 Ho Amasiao, are Idomu hampata raqihara vika naatara kaanarara iriharama nena mahuta ti variaro. Ho nena maaqaini vaihara virara quahaane. Hauri are ani tinavu hampata raqihara qoraiqama viramanta Iutaavata qoraiqama vivorave, tiro.

11 Jehoasiva minti tuvaro Amasiava kia vira uva iriraitiro vauvaro Jehoasiva nai iqoka vaiinti Isareri ntita varero Iutaa vataini Beti-Semesi vatukavano vaunaini oru Iutaa hampata iqoka raqura.

12 Ho Isareri Iutaa naatara komanta vika qetake rugemake nai maaqa nai maaqa vura.

13 King Jehoasiva Iutaa King Amasiara rumpa varero, Beti-Semesi vatuka kero Ieruharemini oruntero, Efaraimu Qentive turuqaahairo hoqaramatero Ieruharemi vaantaavura ravanti-aqaqiro viviro, Kaantaa Qentive turuqaa vuru kora. Ieruharemi vaantaavura 200 *mita* vaura ravantiaqa aqukora.

14 Ravantiaqa aqukero Jehoasiva oru Nora Kotira Naavuqihairovata, avuhainaara naavuqihairovata, *korioqohai* aututo haikarave, *silvaqohai* aututo haikarave, ekaa vi haikara vi haikara varora.

Viva Iutaa nora vaiintinavu rumpa kero ntita varero nai maaqaini vireva iharo ʻAmasiarara tiharo, Amasio, are tinavu hampata qaiqaa raqirera, te ai nora vaiintinavu ntita vare vunara aruma kararave, tivakero,ʻ anirantero Sameriaini vura.

¹⁵ Ho Jehosiva vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva Iutaa King Amasiara hampata iqoka raqu uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

¹⁶ Jehosiva qutu vumanta vira vaata vare Isareri avuhainaaka quntama tonaini Sameriaini quntama tovaro, vira maaqu Jeroboamuva vira vatuka varero avuhaina vaiinti qama viro vaura. (13:13)

¹⁷ Isareri King Jehosiva qutu vu entaraqaa-hairo Iutaa King Amasiava qaqi variqiro viharo 15 ihi vara kero qutu viro.

¹⁸ King Amasiava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

¹⁹ King Amasiava Ieruharemiqi vaumanta vaiinti vonavu vira aruke uvara tiva taatau tovaro, Amasiava vi uvara iriro, qetakero Lakisini vura. Viva mini vumanta vira arukareka u vaiintika vaiinti vonavu nititomanta vira avata vare orunte Lakisiqi vira arukora.

²⁰ Amasiara aru komanta vira vaata ohiqaa vate vare, anirante Ieruharemini vuru komanta vira nai kaivaqaukavara quntama tonaini Devitira Vatukave turaqi quntama tora.

²¹ Amasiava qutu vumanta Iutaa vika Amasiara maaqu Usiara ʻvira vara autu vo Asariara,ʻ kaama

tovaro, viva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama vura. Vi entara Usiava 16 ihi varakova qaraaka vaiintivano vaura.

²² Usiava ʘtomu vatanaaka hampata iqoka raḡiharo, vika kauquḡihairo Elaati vatuka ḡaiḡaa varero vatukavano qoraḡuravata ḡaiḡaa avuḡavuḡama kora.

Jeroboamuva Isareriḡaa raḡikura

²³ Joasira maaqu Amasiava 15 ihiara Iu-taaḡaa raḡiki vau entara, Jehoasira maaqu Jeroboamuva Isareri avuhainaa vaiintiḡama viro 41 ihiara Sameria vatukaḡi vaiharo Isareriḡaa raḡiki vaura.

²⁴ Haaru nai ḡamaḡova King Jeroboamuva qora okara autuntema kero, Jeroboamuva vira ḡamaḡova Nora Kotira avuḡaa qora okara auti vaura. Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo ʘuna variḡanavu *maraḡura/varaha* quahama nimitelharo, Isareri kunta virivi komanta vikavata qora okara autura.

²⁵ Ho navutaaka haaru Isareri vata varora Jeroboamuva iqoka raḡikiharo vi vatara ḡaiḡaa varora. Vi vatava vaireva, *noti* mantaraini Hamaati vatukaini vi vau aararaḡaahairo hoḡarama tero viviro, *sauti* mantaraini Qutuvi-Varuvava vaunaini vuru taiḡora.

Jeroboamuva vi vatara ḡaiḡaa varovaro Isareri Variḡa Noravano Kotiva Amitaira maaqu Ionaara noḡihairo tu uvava vivauma vaura. Paropeti vaiinti Ionaava Gati-Hefe vatukaihainaava vaura.

²⁶ Vi entara Noravano Kotiva tavomanta navutaaka Isareri nora vaiintive inaara vaiintive qoraiqama nimite vauvaro kia vaiinti vovanovata Isareri kahaqiarirava vaura.

²⁷ Noravano Kotiva kiama tiharo, Te Isareri aru taiqa kaariraro vika nutuvanovata ekaara taiqa vuarire turavauve. Viva Jehoasira maaqu Jeroboamura kempukaqohairo Isareri ruaruama nimitora.

²⁸ Ho Jeroboamuva vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva navutaaka hampata iqoka raqu uvarave, viva raqiharo Isareri vata varaare tiro, Damasikusivata Hamaativata qaiqaa nai varo uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

²⁹ Jeroboamuva qutu vumanta Isareri avuhainaaka quntama tonaini viravata quntama tovaro, vira maaqu Sekaraiaava nai qora vatuka varero avuhainaa vaiinti qama viro vaura.

15

Usiava Iutaaqaa raqiki vaura

¹ Jeroboamuva 27 ihia Isareri qaa raqiki vau entara, Amasiara maaqu Usiava Iutaa avuhainaa vaiinti qama viro vaura. Usiara autu vo Asariara.

² Viva 16 ihi varakova avuhainaa vaiinti qama viro, 52 ihia Ieruharemiqi vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Jekoliava Ieruharemi-hainaava vaura.

³ Usiara qova Amasiava Nora Kotira avuqaa koqe okara autuntema kero, Usiavavata koqe okara auti vaura.

4 Viva mintiharovata, viva kiama vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* tainta ravantiaqa komanta vaiinti nahenti qaqiqai mini mini vaiha *ofaa* iha quarake, koqe unta iaina haikara iha quare vaura.

5 Noravano Kotiva qaqi kovaro vaata ne vau numuarava Usiara vaataqaa vaura. Usiava qaqi vau entara vi numuarava vira ari vaura kaara viva oru nariaraa vo naavuqi variqiro vuvaro, vira maaqu Jotamuva avuhainaara naavuqi vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura.

6 King Usiava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

7 Usiava qutu vumanta vira vaata vare nai kaivaqara Devitira Vatukave turaqi vuru quntama tovaro vira maaqu Jotamuva vira vatuka varero avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

8 Usiava Iutaaqaa 38 ihiara raqiki vau entara, Jeroboamura maaqu Sekaraiaava Isareri avuhainaa vaiintiqama viro, Sameria vatukaqi vaiharo 6 toraraqai Isareriqaa raqiki vaura.

9 Sekaraiaava nai naaqqavara Nora Kotira avuqaa qora okara autuntema kero autura. Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo [una variqa *maraqura/varaha* quahama nimateharo,] Isarerivata kunta virivi komanta vikavata qora okara autura.

10 Ho Sekaraiaava Isareri avuhainaava vauvaro Jabesira maaqu Salumuva vaiinti vokuka hampata Sekaraiaara arukerara uva tiva taatautero, Salumuva oru vaiinti nahenti

nivuqaa Sekaraiaara arukero nai vira vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama vura.

¹¹⁻¹² Haaru Noravano Kotiva Jehurara tu uvava vivau vaura. Viva mintima tiro: *Te qaḡi kaariraro naantiara ai maaquvanovata, viva vatatairauka taaramonavuvata Isareriḡaa raḡikiḡi vivarave, tivo tura.* (10:30)

Ho Sekaraiaava vo kaiḡa vo kaiḡa varo uvara, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraḡi qara ntuvatora.

¹³ Usiava 39 ihiaara Iutaagaa raḡiki vau entara, Jabesira maaqu Salumuva Isareri avuhainaa vaiintiḡama viro Sameria vatukaḡi vaiharo vohaa toraḡai Isareriḡaa raḡiki vaura.

¹⁴ Viva Sameria vatukaḡi vauvaro Gadira maaqu Menahemuva Tirisa vatukaihairo Same-riani oruntero Salumura arukero viva nai vira vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama viro vaura.

¹⁵ Ho Salumuva ekaa vo kaiḡa vo kaiḡa varo uvarave, viva vonavu hampata avuhainaa vaiinti arukerara uva tiva taatau torave, ekaa vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraḡi qara ntuvatora.

¹⁶ Menahemuva Tirisa vatuka kero „nai navu-
naa vaiinti ntita varero, Tipisa vatukaini orun-
tomanta vihainaaka kia vaantaavura ḡenti ḡan-
tua amitovaro vira kaara Menahemura arara
itovaro viva raḡiharo vi vatukara vehi autu kora.
Tipisaḡi vau vaiinti nahentikavata, vi vatukara
aumanto vau vaiinti nahentikavata, viva aru
taiḡa kero, nahenti vainti taiḡama vuka viva
vika auhavau iqoka paipeḡohairo *kuhia/qumpi-
hia* kora.

¹⁷ Usiava 39 ihiara Iutaaqaa raqiki vau entara, Gadirā maaqu Menahemuva Isareri avuhainaa vaiintiqama viro Sameria vatukaqi vaiharo 10 ihiara Isareriqaa raqiki vaura.

¹⁸ Menahemuva Nora Kotira avuqaa qora okara autura. Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo „una variqa *maraqura/varaha* quahama nimateharo, Isarerivata kunta virivi komanta vikavata qora okara autura. Ho Menahemuva Isareriqaa raqiku entara viva qaqiqai vi okarara auti vaura.

¹⁹ Menahemuva avuhainaava vau entara Asiria King Tikilati-Pileseva, vira autu vo Puluva, viva „nai iqoka vaiinti ntita varero, Isareri vatāini anuvaro Menahemuva virara viva kia ti hampata iqoka raqiraitiro, ti kahaqiraqe te voqavata kempukaiqamake Isareriqaa raqikiare tiro, viva 1,000 *silvaa* monu Tikilati-Pilesera amura.

²⁰ Menahemuva vi monura varareva airi airaira vataakaqihairo *takisi* naaruma keharo varora. Viva vohaa vaiinti vohaa vaiintiqihairo 50 *silvaa* monu naaruma kero King Tikilati-Pilesera amuvaro ho Tikilati-Pileseva Isareri kero nai maaqaini vurama.

²¹ Ho Menahemuva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

²² Menahemuva qutu vumanta quntama tovaro vira maaqu Pekahiava nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vura.

²³ Usiava 50 ihiara Iutaaqaa raqiki vau entara, Menahemura maaqu Pekahiava Isareri

avuhainaa vaiintiŋama viro Sameria vatukaŋi vaiharo taara ihiara Isareriŋaa raŋiki vaura.

²⁴ Pekahiava Nora Kotira avuŋaa ŋora okara autura. Haaru Nebaatira maaŋu Jeroboamuva ŋora okara autiharō [una variŋa *maraŋura/varaha* quahama nimateharō] Isarerivata kunta virivi komanta vikavata ŋora okara autura.

²⁵ Pekahiara iqoka vaiintiŋaa raŋikukaŋihairo Remaliara maaŋu Pekaava vo vaiinti hampata Pekahiara arukerara uva tiva taatau tero, viva Gileaati vataihainaa vaiinti 50navu ntita varero oru Sameria vatukaŋi avuhainaara naavu kempukaiŋamake aututo *rumuraŋi* oriŋetero Pekahiara arukero, vaiinti taaraŋanta Akopika Ariekavata arukora. Mintimakero Pekaava Pekahiara vatuka varero avuhainaa vaiintiŋama viro vaura.

²⁶ Ho Pekahiava ekaa vo kaiŋa vo kaiŋa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraŋi ŋara ntuvatora.

²⁷ Usiava 52 ihiara Iutaaŋaa raŋiki vau entara, Remaliara maaŋu Pekaava Isareri avuhainaa vaiintiŋama viro, Sameriaŋi vaiharo 20 ihiara Isareriŋaa raŋiki vaura.

²⁸ Pekaava Nora Kotira avuŋaa ŋora okara autura. Haaru Nebaatira maaŋu Jeroboamuva ŋora okara autiharō [una variŋa *maraŋura/varaha* quahama nimateharō] Isarerivata kunta virivi komanta vikavata ŋora okara autura.

²⁹ Pekaava Isareri avuhainaava vau entara Asiria King Tikilati-Pileseva Isareri hampata raŋiharō Isoni vatukave, Abeli-Beti-Maka vatukave, Janoa vatukave, Kedesi vatukave, Haso vatukave,

Gileaati vatave, Kariri vatave, Napataarira ankuvano u vatara ekaa vi vataravata varora.

Viva vi vatukaravata vi vataravata varero, viraqaahairo ekaa vaiinti nahenti rumpa kero ntita varero Asiriaini vuru kora.

³⁰ Usiara maaqu Jotamuva 20 ihiara Iutaaqaa raqiki vau entara, Elaara maaqu Hosiava vonavu hampata Pekaara oru aru kerara uva tiva taatau kero, oru vira arukero, Hosiava nai avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

³¹ Ho Pekaava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi gara ntuvatora.

³² Remaliara maaqu Pekaava taara ihiara Isareriqaqaa raqiki vau entara, Usiara maaqu Jotamuva Iutaa avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

³³ Jotamuva 25 ihi varakova avuhainaa vaiintiqama viro, 16 ihiara Ieruharemiqi vaiharo Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Sadokira raavura Jerusaava vaura.

³⁴ Vira gova Usiava Nora Kotira avuqaa koqe okara autuntema kero, Jotamuvavata koqe okara auti vaura.

³⁵ Mintiharovata, viva kiama vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* tainta ravantiaqa komanta vaiinti nahenti qaqiqai mini mini vaiha *ofaa* iha quarake, koqe unta iaina haikara iha quare vaura. Jotamuva Nora Kotira Naavu vaunaini hohaa virini vau qentira qaiqaa autukora.

³⁶ King Jotamuva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi gara ntuvatora.

³⁷ Jotamuva avuhainaava vau entara Noravano Kotiva Siria King Resiniravata, Isareri King

Pekaaravata, vitanta qaqi komanta oru Iutaa hampata iqoka hoqaramate raqura.

³⁸ Jotamuva gutu vumanta vira vaata vare nai kaivaqaukavara quntama tonaini Devitira Vatukave turaqi vuru quntama tovaro vira maaqu Ahaasiva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiinti qama viro vaura.

16

Ahaasiva Iutaa avuhainaava vaura

¹ Pekaava 17 ihia Isareriqaa raqiki vau entara, Jotamura maaqu Ahaasiva Iutaa avuhainaa vaiinti qama viro vaura.

² Ahaasiva 20 ihi varakova avuhainaa vaiinti qama viro Ieruharemiqi vaiharo 16 ihia Iutaaqaa raqiki vaura. Viva Iutaaqaa raqikiharo viva Nora Kotira avuqaa kia avuqavu okara autiraitiro, viva kia nai kaivaqava Devitiva koqe okara autintema kero autura.

³ Viva Isareri avuhainaaka qora okara autintema kero, qora okara autuqiro viharo, nai anoma kero qora okara voqavata autiharo, una variqa quahama nimitareva nai maaqu arukero iha quara nimitora. Haaru Isarerini vau vaiinti nahentika qora okara autura viva vika avataqiro vi vaura. Noravano Kotiva haaru Isareri vataini vauka vara qaqini kero, vika u vatara tinavu kaivaqaukavara Isareri nimura.

⁴ Ahaasiva una variqanavu quahama nimitareva, vo vatuka vo vatukaqaave, vo aiqina vo aiqinaqaave, ekaa aumaqaara vau katarira okarainive, viva mini mini vaiharo *ofaa* iha

quara kero, koqe unta iaina haikaravata iha quare vaura.

⁵ Ho Siria King Resinivavata, Isareri King Pekaavavata, vitanta náitanta iqoka vaiinti ntita vare oru Ieruharemi ututumate iqoka raqiha vitanta kia ho Ahaasira aatara kora.

⁶ (Vi entara Siria King Resiniva oru Elaati vatukaini iqoka raqiharo Elaatiqihairo Iutaa vatanaaka viraqi vauka vara qaqini kero qaiqaa vi vatukara varomanta Idomu vatanaaka vi vatukaraqi oru variqi vi vaura. Vate maa entaravata Idomu vika Elaatiqi qaqi variara.) (14:22)

⁷ Resinika Pekaaka Ieruharemi vatuka ututumate vauvaro, Ahaasiva uva vara kero Asiria King Tikilati-Pileserara tiharo, Mpo, te ai kaiqa vaiintivano ai vevaarainima vauro. Siria avuhainaavavata Isareri avuhainaavavata ti hampata raqi variavo. Mpo, are ani ti ruaruama timitaane, tiro.

⁸ Minti tivakero Ahaasiva *korivata silvaavata* Nora Kotira Naavuqi vauravata, avuhainaara naavu monu vate vau *rumuraqi* vauravata, varakero Asiria avuhainaava vira quahama amitaarire tiro, viva unaini vara kora.

⁹ Mintuvaro King Tikilati-Pileseva Ahaasira kahaqireva viva nai iqoka vaiinti ntita varero Damasikusi vatukaini otu raqiharo vi vatukara varero King Resinira arukero Damasikusiqi vauka rumpa kero ntita varero vuru Asiriaini Kiri vatukaini kora.

¹⁰ Mintuvaro King Ahaasiva Tikilati-Pilesera tavareva Damasikusini oruntero *ofaa* tainta vi-raqiraaka autu tora taveru, Kotira kaiqa vara

amito vaiintiva Uriaava vi taintara voqaara autuarire tiro, vira *maraqura/varaha* autu kero, *ofaa* tainta mintima kera autuane tu uvara qara ntuvakero, qara vira vara kovaro Uriaava Ieruharemiqi vaunaini vura.

¹¹ Uriaava qara tavero, viva Damasikusiqi aututo *ofaa* taintara voqaara tainta vo autuqi viharo, Ahaasiva kia Ieruharemini orurantero anu entara Uriaava *ofaa* tainta vira autu taiqa kora.

¹² Ho Ahaasiva Damasikusiqihairo anirantero oru tainta vira tavero, vira tataaqa vaiharo *naivano*, *ofaa* iha quare vaura.

¹³ Viva ekaara ita vuaina *ofaarave*, *uiti ofaave*, *uaini* qiharaaina *ofaarave*, Kotikantiro vohaa variaina *ofaarave*, iha quara kero, naare varakero *ofaa* tainta viraqaa rintatima kora.

¹⁴ Haaru *baraasiqohai* aututo *ofaa* taintava Nora Kotira Naavu avuqaa vauvaro *ofaa* tainta qaraaka aututova vira tataaqa qumina tauvaqaini vauvarora tiro, Ahaasiva qaraaka *ofaa* tainta viva Kotira Naavu avuqaa variarire tiro, viva tumanta *baraasi* tainta vira qaqini vara vuruvi *noti* mantaraini vatora.

¹⁵ Mini vuruvi vatovaro King Ahaasiva Uriaara tiva amiro tiharo, Are ekaa enta *ofaa* iha quarareva ihara, qaraaka *ofaa* taintaqaqai iha quaraane. Ekaa enta toqaqi ekaara ita vuaina *ofaara* iha quaratera, erainaini *uiti ofaa* iha quaraane.

Are avuhainaarara irihara ekaara ita vuaina *ofaara* iha quara amitera, vaiinti nahentiaravata irihara iha quara nimitaane. Vikara irihara

uitivata ofaa iha quara taane. Are vaiinti nahentiara irihara *uainivata ofaa* taintaḡaa qihiaane. Are ekaa naare kaḡakera qaraaka *ofaa* tainta viraḡaaqaima aqu aqu iane.

Baraasi tainta vira ḡaḡi kairaḡe te naantiara vira tataaḡa vaiha nana nana kaiḡa varaainarara Kotira ireha tavarerave, tiro.

¹⁶ King Ahaasiva minti tuvaro Uriaava viva tunte ura.

¹⁷ [Asiria avuhainaarara iriharo,] King Ahaasiva tumanta vika *uiri kaarinavu* Kotira Naavu vahaaḡaini vuraḡihai *baraasi* tanuḡama tora ḡaḡini varake, namari tanuvata *uiri kaariḡaa* vatora ḡaḡini varakora. (1 King 7:28)

Varuva Namarive tu tavera *baraasi* purumakauḡaa vatora, Ahaasiva tumanta vika viraḡaaḡai ḡaḡini varake, ori ntavatoraḡaa vira vaari vatora. (1 King 7:25)

¹⁸ Aumaḡaara variate ti kaḡato naavuva Nora Kotira Naavu aumanto vaumanta Maara Entaḡaa avuhainaava viraḡi vaura, Ahaasiva tumanta vika vira rampaike, avuhainaava Nora Kotira Naavuḡiara vu hohaa qentiravata tinta tora. Asiria avuhainaarara iriharo, King Ahaasiva tumanta, vika vi haikara mintimake vatora.

¹⁹ King Ahaasiva ekaa vo kaiḡa vo kaiḡa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraḡi qara ntuvatora.

²⁰ Ahaasiva ḡutu vumanta vira vaata vare nai kaivaḡaukavara ḡuntama tonaini Devitira Vatukave turaḡi vuru ḡuntama tovaro, vira maaḡu Hesekiaava nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama viro vaura.

17

Hosiava Isareri avuhainaava vaura

¹ Ahaasiva 12 ihia Iutaagaa raqiki vau entara Elaara maaqu Hosiava Isareri avuhainaa vaiintiqama viro 9 ihia Sameria vatukaqi vaiharo Isareriqaa raqiki vaura.

² Viva raqikiharo Nora Kotira avuqaa qora okara autiharovata, kia anomakero Isareri avuhainaaka autuntema kero autura.

³ Vi entara Asiria King Samaneseva ani Isareri hampata iqoka raqiharo vika naatara kovaro, Hosiava Samanesera vevaarainiqama viro, vo ihi vo ihia *takisi* vira ami vaura.

⁴ Isipi King Sova vira kahaqiarire tiro, Hosiava voku vaiintika viva unaini nititama kero, vi ihia Hosiava kia vo ihi vo ihi untema kero, *takisi* Samanesera amiraitiro vaura. Mintuvaro vira kaara Samaneseva iqoka vaiinti nititomanta vika oru Hosiara ravaaqavu vare viri karapuhiqi kora.

Asiria iqoka raqiha Sameria vatuka varora

⁵ Asiria King Samaneseva nai iqoka vaiinti nita varero oru Isareri vataini iqoka raqiharo, Sameria vatuka taaramo ihia ututumate vaumanta vatukaqi vauka aaqaini vaatinte vi aniva kia ho vaura.

⁶ Mintuvaro Hosiava 9 ihia Isareriqaa raqiki vau entara Asiria avuhainaava Sameria vatukaqi vauka naatara kero vi vatukara varero, Isareri vika rumpa varero vuru Asiriaini kora. Viva vika rairakero maa vatukanavuraqi komanta vaura: Hala vatukave, Habo Namari aumanto Gosani vatukainive, Midia vataini vatukanavu vauraqi, komanta vaura.

⁷ Ho Isareri ná Variqa Nora Kotira qora okara autu amite vaura kaara vi maarava vikaqaa qovaraigura. Haaru Noravano Kotiva vika kaivaqaukavara Isipi avuhainaara kauquqihairo kuvantukero ntita varorara kia iriraiti, una variqa quahama nimate vaura.

⁸ Haaru Noravano Kotiva Isareri vatani vauka vara qaqini kero, vika u vatara tinavu Isareri kaivaqaukavara nimumanta Isareri hoqare vauka qora okara autura avataqi viha, Isareri avuhainaaka qora okara auturavata avataqi vi vaura.

⁹ Noravano Kotiva kia antuqa ari okarara, vo okara vo okara Isareri kukeqavi vaiha auti vaura. Vika una variqa quahama nimitareka ekaa vatuka, inaara vatukaqive nora vatukaqive, *ofaa* tainta aututora.

¹⁰ Vika una variqa *ori*, vo ori teqake, una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* vo katari vo katarigaa nkauruke, vi haikara vi haikaravata vare, ekaa aiqinaqaave, aumaqaara vau katarira okarainive vuru arate, _┌vi haikarara tinavu variqave tivakeha quahama nimate vaura.└

¹¹ Noravano Kotiva maa vataraqaahairo vara qaqini koka autuntemake, vikavata una variqara iriha vo aiqina vo aiqinaqaa vaiha koqe unta iaina haikara iha quare vaura. Isareri vo okara vo okara mintima keha auti vauvaro Nora Kotira voqamakeru arara itora.

¹² Haaru Noravano Kotiva vikara tiharo, Kiama una variqara tinavu variqave tivakeha vika quahama nimitaate, tumanta vika vira uva kia iriraiti, vi haikara quahama nimate vaura.

¹³ Vika qora okara autivorave tiro, Noravano Kotiva paropeti vaiinti Isarerinivata Iutainivata varakero vika noqihairo tiva nimiro tiharo, *Ne qora okara auti variara qaqirake, ekaa te tiva tauna uvara iriqi vuate. Te vi uvara ni kaivaqaukavara tiva nimunara, vi uvara tenta kaiqa vaiinti paropeti noqihai ni tiva nimuro, tura.*

¹⁴ Minti tumantavata, vika kaivaqaukavara avu aato kempukaiqama vumanta kia ná Variqa Nora Kotira uva iruntemake, vikavata kia vira uva irura.

¹⁵ Noravano Kotiva vika kaivaqaukavara hampata uva tiva taatauto uvarave, viva uva maara turave, vikara ne rauriha variate tu uvarave, Isareri vika vi uvara vi uvara qoririma kora. Vika vira uva kia iriraiti, qumina variqanavuara no-raiqaake iriqi vivi, vikavata qumina haikaiqama vuara.

Haaru Noravano Kotiva vika tiva nimiro tiharo, Ne kīama vo vatanaaka ni aumanto variaka auti varia okarara avataate, tumanta Isareri vika qaqi vi okarara avataqi viha, Noravano Kotiva qioqamato uvara kia irireka auti vaura.

¹⁶ Vika ná Variqa Noravano Kotiva tivato uvara ekaa raqa kora. Vika *koriqohai* purumakau naati qora taaraqanta autuke vitantara tinavu variqave tura. Vika una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* autuke viravata quahama amitora. Vika opu makaura variqave tivakeha quahama nimite, una variqa Baaliravata quahama amitora.

¹⁷ Vika una variqara iriha, ná maaquve raavurave arukeha *ofaa* iha quare vaura.

Vika naantiara qovaraiqiaina okarara irireka, varante varia nahentikave, vaana kaiqa vare variakave, unaini orunte vika ire vaura. Vika *vure/quaha* vaiintiara uhiakaa autu timitaate ti, vika naare vaura. Noravano Kotiva vi okarara qora okarave tura vika vira autura kaara vira voqama kero arara itovaro vaura.

¹⁸ Nora Kotira voqama kero arara itovaro viva Isareriara ne kia ti aaqanto variate tivakero navutaaka qaqi komanta vika ani vika rumpa vare vo vataini vuru komanta Iutaaqai nai vata mini qaqi vaura.

¹⁹ Ho Iutaa vika kia nai Variqa Noravano Kotiva tivato uvara iriraiti, vikavata vira uva raqake vaura. Isareri qora okara autuntemake, Iutaa vikavata vi okarara auti vaura.

²⁰ Ho Noravano Kotiva ekaa Isareri qoririma kero navutaaka vika qoraiqama nimateha vika u haikara varaate tiro, vika kauquqi ke vaura. Mintumanta Isareri kia qora okara qaqira karaiti, qaqiqai auti vauvaro ekaara vitini Nora Kotira popohovaro nai aaqantohairo vika qaqini vara kora.

²¹ Haaru Devitira ankuvano ekaa Isareri vaiinti nahentiqaa raqiki vauvaro, viraqaahairo Noravano Kotiva Isareri vika raira komanta Isareri anku 10navu Nebaatira maaqu Jeroboamura kaama tovaro viva vika avuhainaa vaiinti vaura.

(1 King 11:11, 31)

Ho Jeroboamuva Isareri kuntama virivi komanta vika Nora Kotira qoririmake, qora okara anomake autura. (1 King 12:28-29)

²² Jeroboamuva ekaa qora okara autuntemake, Isareri vika kia vi okarara qaqira karaiti, qaqiqai autuqi vi vauvaro

²³ vira kaara Nora Kotira popohovaro nai aaqantohairo vika nititama kora.

Noravano Kotiva ekaa nai kaiqa vaiinti paropeti noqihairo Isareri tiva nimiro tiharo, Oho, ne kia vi aarara qaqira kaivera, te ni tenta aaqantohai qaqini vara karerave tuntema kero, viva qaqi komanta navutaaka Isareri rumpa vare vuru Asiria vataini kora. Vate maa entara vika qaqi mini variara.

Vo vatanaaka ani Isareri vataini vaura

²⁴ Asiria avuhainaava vaiinti nahenti vonaihainauka, Babironive, Kuta vatukave, Iva vatukave, Hamaati vatukave, Sefavaimi vatukave, mini minihainaaka ntita varero Sameria vataini Isareri vika vatukaqi vuru komanta vaura.

²⁵ Ho vi vatanaaka katu vare Sameria vataini oru vaiha, vika avuni kia Nora Kotirara tinavu Variqave tiraiti, kia vira quahama amitaraiti vauvaro, vira kaara Noravano Kotiva *raioni* vonavu vara komanta vika vi aniha vaiinti nahenti vokuka aru kora.

²⁶ Mintumanta vaiinti vokuka Asiria avuhainaava unaini orunte virara tiha, Are ntita varera Sameria vataini vuru kaarauka, vika kiama vi vataihainaa variqa uva okara kankomake iriavaro vira kaara vi variqava *raioni* vonavu vara kaimanta vika vi aniha vaiinti nahenti aruke variavo, ti.

27 Minti tuvaro Asiria avuhainaava qiata vaiinti vo tiva amiro tiharo, Tenavu Sameriaqihai ntita vare anuraukaqihaira are oru Isareri variqa kaiqa vara amite vai vaiintira vo atitairaro viva qaiqaa Sameria vataini oru vaiharo vi vataihainaa variqa vira okara vaiinti nahenti numiqaarire, tiro.

28 Minti tuvaro viva Isareri vaiinti vo, Kotira kaiqa vara amite vau vaiintira vara kovaro viva anirantero Sameriaini oruntero, Beteli vatukaini vaiharo vi vaiinti nahentika Nora Kotira quahama amite okarara vika tiva nimi vaura.

29 Viva tiva nimi vaumantavata, vihainaaka vo vatuka vo vatukaqi ani vauka, vika nái okaravata qaqi tuataqi viha, nái una variqa *maraqura/varaha* autuke haaru Isareri *ofaa* tainta viri kanta aututora viraqaa viraqaa vika nái una variqa *maraqura/varaha* vaaviarama tovaro vaura.

30 Babironihainaaka vika nái una variqa Sukoti-Benotira *maraqura/varaha* autuke vatomanta, Kutaihainaaka vika nái una variqa Negaalira *maraqura/varaha* autuke vatomanta, Hamaatihainaaka vika nái una variqa Asimaara *maraqura/varaha* autuke vatomanta,

31 Ivaihainaaka vika nái una variqatanta Nipaahasika Tataakika autuke vatora.

Sefavaimihainaaka vika nái una variqatanta Adramelekika Anamelekika quahama nimitareka iha, vika nái vainti arukeha vitanta *ofaa* iha quara nimite vaura.

32 Vi vatanaaka Nora Kotira quahama amiteha, nái vikaqihai vaiinti vonavu kaama tomanta vika

ofaa tainta viri kanta aututova mini mini vau-
raqaa vaiha *ofaa* iha quare vaura.

³³ Vi vatanaaka Nora Kotira quahama amiteha, vika haaru náí maagaini vaiha autu okarara kia qaqira karaiti, qaqi tuateha, náí una variqaravata kaiqa vara nimite vaura.

³⁴ Vate maa entarayata vi vatanaaka náí mintia okarara qaqi tuataqi vi variara. Vika kia Nora Kotira autu quqaaqamake tuahera karaiti, Noravano Iekopira ankuara tivato uvarave, minti minti iate tu uvarave, kia avataqi vi variara. (Noravano Kotiva Iekopira vo autu ntava amiteharo Isarerirave tura.)

³⁵ Haaru Noravano Kotiva Isareri hampata kempukaiqama kero uva tiva taatautero, vikara mintima tiro:

Ne kia una variqa nutu tuaheraate. Kia vika nivuqaa vaiha kankakaavi variate. Kia vika kaiqa vara nimitaraiti, kia ofaa iha quara nimitaate.

³⁶ Te Noravano Kotika tenta kempukaqohai ni Isipihai ntita vare maini viri kaunarara ti, ne ti hutuqai tuahera kaate. Ne tiriaraqai tori kauru aravi vaiha ti vohaiqagai ofaa iha quara timitaate.

³⁷ Te ekaa niara iriha uva tiva taunarave, uva maara tiva nimunarave, ekaa vi uvara vi uvara qara ntuva taunara ne koqemake iriqi vuate. Kia una variqa nutu tuahera kaate.

³⁸ Te ni hampata uva tiva taatau tauna uvara kia tauru karaiti, kia una variqa nutu tuahera kaate.

³⁹ Ne kia mintiraiti, ti nenta Variqa Nora Kotika hutuqai tuahera kaate. Ne mintiqe te

navutaaka kauquqihai ni ruaruama nimitararave, tiro.

Noravano Kotiva minti tura.

⁴⁰ Noravano Kotiva minti tumantavata, vika kia vira uva iriraiti, nái haarua okara qaqiqai autuqi vi vaura.

⁴¹ Vi vatanaaka Nora Kotira autu tuahe-reha, nái una variqa nutuvata tuahere vaura. Vate maa entaravata vika vaintivarave, naintivarave, nái naaqui taatoka untemake, hampi okaraqai autuqi vi variara.

18

Hesekiaava Iutaaqaa raqiki vaura

¹ Elaara maaqu Hosiava taaramo ihiaara Isareriqaa raqiki vau entara, Ahaasira maaqu Hesekiaava Iutaa avuhainaa vaiintiqaama viro vaura.

² Hesekiaava 25 ihi varakova avuhainaa vaiintiqaama viro Ieruharemiqi vaiharo 29 ihiaara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Abiaava Sekaraiaara raavura vaura.

³ Hesekiaava nai kaivaqava Devitiva Nora Kotira avuqaa koqe okara autuntema kero, koqe okara auti vaura.

⁴ Viva *ofaa* taintanavu vo aiqina vo aiqinaqaa vaura qaqini vara aqukero, oriqohai una variqa *maraqura/varaha* aututora voqi voqi vaaviarama tora ravantiaqa aqukero, una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* katariqaa nkaurutora voqi voqi aratora tuqu taaquma kero, haaru Mosisa *baraasiqohairo* memaru *maraqura/varaha*

aututora, viravata kinta kaantama aqukora. Mo-siva memaru *marapura/varaha* aututora, haaru-vata vatevata vaiinti nahenti virara *Nehusitaanirave* tivake vi haikara quahama amiteha, koqe unta iaina haikara vira iha quara amite vaura.

⁵ Hesehiaava Isareri Variqa Nora Kotirara quqaama viva ti kahaqiarirava vaivo tivakeharo virara noraiqaakero iriqi vi vaurara ti, Iutaa avuhainaaka haaru avuni vaikavata Hesehiaara naantiara qovaraiqukavata kia vira voqauka vaura.

⁶ Hesehiaava Nora Kotirara noraiqaakero iriqiro viharo kia vira uva raqa karaitiro, viva Mosirara tivato uvara koqema kero iriqiro vi vaura.

⁷ Mintuvaro Noravano Kotiva Hesehiaakantiro vaiharo vira kahaqi vauvaro viva ekaa kaiqa varova koqe iro vaura.

Hesehiaava kia Asiria avuhainaara vevaaraini vaireva iharo kia vira kaiqa vara amite vaura.

⁸ Hesehiaava nai iqoka vaiinti ntita varero Pirisia vatani oruntero vi vatanaaka hampata raqiharo nora vatukave inaara vatukave aatara kero, oru viviro, Gaasa vatukaqi vaikavata vi vatukara tataaqa vaikavata naatara kora.

⁹ King Hesehiaava 4 ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara King Hosiava 7 ihiaara Isareriqaa raqiki vauvaro vi ihiraqi Asiria King Samaneseva nai iqoka vaiinti ntita varero Isareri hampata raqireva oru Sameria vatuka ututumate vau-manta vatukaqi vauka aaqaini vaatinte vi aniva kia vaura.

¹⁰ Ho Asiria vika taaramo ihiaara Sameria vatuka ututumate variqi vi, viraqaahai vi

vatukara varora. Vi entara Hesekiaava 6 ihia ra Iutaaqaa raqiki vauvaro Hosiavavata 9 ihia ra Isareriqaa raqiki vau entara Asiria vi vatukara varora.

¹¹ Sameria vatuka varovaro Asiria avuhainaava Isareri vika rumpa varero vuru Asiriaini kora. Viva vika rairakero maa vatukanavuraqi komanta vaura: Hala vatukave, Habo Namari aumanto Gosani vatukainive, Midia vataini vatukanavu vauraqive, komanta vaura.

¹² Isareri nai Variqa Nora Kotira uva kia irura kaara vi maarava vikaqaa qovaraiqura. Nora-vano uva tiva taatau tero nai kaiqa vaiinti Mosira tiva amu uvara vika ekaa vi uvara raqake vaura. Vika vi uvara kia iriataa umanta kia avataqi vi vaura.

¹³ Hesekiaava 14 ihia ra Iutaaqaa raqiki vau entara Asiria King Senakeripiva nai iqoka vaiinti ntita varero ani Iutaa hampata raqiharo vika naatara kero, vo vatuka vo vatuka vaantaavuravano ututumatora vare, «Jeruharemiqai kia varora.»

¹⁴ King Senakeripiva Lakisi vatukaqi vauvaro Hesekiaava viraini uva vara kero tiharo, Oho, «te ai vevaaraini variataara vaimanta te kia mintiraiti,» qora okara autu kouro. Are iqoka qaqira kera viraqe te nana nana haikarae are ti naarinara ai amiare, tuvaro Senakeripiva vira naariro tiharo, *Silvaa* 10,000 kilovata, *kori* 1,000 kilovata timiane, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro Hesekiaava Nora Kotira Naavuqihairove, avuhainaara naavu monu vate vau *rumuraqihairove*, ekaa *silvaa* viraqi vaura varakero Senakeripira amitora.

16 Hesehiaava Nora Kotira Naavu qentinavuqaave, qenti *pohinavuqaave*, *kori* ruqutukero naavumatora ravaqaakero King Senakeripiva vaunaini vara kora.

17 Asiria avuhainaava *korivata silvaavata* varero *viva* kia iqoka qaqira karaitiro, *viva* nai iqoka vaiintiqaa raqikuka taaramonavu, Tataanirave, Rabi-Sarisirave, Rabi-Sakerave, nititomanta vinavuka iqoka vaiinti airitahaa vataake Lakisiqihai Ieruharemini vura.

Ieruharemi *vaantaavura* aaqaini, vaiinti nahenti tavuna hiqe vaunaini vika orunte mini himpi vaura. Varuva namari veraraqaa vauragaahairo oraqi tuvi vaura.

18 Ho Asiria vika mini orunte King Hesehiaara aarovaro viva nai nora vaiinti taaramonavu Asiria vaunaini nititora. Viva Hikiara maaqu Eliakimira avuhainaara naavuqaa raqiki vaurave, vira qara ntuva amite vaura Sepinaarave, viva varo kaiqarave, vo uvave, vukuqi qara nti vaura Asapira maaqu Joaarave, vinavuka nititomanta vura.

19 Oru ntomanta Rabi-Sakeva vinavukara tiharo, Ne Hesehiaara maa uvara muntu tiva amiate: Asiria avuhainaava nora vaiintivano ariara mintima tivo: Hesehiaao, are nana haikaqaa muntuvi vaiharae, kia ti vevaaraini vaireva, auti variaro?

20 Are ti variara uvava qumina uvama vaivo. Vi uvava kia ho ti iqoka vaiinti kempukave, iqoka okara iri taverave, aatara kaanarove. Are taraqaa muntuvi vaiharae kia ti vevaaraini vaireva, auti variaro?

21 Oho, te iri tavauro. Are Isipiqaa muntuvi vaihara vika ti kahaqivarave tivakehara variaro. Vaiintivano anu aaharaqaa muntuvi vaivaro vira kauqu tega kaintemake, Isipi avuhainaa vaiintiqaa muntuvi vaika qoraiqama vivarave.

22 Are tiriara tihara, Tenavu tentanavu Variqa Nora Kotiraqaa muntuvi vauro, tirera, vi uvavavata kia ho varianarove. Hesekiaao, are kiae iritaaro? Arema Nora Kotira *ofaa* tainta vo aiqina vo aiqinaqaa vaira ravantiqaa kaaro. Arema Iutaavata Ieruharemini variakavata tiva nimira tihara, Ne Ieruharemiqiqai oru vaiha *ofaa* tainta vohaiqaaqaa *ofaa* iha quaraate, tianarave.

23 Ho Hesekiaao, tenta avuhainaa vaiinti autuqaa te ariara tiha, Are minti minti irera, te mintima irarave. Are 2,000 iqoka vaiinti ohiqaa raqika ranta kairera, te 2,000 ohi ai amirerave. Te tavaurara are kia ho mintinarave.

24 Ti avuhainaara iqoka vaiinti inaara autu vataaka are kia ho vika naatara kenarave. Isipi iqoka vaiinti iqoka *kaariki* vaiha raquaka kia ho ani ai kahaqivarave. Are qumina vika veka vainarave.

25 Noravano Kotiva kia ti tititaimantae te ni hampata iqoka raqiha ni vehi autu karera anuro? Are mintimae iriario? Aqao, Noravano Kotiva viva ti tiva timivera, te ai hampata raqiha ai vatavata vehi autu taiqa karera anuro, tiro.

26 Asiria iqoka vaiintiqaa raqiki vauva Rabi-Sakeva minti tumanta Eliakimivavata Sepinaavavata Joaavavata virara tiha, Mpo, tenavu Asiria uva irunarave. Kia Hiparu uvaqihaira uva tiraitira, Asiria uvaqihaira tiane. Hauri virira

vatuka vaantaavuraqaa variaka are tina uvara irivorave, ti.

²⁷ Vinavuka minti tuvaro Rabi-Sakeva aqao tiro, Ti avuhainaava kiama ninavuvata ninavu avuhainaaravataqai tiva amiata tiraitiro, ti titi-tairavauve. Te virira vaantaavuraqaa variakavata maa uvara tiva nimirave. Naantiara ne kara neva kia variaina entara, vika ninavu aanante nái raha viara nevarave, tiro.

²⁸ Minti tivakero Asiria vaiinti viva himpiro vaantaavuraqaa vauka taveharo Hiparu uvaqihairo naveratiharo, Asiria avuhainaava nora vaiintivano ti uvara ne iriate.

²⁹ Viva mintima tivo: Ne kiama qaqi kaivaro Hesekiaava ni unaqaraiqama nimitaarire. Viva kiama ho ti kauquqihairo ni ruaruama nimitaanarove.

³⁰ Hesekiaava tiharo, Noravano Kotiva tinavu ruaruama timitaanarove. Maa vatukava kiama Asiria avuhainaara kauquqi varianarove, ti vai uvara kia iriate. Ne kiama Hesekiaara ugerara uva iriha Nora Kotiraqaa muntuvi variate.

³¹ Ne kia Hesekiaara uva iriraiti, Asiria avuhainaara uva iriate. Viva niara mintima tivo: Ne iqoka raqira qaqirake, aaqaini vevante ani ti vevaaraini variate. Ne mintivera, ne homa nenta naahoqiraara, *uaini* tavave *fiki* tavave varake neha, nenta vata quvitaaraqihairo urina namarira nevarave.

³² Ne mintiaqi viha ti veka vaiqe te ani ni ntita vare vo vataini vuru kaari ne nenta vataini variantemake variate. Vi vataraqaa *uaini* naaho airi vaimanta ne homa *uaini* tatike nevarave. *Uiti* naaho airi vaimanta ne viraqohai homa mpareti

untake nevarave. *Orivivata hanivata* airima mini vaivo.

Ni muntukavano nana haikarae vaivo? Ne ti uva irivera, ne kia qutu viraiti, qaqi vaivarave. Ne Hesekiaara uva irivera, ne qutu vivarave. Viva ni una tiharo, Noravano Kotiva tinavu ruaruama timitaanarove, ti uvara ne kia iriate.

³³ Ho iriate. Te Asiria avuhainaaka vo vatanaa vo vatanaaka hampata raquqi vuramanta, kia vika variqa vovano ti kauquqihairo vika ruaruama nimitairave.

³⁴ Te vo vataini vatuka vonavu Hamaative, Apaative, Sefavaimive, Henaave, Ivaave, vika hampata raquna entara vika variqanavu tainie variamanta [te vi vatukaranavu naatara kuarave]? Te Sameria vatukaqi variaka naatara kauna entara vika variqavano ti kauquqihairo vika ruaruamae nimitairave? Aqao, kiavuve.

³⁵ Ekaa vi vatara vi vataraqi varia variqaukaqihairo kia variqa vovano vo vatavata ti kauquqihairo qaqini vara kairara ti, nantihae ne Ieruharemiqi variaka tiriara tiha, Noravano Kotiva vi vaiintira kauquqihairo tinavu ruaruama timitaanarove, ti variavo? Tinavu Asiria avuhainaava niara mintima tivo, tiro.

³⁶ Asiria iqoka vaiintiqaqaa raqiki vauva ekaa nai uva tiva taiga kovaro Hesekiaava kia vo uvavata virara tiate turara ti, vaantaavuraqaa vauka kia uva voqavata tiraiti, qaqi evaara vaura.

³⁷ Eliakimivavata Sepinaavavata Joaavavata vinavuka muntuka qoraiqumanta vika nai utavaaqa qunahi qaanahimake, Rabi-Sakeva tu uvara vuru Hesekiaara tiva amura.

19

Hesekiaava Aisaiaara irora

¹ Hesekiaava Asiria vatanaaka tu uvara iruvaro vira muntuka qoraiquvaro nai utavaaqa qunahi qaanahima kero kovaara utavaaqa nonku varero Nora Kotira Naavuqi oru vaura.

² Viva avuhainaara naavuqaa raqiki vau vaiintira Eliakimirave, avuhainaara qara ntuva amite vau vaiintira Sepinaarave, Kotira kaiqa vara amito vaiintika noranavuve, naaramakero nititomanta vikavata kovaara utavaaqa nonkute paropeti vaiinti Emosira maaqu Aisaiaava unaini vura.

³ Vika orunte vira tiva ami tiha, Hesekiaava mintima tivo: Mpo, vate tinavuqaa nora maara qovaraiqi entarave. «Asiria» tinavu tauvaqavau-raa uva tiavaro tinavu voqama kero kaurivo. Nahenti kempukavano kia vaivaro viva kia ho vainti vatataintema kero, tinavu kempukavano kia vaivo.

⁴ Asiria avuhainaava Rabi-Sakera atitaivaro viva anintero qaqi variqiro vi vai Variqarara qora uva tiva amitaivo. Mpo, vika qora uva tiara ai Variqa Noravano Kotiva iriro, vika qoraiqama nimitairera, te hove tiataarave. Are Kotira aarairaro viva tenavu taaraiqa qaqi vaurauka kahaqiarire tivo, ti.

⁵ Hesekiaava nititoka vira uva Aisaiaara tiva amuvaro viva vikara tiharo,

⁶ Ne anirante nenta nora vaiinti vuru mintima tiva amiate: Noravano Kotiva tiharo,

Asiria avuhainaara paanaa kaiqa vare vari-aka ti Kotikara qora uva tiara are kia vira aatu qetehara variane.

7 Te ʻAsiria avuhainaara, avu aato hampiqama kaariraro viva aaranahairo uva vo iriro, anirantero nai maaqaini vuarire. Viva nai maaqaini oru vairage te qaqi kaari vo vaiintinavu iqoka paipeqohai vira aru kaate tivo, tiro.

Aisaaava Kotiva mintima tivo tura.

8 Ho Rabi-Sakeva vaiharo iruvaro King Senakeripiva Lakisi vatuka kero vonaini vuvaro viva nai iqoka vaiinti ntita varero Ieruharemi kero oru tavovaro Asiria avuhainaava Lipina vatukaqi vauka hampata raqi vaura.

9 Asiria King Senakeripiva iqoka raqi vaumanta vokuka ani vira tiva ami tiha, Itiopia King Tihaakiva Isipi ntita varero ani ai hampata iqoka raqirevave, tuvaro Senakeripiva vi uvara iriro vaiintinavu nititomanta vira qara vare vuru Heskiaara amura. Senakeripiva mintima tiro:

10 Are Variqa voqaa muntuvi variarava viva ariara unahaa tiharo, Te kia Asiria avuhainaara qaqi kaariraro viva Ieruharemi vatuka ho varaanarove tivo. Hauri are vira uvara quqaa uvave tirorave.

11 Asiria avuhainaaka ti avuni vauka raqua okararavata te raquna okararavata are irira tavaanarave. Tenavu oru vo vataini vo vataini vo vatanaa vo vatanaaka hampata raqiha vika vehi autu taiqa kaunarave. Hauri are tihara, Tinavu Variqavano tinavu ruaruama timitaanarove tirorave.

12 Haaru ti kaivaqaukavara Gosani vatukaqi vaukave, Haraani vatukaqi vaukave, Resepi vatukaqi vaukave, vehi autu taiqake, Beti-Edeni vatanaaka Telasaa vatukaqi vaukavata

aru taiqa korave. Ti kaivaqaukavara vi vatanaaka vi vatanaaka hampata iqoka raqi vaumanta vika variqanavu kia vika ruaruama nimitorave.

¹³ Hamaati avuhainaavave, Apaati avuhainaavave, Sefavaimi avuhainaavave, Hena avuhainaavave, Ivaa avuhainaavave, vika vate qaqi variavo? Kiavuve. Tenavu vika ekaa aru kaunarave, tiro.

Senakeripiva mintima qara ntuvatora.

¹⁴ Senakeripiva nititoka vi qarara vare vuru Hesekiaara amuvaro viva vira taveru, Nora Kotira Naavuqi oriqetero vira aaqanto vaiharo vi qarara raira kero vatero

¹⁵ Nora Kotira aarero tiharo,

Mpo, Noravauvo, are tinavu Isareri Variqavano vaihara are nena avuhainaa taintaqa oquvi variaramanta aroka vataa *enselinavu* ai hini hini mantaraini variavara variaro. Are qai Variqavano vaiharara tira, are ekaa maa vataraga raqiki variaravama variaro. Are vatavata naaruvavata autu kera vataaravama variaro.

¹⁶ Mpo, Noravauvo, are nena aato ti timihara ti uva iriane. Mpo, Noravauvo, nena avu rampaikera tavaane. Are qaqi variana Variqarara Senakeripiva qora uva tira iriane.

¹⁷ Noravauvo, tenavu iri tavauramanta Asiria avuhainaaka vo vatanaa vo vatanaaka vehi autu taiqake vika vatavata qoraiqama kaarave.

¹⁸ Asiria avuhainaaka vi vatanaaka una variqavata varake ekaa iha quara kaarave. Ho vi haikauka kia quqaa variqa variamanta vai-

intivano katarive orive varake náí kauquqohai vi haikara autuke vataarave.

¹⁹ Noravauvo, are tinavu Variqavano variaro. Mpo, vate are Asiria King Senakeripira kauquqihaira tinavu tivita varaane. Are mintiramanta ekaa maa vataraqaa variaka tave ariara tiha, Noravano Kotiva vivaqaima Variqavano vaivo tivarave, tura.

Aisaiaava Hesekiaara tiva amu uvara

²⁰ Hesekiaava Kotira aarovaro Aisaiaava viva unaini uva varakeharo mintima tiro: Tinavu Isareri Variqa Noravano Kotiva ariara mintimativo:

Are ti aarehara King Senakeripirara tiana uvara te iruro.

²¹ Ho te Noravano Kotika maa uvara Senakeripirara turo: Senakeripio, Ieruharemiqi variaka ai vehiqama amiteha ai naarihama amite variavo.

Are Ieruharemi kera aiqutera kante vi variaramanta vika náí anu tukiarima keha, vehi vaiintivanoma vivo ti variavo.

²² Senakeripio, are tauvaqavauraa uvave qora uvave tihara, tararae vi uvara tiaro? Are tiriarama vi uvara tiaro.

Are nena mahuta tihara, noraigaakera uva tihara, are tararae vi uvara tiaro? Are te Isareri Variqa takuquvi vauraukarama vi uvara ti variaro.

²³ Ti Nora Kotikara qora uva tiate tira, are vaiinti vonavu nititera, vinavuka noqihaira are tihara,

Te tenta iqoka *kaari* airitahaa hampata iqoka raquqi viha Lebanoni aiqina, vo aiqina vo aiqina noraqaa vaarintauro, tiaro.

Te Lebanoni nanta noraqi oriqete vi vatanaaka *sidaa* vukaivata, toqukera koqeravata, tuqu taaquma keha vika nanta nora avutaqi vunarave.

²⁴ Te vo vata vo vataini niha tenta namariara quvitaunaraqihai namari kaqake ne vaunarave.

Te Isipini vo namari vo namariqaa aiku ntava tauraro ekaa vi namariva aaharaiqama virave, tiaro.

²⁵ Are vi uvara vi uvara tiharama nena mahuta ti variaro.

Ho Senakeripio, kiae irianarave? Nai haaru te vi haikara vi haikara maa entara mintimakero qovaraiqiarire ti, ai kaama taunarave. Te tenta aatoqi iritaunantemake, te ai kempukaiqama kaurara are kempuka vatuka, vo vatuka vo vatuka ravantiaqa raavantiaqama kaararo orivano kirikairiro vaivo.

²⁶ Vi vatukaraqia varia vatanaaka voqamake qete variavaro vika avu aatovanovata hampiqimanta variavaro vika kempukavata kia vaivo. Naaho qaraaka ututairave, naavu qiataqaa qampiqatai ukaurave, nora kuarivano tatoqa kaivaro kia qampiqaintemake, vi vatanaaka variavo.

²⁷ Ho are oquvi varianarave, himpi varianarave, aaraini vi anianarave, te ekaa vira vira kankomake iri tavaunarave. Ai voqama kero tiriara arara itairavata te iri tavaunarave.

²⁸ Ai voqama kero tiriara arara itairave, nena mahuta tianarave, te virara iri, vira kaara te qiqora ai aiqiana ruqiake, ohi noqi vate varia ainira varake ai noqi vate, ai rarau vuruvi

kaarirara are vohaa vi aararaqaa anirantera vinarave, tivo.

Kotiva Senakeripirara mintima tivo, tiro.

²⁹ Aisaiava vi uvara minti tivakero viva Heskiaarara tiharo,

Maa ihiravata, hura ihivata, ne kia ho kara utiraiti, ne qaakau karavano qampiqaiaqaima nevarave. Vi ihitanta taiqairaro vo ihi anintairamanta, ne vi ihiraqi *uitive uainive* utukeha nevarave. Te tunantema kero, vi haikava qovaraiqirara are tavera, te Senakeripirara tiva tauna uvararavata quqaa uvave tinarave.

³⁰ Ho naantiara Iutaa vokiaka navutaaka kia qoraiqama nimitaamanta qaqi variaka, kara naahoqi ututaavaro qampihero airi tava iraintemake, vika kogemake vaiha airitahaa vaivarave.

³¹ Ieruharemiqihaive, Saioni Aiqinaihaive vaiinti nahenti taaraiqavano ruqemake vuaka vika qaiqaa anivarave. Noravano Kotiva ekaa kempuka vataava vi haikava qovaraiqainarara noraiqaakero iriqiro viharora tiro, viva vi haikara qovaraiqama kaanarove.

³² Noravano Kotiva Asiria avuhainaarara mintima tiro:

Viva nai iqoka vaiinti hampata kiama ho Ieruharemiqi uriqetero veva voqavata viraqi aruanarove. Viva kiama kainke hiri varero vatuka aumanto anianarove. Vika kiama vaantaavura tataaqa vata ntavate viraqaa vaarinte vaiha raqivarave.

³³ Viva kiama Ieruharemiqi uriqetaraitiro, viva nai ani aararaqaa anirantero vuanarove. Te Noravano Kotika vi uvara turo.

³⁴ Te tenta nora autuaravata, tenta kaiqa vaiinti Devitiraravata irihama mintirerave tivo, tura.

³⁵ Ho vi entara entaqi Noravano Kotiva atito *enseliva* Asiria naavu maaqa kaqatoraqi otuntero 185,000 vaiinti aru kora. Vira qararaa toqaqi Asiria iqoka vaiinti qaqi vauka himpi tavomanta vaiinti vaata airitahaa vona vona vaura.

³⁶ Mintuvaro Senakeripiva nai iqoka vaiinti qaqi vauka hampata nai anu aararaqaa anirantero Asiriaini viro Ninive vatukaini oru vaura.

³⁷ Viva mini vaiharo vo enta nai una variqa Nisirokira naavuqi oriqetero vira quahama amite vaumanta vira maaqutanta Adramelekika Sareseaka iqoka paipeqohai vira aruke, vitanta ruqemake Araraata vataini oru vaura.

Senakeripira arukovaro vira maaqu vo Esahadoniva nai qora vatuka varero Asiria avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

20

King Heskiaava rovara varora

¹ Vi entara King Heskiaava rovara varero aumakaa qutuarirava vauvaro paropeti vaiinti Emosira maaqu Aisaiaava oru vira taveru virara tiharo, Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Ai rovaravano kia taiqairara are qutu vinarara tira, are vaiinti nahenti ai naavuqi variaka tiramanta vika ekaa are iana haikara tumaara maaramake vataate, tivo, tiro.

² Aisaiaava minti tuvaro Heskiaava vi uvara iriro tuqantaaviro nai viri porovaini vatero Nora Kotira aarero tiharo,

³ Mpo, Noravauvo, te kia ai qaqira karaiti, ai aaraqaa koqemake niha, ariaraqai iriha, ai avuqaa koqe kaiqagai varaqi vunarave, tivakero noraiqaakero iqi ratora.

⁴ Iqi rate vauvaro Aisaiaava avuhainaara naavuqihairo vevantero naanteqaraini ni vauvaro Noravano Kotiva vira tiva amiro tiharo,

⁵ *Are anirantera oru maa uvara ti vaiinti nahentiqaa raqiki vaira tiva amiane:*

Te Noravano Kotika ai kaivaqara Devitira Variqavano ariara mintima turo: Are ti aaraana uvara iri, ai auquru ntairavata tavauro. Te virara irihama ai rovara taiqa amitarerave. Hura vira qararaa are ti Nora Kotika Naavuqi oru vainarave.

⁶ Te ai qaqi kaarirara are kia vaaka qutu viraitira, 15 ihi voqavata variqira vinarave. Te Asiria avuhainaara kauquqihai aivata Ieruharemi vatukavata ruaruama nimitarerave.

Te tenta nora autuaravata, tenta kaiqa vaiinti Devitiraravata iriha, maa vatukara antua taari navutaaka kia ho varevarave tivo, tiro.

⁷ *„Aisaiaava vuru vi uvara avuhainaara tiva amiro,“* vira kaiqa vaiintiara tiharo, Oru *fiki* tava vare, Heskiaara *meqaqaa/veqaqaa* aqu amitaivaro tavanta vuarire, tiro.

⁸ Minti tuvaro Heskiaava Aisaiaara irero tiharo, Te nana haika tavehae tiha, Quqaama Noravano Kotiva ti koqema timitaivo tivake, hura vira qararaa Nora Kotira Naavuqi vuainarave? tiro.

⁹ Tuvaro Aisaiaava nai tiva amiro tiharo, Ho maa haikara are tavera quqaama Noravano ti koqema timitaivo tinarave. Are tenavu kuari

avuara iriha kairiqa kaara ntuainara tavaane. Ho erairaro vira maraqravano vukaiqiharo vutunie vuanarove, mainie anianarove? tiro.

¹⁰ Aisaiaava minti tuvaro Hesehiaava tiharo, Erairaro vira maraqravano maini aniariravama vaivo. Ho qaqi kairaro vira maraqravano kia maini aniraitiro, tuqantaaviro vutuni vuarire. „Kairiqa maraqravano mintirera, te tiha, Quqaama Kotiva ti rovava taiqa kaivo tiare, tiro.

¹¹ Minti tuvaro paropeti vaiinti Aisaiaava Nora Kotira aarovaro Noravano qaqi kovaro erovaro maraqravano kia aniraitiro, tuqantaaviro vutuniqai vukaiqaakero vaura. (Haaru King Ahaasiva vi *kirokira* kuari avuara iriharo autu tora.)

Babironihainaaka Ieruharemini vura

¹² Vi entara Babironi King Baladaatira maaqu Merodaki-Baladaaniva Hesehiaava nora rovava varo uvara iriro, viva virara mpo ike tivakero qara vo ntuva kero koqe haika vovata qerama kero voku vaiintika nimumanta vika Hesehiaara amireka viva unaini vare vura.

¹³ Vare oruntovaro Hesehiaava vika quahama nimitero, ntita varero ekaa haika vatora vika numiqora. Viva nai *kori orive silvaa* orive, karaqaa aatake nerave, vahavera koqe munta iainarave, auvihehavaave, numiqora. Viva kia vo haikavata kukeqa taraitiro, viva ekaa nai avuhainaara naavuqive, vo naavuqive nai raqiki vau vataraqaa vau haikarave, ekaa vi haikara vi haikara vika numiqomanta tavora.

¹⁴ Ho vika tave anirante vuvaro paropeti vaiinti Aisaiaava King Hesehiaava unaini anintero vira

irero tiharo, Vi vaiintika taihainaakave? Vika nana uvae ai tiva amiavo? tuvaro Hesehiaava vira tiva amiro tiharo, Vika Babironi niaraihai aniakave, tuvaro

¹⁵ Aisaiaava virara tiharo, Vika nana nana haikae avuhainaara naavuqi tavaavo? tuvaro Hesehiaava tiharo, Te tenta una haikara ekaama numiqake, kiama voqavata kukeqa tauro, tiro.

¹⁶ Tuvaro Aisaiaava Hesehiaarara tiharo, Oho, te Noravano Kotiva ti uvara ai tiva amiarirara iriane. Viva mintima tivo:

¹⁷ Vo enta anintairamanta Babironi vika ani ekaa haika avuhainaara naavuqi vainara vare, ai kaivaqaukavara ruvaaqumake vataa haikaravata vare, kia vo haikavata qaqi karaiti, vika ekaa haika vare Babironini vuru kevarave, tivo.

¹⁸ Vi entara vika are kuvuarama terauka qorainti vaiinti vokika ravaaqavuke vare Babironini vuru ke, vika tava toqa kaimanta vika nai avuhainaara naavuqi vira paanaa kaiqa varevarave, tivo.

Noravano Kotiva mintima tivo tiro.

¹⁹ Aisaiaava minti tuvaro Hesehiaava nai aatoqi mintimama iriro, Te qaqi variqi vuaina entara vi haikava kia ho qovaraiqiraro iqokavanovata kia vairage te koqemake variqi virarave, tivakero viva tiharo, Are Nora Kotira uva ti tiva timiarava koqe uvama vaivo, tura.

Hesehiaava qutu vura

²⁰ King Hesehiaava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva kempukaiqama kero iqokaraqu uvarave, viva varuva namarivano variarire tiro vata quvikero, namarivano viraqihairo

Ieruharemini otu vuarire tiro, viva ora maavira vataqi quvito uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

²¹ King Hesehiaava qutu vuvaro vira maaqu Manaseva vira vatuka varero avuhainaa vaiinti vaura.

21

Manaseva Iutaa avuhainaava vaura

¹ Manaseva 12 ihi varako entara, viva avuhainaa vaiinti qama viro Ieruharemiqi vaiharo 55 ihiara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Hepsibaava vaura.

² Manaseva Nora Kotira avuqaa qora okara autuqiro vi vaiharo haaru vauka qora okara auturavata avataqiro vi vaura. Noravano Kotiva vi vatanaaka vara qaqini kero vika vata tinavu Isareri kaivaqaukavara nimura.

³ Vira qova Hesehiaava *ofaa* tainta vo aiqina vo aiqinaqaa aututora ravantiaqa kora, Manaseva qaiqaa autukero, una variqa Baalirara iriharo *ofaa* tainta, vo tainta vo taintavata autukero, haaru Isareri King Ahaapiva autuntema kero, viva una variqa nahenti Aseraara *maraqura/ varaha* katari nkauru kero aratero, viva naaru-vaini opu makaura variqa haikave tivakeharo kankakaaviro vi haikara quahama nimite vaura.

⁴ Haaru Noravano Kotiva tiharo, Vaiinti nahenti Ieruharemiqi vaiha ti hutu tuahera kaate, tu Naavuva vauvaro, Manaseva una variqanavuara iriharo Nora Kotira Naavuqi *ofaa* tainta vonavu autu kero vatora.

5 Nora Kotira Naavu naanteqaraini vatuka taaraqanta vauvaro Manaseva vaiinti nahenti opu makau quahama nimitaate tiro, viva *ofaa* tainta vonavu mini autu kero vatora.

6 Manaseva una variqa *ofaa* iha quara nimitareva nai maaqu arukero iha quaratero, vaana kaiqave hepi kaiqave varaqiro vura. Viva *vure/quaha* vaiintive, vara nte vaikave, naaramakero vikara ti koqe avu aato timiate ti vaura. Manaseva mintima kero qora okara noraiqaakero Nora Kotira avuqaa auti vaura kaara Kotira voqama kero arara itovaro vaura.

7 Manaseva una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* nkauruto katarira varero vuru Nora Kotira Naavuqi vatora.

Haaru Noravano Kotiva Devitiravata vira maaqu Soromonuravata tiva nimitiro tiharo,

Vaiinti nahenti maa Naavuraqi ekaa enta ti hutu tuahera kaate ti, te ekaa Isareri ankuvano varia vataraqihai Ieruharemi kaama taunarave.

8 Ne ti vaiinti nahenti ti uva koqemake iriqi viha, ti kaiqa vaiinti Mosiva ekaa ni tiva nimi uvara iriqi vivera, te ni kaivaqaukavara nimuna vataraqaahai kiama ni nititama kararave, tiro.

9 Nora Kotira uvavano mintima vaumanta vika kia vira uva irura. Manaseva vika kuntama virivi komanta vika voqamake qora okara auti vaura. Vika qora okara autuva haaru vo vatanaaka vi vataraqaa vauka qora okara auturavata aatara kora. Noravano Kotiva haaru vi entara vauka vehi autu komanta Isareri vika vata varora.

¹⁰ Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti paropeti-navu noqihairo maantima tiro:

¹¹ Haaru Amo vatanaaka avuni vi vataragaa vaiha vika qora okara auti vaurave. Ho maa entara Iutaa King Manaseva vika auturavata aatarakero nai voqavata qora okara auti vaiharo una variqa maraqura/varaha autu kero vatero, Iutaavata kuntama vuruvi kaimanta vikavata qora okara auti variarave.

¹² Mintiara kaarama te Noravano Kotika ni Isareri Variqavano mintima turo: Te vo enta Ieruharemiqi vaikavata Iutaini vaikavata anomake qoraiqama nimitaari vo vatanaaka vi uvara iri, virara mpo ike tivarave.

¹³ Te Sameria vatukaqi variakavata, Isareri King Ahaapiravata vira ankuvata ntaihe kaunantemake, Ieruharemiqi variakavata ntaiharerave. Vaiintivano namari ataara nunka kero tanu tuqantaakero vataintemake, te Ieruharemi vatukaqi variaka nunka kaari kia vaivarave.

¹⁴⁻¹⁵ Haaru vika kaivaqaukavara Isipi ke anu entaraqaaahai vika qora okaraqai ti tivuqaa autuqi aniha, ti arara itai haikara timiqi ani, vate maa entaravata vi okarara qaqiqai autuqi vi variara kaara te ti vaiinti nahenti qaqi variaka navutaaka kauquqi kaari, navutaaka vika qoraiqama nimateha vika ia haikara raqiake varevarave, tiro.

Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti paropeti noqihairo minti tura.

¹⁶ Manaseva Iutaa kuntama virivi komanta vikavata Nora Kotira avuqaa qora okara autihama una variqa *maraqura/varaha* quahama

nimitora. Kia vo uvavanovata vikaqaa vau vaiinti nahentika Manaseva qumina arikovaro vika naarevano Ieruharemi vatuka mpiqa vurave.

¹⁷ King Manaseva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva qora kaiqa varo uvarave, ekaa vi uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

¹⁸ Manaseva qutu vumanta vira vaata vare vuru avuhainaara naavu kaqava, *Usaara Kaqavave* turaqi quntama tovaro vira maaqu Emoniva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vura.

Emoniva Iutaa avuhainaava vaura

¹⁹ Emoniva 22 ihi varakova avuhainaa vaiintiqama viro Ieruharemiqi vaiharo taara ihiaara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Mesulemetiva Harusira raavuravano Jotaba vatukaihainaava vaura.

²⁰ Emoniva nai qova Manaseva autuntema kero, Nora Kotira avuqaa qora okara autura.

²¹ Nai qova qora aaraqaa nuntema kero, vivavata qora aaraqaa ni vaura. Nai qova una variqa *marapura/varaha* quahama nimitontema kero, vivavata vi haikara vi haikara nivuqaa kankakaaviro vaiharo quahama nimite vaura.

²² Viva nai kaivaqaukavara Variqa Nora Kotira tauvaqa utu amitero, kia Nora Kotira aaraqaa ni vaura.

²³ Ho vo enta Emonira qiata vaiintinavu ruvaqumavi vira aruke uvara tiva taataute, avuhainaara naavuqi vira arukora.

²⁴ Vira arukomanta Iutaini vauka Emonira arukoka naivata aruke, viraqaahai vika Emonira

maaqu Josaiara kaama tovaro viva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama vura.

²⁵ King Emoniva ekaa vo kaiḡa vo kaiḡa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraḡi qara ntuvatora.

²⁶ Emoniva qutu vumanta vira vaata vare Usaara Kaḡavave turaḡi vuru quntama tovaro vira maaqu Josaiava nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama vura.

22

Josaiava Iutaa avuhainaava vaura

¹ Josaiava 8 ihi varakova avuhainaa vaiintiḡama viro Ieruharemiḡi vaiharo 31 ihiara Iutaaḡaa raḡiki vaura. Vira nova Jedidaava Bosikata vatukaihainaara Adaiara raavuravano vaura.

² Josaiava Nora Kotira avuḡaa koḡe okara autura. Haaru vira kaivaḡava Devitiva koḡe aaraḡaa nuntemakero, viva kia qora aara, vo aara vo aaraḡaa niraitiro, avuḡavu qama kero Kotira aaraḡaaḡai ni vaura.

Kotira vuku ranta varora

³ Ho viva 18 ihiara Iutaaḡaa raḡiki vau entara Josaiava nai qara ntuva amite vau vaiintira Safaanira atitovaro vira uva varero Nora Kotira Naavuḡi vura. Safaanira ḡova Asaliava vauvaro Mesulaamiva Asaliara ḡova vaura.

Josaiava Safaanirara tiharo,

⁴ Are oru Kotira kaiḡa vara amite variaka ḡi-ata vaiinti Hilikiarara tiraro viva vaiinti nahenti Nora Kotira Naavu ḡentiḡaa raḡikiaka nimia monura kaara ntuarire.

⁵ Viva monu vira kaara ntuva kero vi monura varakero Nora Kotira Naavu kaiqaqaa raqikiaka nimiramanta vika vi monuraqohai naavu kaiqa vare variaka koqaa iate.

⁶ Vika naavu kaqe okarara tave variakavata, tainta auti variakavata, oriqohai naavu kaqe okarara tave variakavata koqaa iate. Vi monura hiniqohai katarive orive koqaamake vi haikaraqohai Nora Kotira Naavu qaiqaa avuqavu iate ti, vataarave.

⁷ Te irunarave. Kaiqaqaa raqiki varia vaiintika vika kia vi monura hampiana voqaara aqu karaiti, vika avuqavuqamake vi monura aqukevarave. Mintiarara tiro, vovano vika ireharo, Nenuvu vi monuraqohai nana nana haika varehae aqukaavo tiarirava kia varianarove, tiro.

⁸ Ho Josaiava tuntema kero Safaaniva oru Hilikiara tiva amuvaro viva Safaanira tiva amiro tiharo, Te vuku vo Nora Kotira Naavuqihai ranta kauro. Vi vukuraqi Kotiva uva tivatora Mosisa qara ntuvatova vaivo, tivakero Hilikiava vi vukura Safaanira amuvaro Safaaniva vuku vira kaara ntura.

⁹ Viva vuku vira kaara ntuva taiqa kero viraqaahairo viva vuku viravata varero King Josaiava vaunaini oruntero vira tiva amiro tiharo, Ai kaiqa vaiintinavu monu Nora Kotira Naavuqi vaira varake naavu kaiqaqaa raqikiaka nimiavo, tiro.

¹⁰ Safaaniva minti tivakero viva avuhainaara uva vo tiva amiro tiharo, Hilikiava ti maa vukura timivo, tivakero ho viva vuku vira rairakero avuhainaara kaara ntuva amitora.

11 Vi vukura kaara ntuva amitovaro avuhainaava Kotiva uva tivatora Mosiva qara ntuvatora iruvaro vira muntuka qoraiquvaro viva nai utavaaqa qunahi qaanahima kero,

12 vaiinti vonavu naarama komanta anura. Kotira kaiqa vara amitora Hilikiarave, Safaanira maaqu Ahikaamirave, Mikaiaara maaqu Akaborave, Josaiara qara ntuva amite vaura Safaanirave, Josaiara koqe avu aato ami vaura Asaiaarave, Josaiava vi vaiintika naarama kero vika tiva nimitiro tiharo,

13 Ne tiriavaravata, vaiinti nahentiaravata, ekaa Iutaini variakaravata iriha, oru Nora Kotira iraivaro viva vate maa vukura rantakero timira viraqi vai uvara tinavu tiva timiarire. Oho, tinavu kaivaqaukavara maa vukuraqi vai uvara kia iriha ni variara kaara Nora Kotira voqama kero tinavuara arara ite vaivaro vaivo, tiro.

14 Minti tumanta vika paropeti nahenti vo, Huldaara tavareka vura. Huldaava Ieruharemi hini mantaraini qaraaka vatuka autu tonaini vauvaro vira vaativano Tikivaara maaqu Salumuva vauvaro Tikivaava Hahaasira maaquvano vauvaro Hahaasiva Kotira kaiqa vara amito vaiintika vika utavaaqaqaa raqikuva vaura.

Ho vika Huldaara tavareka vuvaro

15 viva vikara tiharo, Tinavu Isareri Variqa Noravano Kotiva mintima tivo:

Ne anirante oru avuhainaara maantima tiva amiate:

16 Iutaa avuhainaava vukuqihairo uva kaara ntuva kaintemake, te Noravano Kotika Ieruharemivata vi vatukaraqi variakavata anomake qoraiqama nimitarerave.

¹⁷ Vika ti qoririmake, una variqanavuara ofaa iha quara nimate, vika nái kauquqohai vo variqa vo variqa una variqa, aututaarave. Vira kaara ti vikara voqamakeru arara itaimantama vauro. Ti Ieruharemiara arara itaarirava kiama vaahaanarove turo.

¹⁸ Te Noravano Kotika ni Iutaa avuhainaarara mintima turo:

Are vukuqi qara ntuvato uvara irianarara irihama, te Noravano Kotika Isareri Variqavano ariara maantima turo:

¹⁹ Te Ieruharemivata, viraqi variakavata, qoraiqama kaariraro vi vatava qumina vataiqama viramanta Ieruharemiqi variaka anomake vaaquqama vuata, tunarave. Te mintirera una uvara are irihara ti Nora Kotika avuqaa nena vara muntuviqama kera, nena utavaaqavata qunahi qaanahima kera, ti haarehara iqi rataanarave. Are mintianarara ti, te are ti haarana uvara iruro.

²⁰ Te kiama ai qaqi kaarirara are te Ieruharemi qoraiqama kaainara tavenarave. Are maateraiqihara variqira vira vuru qutu viramanta ai quntama taiqe vira naantiara te Ieruharemi qoraiqama karerave.

Noravano Kotiva avuhainaarara mintima tivo. Paropeti nahenti Huldaava vi uvara vika tiva nimumanta vika anirante avuhainaara vi uvara vuru tiva amura.

23

Josaiava Kotira uva vaiinti nahenti kaara ntuva nimitora

¹ King Josaiava ekaa q̄iata vaiinti Iutaini vaukavata, Ieruharemiq̄i vaukavata naarama kero,

² vika hampata Nora Kotira Naavu vaunaini vumanta Iutaa nora vaiintive, Kotira kaiqa vara amite vaukave, paropeti vaiintive, nora autu vataakave kia nora autu vataakave, ekaa vika avuhainaara hampata mini ruvaaqumavi vauvaro Josaiava Nora Kotira Naavuq̄ihairo rantato vukura rairakero Kotiva tivato uvara vukuq̄i q̄ara ntuvatora, ekaa vi uvara vika kaara ntuva nimitora.

³ Viva vukai *pohivano* Kotira Naavu avuni vaura aumanto himpi vaiharo Nora Kotira avuq̄aa nai kauqu aiq̄iq̄aa aq̄ukero tiharo, Te Nora Kotira viraq̄ai avataq̄i viha te ekaa viva tivato uvarave, viva minti mintiate tu uvarave, viva ekaa uva maara turave, te tenta muntuka maraq̄uraq̄ihai vi uvara iriq̄i vireravema turo. Vukuq̄i q̄ara ntuva taantemake, te vira uva iriq̄i virerave, tiro. Minti tumanta ekaa vaiinti nahentivata nái kauqu aiq̄iq̄aa aq̄ukeha tiha, Tenavuvata vohaa q̄aramake Kotiva tiva taatauto uvara iriq̄i virerave, tura.

⁴ Vika minti tuvaro King Josaiava Kotira kaiqa vara amito vaiintika q̄iata vaiinti Hilikiaravata, Hilikiara vira vevaaraini vaiha Kotira kaiqa vara amite vaukavata, Kotira Naavu q̄entiq̄aa raq̄iki vaukavata, naarama kero vika tiva nimiro tiharo, Ne ekaa Nora Kotira Naavuq̄i oriq̄ete una variq̄a Baaliravata, una variq̄a nahenti Aseraaravata, opu makaura iriha aututaa haikara, ekaa vi haikara vara veva vahaaq̄aini kaate, tiro.

Viva tuntema kovaro, viraq̄aahairo Josaiava vi

haikara vi haikara varero Ieruharemi aaqaini Kidaroni Uqitaini muntu ekaa vi haikara iha quara kovaro hantaiqama vuvaro hanta vira vaqita varero Beteli vatukaini vuru *laqukora.*

⁵ Haaru Iutaa avuhainaaka una variqanavuara *ofaa* iha quaraate ti, vaiinti vokuka noraiqama komanta vika Iutaini vo vatuka vo vatukaqive, Ieruharemi aumantove, vaiha una variqarave, kuariarave, torarave, opu makaurave, iriha *ofaa* iha quara nimate vaura. Ho Josaiava vika kaiqa taiqakero vika nititama kora.

⁶ Viva una variqa nahenti Aseraara katari viravata Nora Kotira Naavuqihairo vara veva kero varero Ieruharemi aaqaini Kidaroni Uqitaini muntu iha quara kovaro hantaiqama vuvaro hanta vira vaqita kero ruqutu ruqutuma kovaro konkomaqama vuvaro varero Ieruharemini qaqi vaiinti nahenti quntama toraqaa rauru raaruma kora.

⁷ Nora Kotira Naavuqi vaiha vika nai una variqara iriha nai hana qorainti hampata nu vaiintika naavuvata ravantiaqa kora. (Vika naavuvano vaunaini nahenti vonavu Aseraara kaiqa vara amite vaukara iriha, vika utavaaqa autu nimitora.)

⁸ Kotira kaiqa vara amite vau vaiintika Iutaini vo vatuka vo vatukaqi vauka Josaiava ekaa vika ntita vuru Ieruharemini kero, vika kia ho qaiqaa mini mini vaiha *ofaa* kaiqa varaate tiro, viva Iutaa vataini vi aniharo vika *ofaa* iha quare vau vatukara qoraiqama keharo, Geba vatuka *notihairo* qoraiqama nimitaairo viviro, Beseba vatuka *sautini* vuru taiqakora.

Mintiakero viva una variqa quahama amito vatukara vo, Iosuaara Qentive tunaini aumanto vaura, viravata qoraiqama kora. (Iosuaava Ieruharemiqi vauka *kansoru* qiata vaiintivano vauvaro Iosuaara Qentivano vaantaavura nora genti kaanaaqaini vaura.)

⁹ Avuhainaava Kotira kaiqa vara amito vaiintika vo vatuka vo vatukaihai Ieruharemini ntita viri komanta vauvaro viva vika qioqama tomanta Nora Kotira Naavu vaunaini vau taintaraqaa *ofaa* iha quareva kia vaura. Kia vauvaro viva qaqi komanta vika nái hana kaiqa vaiinti hampata vaiha, mpareti kia noqavura varake ne vaura.

¹⁰ Hinomu Uqitaini *ofaa* tainta vo Tofetini aututova vaumanta viraqaa vaiinti nahenti una variqa Molekira quahama amitareka vika nái maaquve, raavurave, arukeha *ofaa* iha quara amite vaura. Ho King Josaiava kia qaiqaa mintiate tiro, viva Tofeti vatuka anomakero qoraiqama kora.

¹¹ Haaru Iutaa avuhainaaka kuariara variqave tivakeha, vika ohi vonavu varake vikara kuarivano i ohikave tivakeha kuari kaama amite, ohi vika Nora Kotira Naavu genti aumanto vuru kora. Hohaa avuta viva Natani-Melekira naavu tataaqa vaura. Ho Josaiava ohi vika qaqini varakero, vika iqoka *kaarinavu* iha quara kora.

¹² Avuhainaara naavu veraraqaa *rumu* vo Ahaasira *rumuve* tuva vaumanta tanu vira qiataqaa Iutaa avuhainaaka *ofaa* tainta vonavu autuke vatora. Ho Josaiava vi taintanavura ravantiqaa aqukero, viraqaahairo viva haaru Manaseva Nora Kotira Naavu vaunaini avuta taaraqantaqi

ofaa tainta autukero vatoravata qaqini varakero, ekaa vi taintara ravantiaqa aqu aquma kero varero, muntu Kidaroni Uqitaini aqukora.

¹³ Haaru King Soromonuva una variqanavu vaaqu haikara iriharo Ieruharemini kuari avu uruntonaini, Orivi Aiqina *sauti* mantaraini *ofaa* tainta vonavu autukero vatora. Saidonihainaaka una variqa nahenti Astaaterave, Moapihainaaka una variqa Kemosirave, Amonihainaaka una variqa Molekirave, Soromonuva vinavukara iriharo *ofaa* tainta vonavu autukero vatora, Josaiava ekaa vi taintaravata qoraiqama kora.

¹⁴ Soromonuva una variqara iriharo kaamato orira, Josaiava vi orira vi orira rakavu raakavuma kero, una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* katari, voqi voqi vaura teqa taaqama kero, vaiinti nahenti vi vatukara qora vatukave tiate tiro, viva vaiinti vuhaantaari vatukavau aqu aquma kora.

¹⁵ Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva Betelini *ofaa* tainta autukero vatero qora okara autiharo Isarerivata kuntama virivi komanta vikavata qora okara autura. Ho Josaiava *ofaa* tainta vira rakikiaqa kero, vi orira tairi taarima kero, una variqa nahenti Aseraara katari aratoravata iha quara kora.

¹⁶ Ho Josaiava mini vaiharo tuqantaaviro tavovaro vutuni inaara aiqinaqaa matipa vonavu vauvaro taveru, viva *ofaa* tainta anomakero qoraiqama vuarire tiro, nai kaiqa vaiinti nitomanta vika oru matipaqihai vaiinti vuhantaari mpaqi vare vuru *ofaa* taintaqaa iha quara kora. Josaiava mintuvaro haaru Noravano Kotiva

paropeti noqihairo tu uvava vivauma vaura. (1 King 13:2)

¹⁷ King Josaiava mintima kero, qaiqaa matipa vo tavero vaiinti vihainaaka irero tiharo, Vira tara quntama taa matipavae vaivo? tumanta vika tiha, Iutaihainaa paropeti vaiinti matipave. Vi vaiintiva haaru anintero tiharo, Naantiara vo enta maa *ofaa* taintara minti mintima keharo qoraiqama kaanarove tu uvara, are vate mintiararo viva tu uvava quqaa vivauma vaivo, ti.

¹⁸ Vika minti tuvaro Josaiava tiharo, Ho kia vira vuhaari qaqini vara kaate. Vira qaqi kaivaro nai matipa viraqi variarire, tumanta vika vira vuhaarivata, Sameria paropeti vaiinti vuhaarivata, kia varora.

(1 King 13:31-32)

¹⁹ Haaru Isareri avuhainaaka una variqara iriha *ofaa* tainta vo aiqina vo aiqinaqaa autuke vatora kaara Nora Kotira voqama kero arara itora. Ho Josaiava Beteli vatukaini *ofaa* tainta qoraiqama kontema kero, viva Sameria vatainivata vi aniharo ekaa *ofaa* tainta rakikiaqa kero qoraiqama kora.

²⁰ Viva una variqanavu kaiqa vara nimitoka ntita varero nái *ofaa* taintaqaa vara vaari vatero arikora. Viva vika arikeru vaiinti vuhantaarivata varakero *ofaa* taintaqaa iha quara kora. Viva minti mintima kero, anirantero Ieruharemini vura.

Josaiava vehakuma nimito karara nora

²¹ King Josaiava vaiinti nahenti tiva nimiro tiharo, Kotiva tiva taatauto uvara vukuqi qara ntuva tontemake, ne Vehakuma Nimito Entarara

iriha, vi karara naivaro Nora Kotira ni Variqa autuvano noraiqiarire, tura.

²² Qiata vaiintinavu Isareriqaa raqiki vau entarave, Isareri avuhainaakavata Iutaa avuhainaakavata raqiki vau entarave, Isareri vaiha kia vehakuma nimito karara mintimakeha nora.

²³ Mintumantavata, King Josaiava 18 ihia Iutaaqaa raqiki vau entara, vika vukuqi vau uvara iriha, Vehakuma Nimito Entarara iriha, Ieruharemiqi vi karara naitaramake neha, Nora Kotira autu noraiqama kora.

Josaiava qora okara, vo okara vo okara taiqa kora

²⁴ Kotira kaiqa vara amitova Hilikiava Nora Kotira Naavuqihairo rantato vukuraqihainaa uva avataqiro viharo, Josaiava vara nte vau nahentikave, vaana kaiqa vare vaikave, vika niti-tama kero, vaiinti nahenti una variqa *maraqura/varaha* nai naavuqirainti vatorave, ekaa variqave tu haikarave, nana nana vaaqu haika quahama nimite vaura Ieruharemiqivata Iutaaqivata vatora, viva ekaa vi haikara vehi autu taiqa kora.

²⁵ Haaru avuhainaaka Josaiara avuni vaikave, vira naantiaraini avuhainaaka qovaraiqukave, kia vikaqihairo vovano Josaiara voqaantema kero Nora Kotira avataqiro vi vaura. Josaiava ekaa Kotiva tiva taatauto uvara Mosiva gara ntuvatora iriqiro viharo, ekaa nai muntukaqihairove, avu aatoqihairove, ekaa nai kempukaqohairove, vi uvara iriqiro vi vaura.

²⁶ Viva mintiaqiro vi vauvarovata, King Manaseva qora okara autura kaara, Nora Kotira Iutaara voqama kero arara itovaro vikara arara itova kia vaaharaitiro, qaqi arara ite vaura.

²⁷ Noravano Kotiva tiharo,

Te haaru Isareri tenta aaqantohai qaqini vara kaunantemake, te Iutaavata qaqini vara kaari kia ti aaqanto variate.

Te tenta kaama tauna vatukara Ieruharemi qoririmake, te variqi virerave tuna Naavuravata qoririma karerave, tiro.

Noravano Kotiva minti tura.

Josaiava qutu vura

²⁸ King Josaiava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi gara ntuvatora.

²⁹ Josaiava avuhainaava vau entara Isipi King Nekova nai iqoka vaiinti ntita varero Iufaretisi Namari vaunaini oru Asiria avuhainaara hampata iqoka raqireva vuvaro, Josaiavavata nai iqoka vaiinti ntita varero Isipi hampata raqireva Megido vatukaini oruntovaro Nekova iqoka raqiharo Josaiara arukora.

³⁰ Arukomanta vira kaiqa vaiinti vira vaata iqoka *kaariqi* vaari vate, anirante vuru Ieruharemini Iutaa avuhainaaka quntama to matiparaqi quntama tora. Vira quntama tomanta Iutaa vika Josaiara maaqu Joahaasira vitake vira qiataqaa vahavera aqu amitovaro viva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintivano vaura.

Joahaasiva Iutaa avuhainaava vaura

³¹ Joahaasiva 23 ihi varakova avuhainaa vai-intiqama viro Ieruharemiqi vaiharo taaramo torara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Hamu-taliva Jeremaiaara raavuravano Lipina vatukai-hainaava vaura.

³² Joahaasiva nai kaivaqaukavara autuntema kero, Nora Kotira avuqaa qora okara autura.

³³ Joahaasiva kia Ieruharemiqi vaiharo Iu-taaqaa raqikiarire tiro, Isipi King Nekova Hamati vataini Ripila vatukaqi Joahaasira rumpa tero, Iutaa vaiinti nahentiara nora *takisi 3,400 kilo silvaavata*, *34 kilo korivata* timiate tiro naaruma tora.

³⁴ Mintuvaro Isipi King Nekova Josaiara maaqu vo Elikamira noraiqama kovaro Elikamiva nai qora Josaiara vatuka varero Iutaa avuhainaa vaiintiqama viro vaura. Nekova Elikamira vo autu ntavateharo Jehoiakimirave tivakero vi-raqaahairo Joahaasira vita varero vuru Isipini kovaro viva mini vaiharo qutu vura.

³⁵ King Nekova nora monu naaruma torara iri-haro, Jehoiakimiva ekaa Iutaa vatanaa vaiinti nahentiara *takisi* aqukeha, *silvaave korive* ti timiate tiro. Airi airaira vataaka noraiqaake timiate, kia airi airaira vataaka inaraiqama timiate, tiro. Ho Jehoiakimiva minti tumanta amuvaro varakero Nekova unaini varakora.

Jehoiakimiva Iutaa avuhainaava vaura

³⁶ Jehoiakimiva 25 ihi varakova avuhainaa vai-intiqama viro Ieruharemiqi vaiharo 11 ihiaara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nora Sebidaava Ru-maihainaava Pedaiara raavuravano vaura.

³⁷ Jehoiakimiva nai kaivaqaukavara qora okara autuntema kero, Nora Kotira avuqaa qora okara autura.

24

¹ Jehoiakimiva avuhainaa vaiinti vau entara Babironi vika King Nebukanesaava nai iqoka vaiinti ntita varero ani Iutaa hampata iqoka raqiharo iqoka aatara kovaro Jehoiakimiva vira vevaaraini vaiharo *takisi* vira ami vaura. Ho taaramo ihi aitarovaro Jehoiakimiva kia qaiqaa vira vevaaraini vaireva auti vaura.

² Mintuvaro vi entara Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti paropetinavu noqihairo tu uvava vivau variarire tiro, viva vaiinti vokuka Babironihaive, Siriahaive, Moapihaive, Amonihaive, vika Iutaa vata qoraiqama kaate tiro, vara komanta oru Jehoiakimira hampata raqiha Iutaa vata qoraiqama kora.

³ King Manaseva qora okara, vo okara vo okara auti vaura kaara Noravano Kotiva Iutaa vika kia ti aaqanto variate tiro, vi vatanaaka vara komanta vika ani Iutaa vata qoraiqama kora.

⁴ Kia vo uvavanovata vikaqaa vau vaiinti nahentika Manaseva qumina arukovaro vika naarevano Ieruharemi vatuka mpiqa kora kaara, Noravano Kotiva kia vira qora okara qaqira karaitiro, qaqi iritora.

⁵ King Jehoiakimiva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhai naaka Uva Okarave* tu vukuraqi gara ntuvatora.

⁶ Jehoiakimiva qutu vuvaro vira maaqu Jehoiakiniva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiinti qama viro vaura.

⁷ Babironi avuhainaava Isipi avuhainaara hampata iqoka raqiharo Isipi avuhainaava u vatara, vo vata vo vata nai varorara tiro, Isipi avuhainaava kia qaiqaavata iqoka raqireva viraitiro, qaqira kero Isipini vaura. Babironi avuhainaava raqiki vau vatava vaireva, Iufaretisi Namari vaunaihairo viviro, muntu Isipi vata auvahianta taiqora.

Jehoiakiniva Iutaa avuhainaava vaura

⁸ Jehoiakiniva 18 ihi varakova avuhainaa vaiintiqama viro Ieruharemiqi vaiharo taaramo torara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Nehutaava Ieruharemihainaava Elinataanira raavuravano vaura.

⁹ Jehoiakiniva nai qova qora okara autuntema kero, Nora Kotira avuqaa qora okara autura.

¹⁰ Vi entara Babironi King Nebukanesaara qiata vaiintinavu iqoka vaiintivata ntita vare oru Ieruharemi vatuka varareka vira ututumate vaura.

¹¹ Ieruharemi ututumate vauvaro Nebukanesaava naiyata Ieruharemini oru vaumanta

¹² King Jehoiakiniva, nai norave, nai kaiqaqaa raqiku vaiintikave, nai qiata vaiintinavu, avuhainaara naavuqaa raqiku vaiintikave, ntita varero iqoka qaqirakero Nebukanesaava vaunaini vuvaro Nebukanesaava Jehoiakinira rumpa tora. Vi entara Nebukanesaava 8 ihiaara Babironiqaa raqiki vau entava vaura.

¹³ Nebukanesaava Nora Kotira Naavuqihairovata avuhainaara naavuqihairovata ekaa koqe haika qaqini varakero, King Soromonuva Nora Kotira Naavuara iriharo *koriqohairo*

autukero vato haikara, ekaa vi haikara varero Babironini vuru vatovaro haaru Noravano Kotiva tu uvava vivau vaura.

¹⁴ Nebukanesaava ekaa Ieruharemihaanaa vaiinti nahentivata, ekaa iqoka vaiintivata vika qiata vaiintivata, ekaa vo kaiqa vo kaiqa tave vaukavata, vika ekaa rumpa varero Babironini vuru kora. Viva 10,000 vaiinti nahenti rumpa varero viharo, anoma vehi vaiinti nahentiqai Iutaa vatani qaqi komanta vaura.

¹⁵ Nebukanesaava Jehoiakiniravata, vira noravata, vira naatavaravata, vira kaiqaqaa raqikukavata, Iutaa qiata vaiintivata, rumpa varero Babironiqi vuru kora.

¹⁶ Nebukanesaava „Iutaa„ iqoka vaiinti 7,000 rumpa varero Babironini vuru kero, viva vo kaiqa vo kaiqa tavo vaiintika 1,000 navu *aini* auti okarara tavokave, „auvihehavaa„ auti okarara tavo vaiintikave, viva vika vika rumpa varero Babironini vuru kora. Ekaa vi vaiintika kempuka vaiinti ho iqoka raqi vauka vaura.

¹⁷ Ho Nebukanesaava Jehoiakinira vira qora qata Mataniara kaama tovaro viva Jehoiakinira vatuka varero avuhainaa vaiinti vaura. Nebukanesaava Mataniara vo autu ntava teharo Sedekaiarave tura.

Sedekaiava Iutaa avuhainaava vaura

¹⁸ Sedekaiava 21 ihi varakova Iutaa avuhainaa vaiinti qama viro vaiharo Ieruharemiqi 11 ihia „Iutaaqaa„ raqiki vaura. Vira nova Hamutaliva Lipina vatukaihainaava Jeremaiaara raavuravano vaura.

19 Jehoiakimiva qora okara autuntema kero, Sedekaiavavata Nora Kotira avuqaa qora okara autura.

20 Iutaavata Ieruharemiqi vaukavata qora okara auti vaura kaara, Nora Kotira voqama kero arara itovaro viva ekaara vitini vi vaiinti nahentikara popohovaro vika nai aaqantohairo qaqini vara kora.

25

Navutaaka Ieruharemi varora

1 Sedekaiava kia Babironi avuhainaa vaiinti vevaaraini vaireva auti vaura kaara Sedekaiava 9 ihi 10 tora Iutaaqaa raqiki vau entaraqaa Babironi King Nebukanesaava nai iqoka vaiinti ekaa ntita varero ani raqireva Ieruharemi vatuka ututumatero aaqaini vaiharo nai *seri* naavu maqa kaqatero vaura. Vika Ieruharemi vatuka ututumate viraqaa vaarinte raquare tivake vata quvike vuru vaantaavura tataaqa nte vaura.

2 Vika vohaa ihi 6 torara Ieruharemi ututumate vauvaro vi entara Sedekaiava 11 ihia lutaqaa raqiki vau entava vauvaro

3 vi ihira 4 tora 9 entaqaa Ieruharemiqi karavano ekaa taiqa vuvaro vika kara neva kia vaura.

4 Vi entara Babironi vika vaantaavura hini mantaraini ravantiaqake vatukaqi oriqetora.

Mintumanta King Sedekaiavavata, Ieruharemiqi vau iqoka vaiintikavata, vika qetake entaqi ekaa ruqemake vura. Babironi vika Ieruharemi vatuka ututumate vaumanta avuhainaara kaqava tataaqa vaantaavura taaraqanta vaunaini qenti voqihai vika ruqiare

vevante, Ieruharemi ke Iotani Uqitaini vireka vura.

⁵ Mini vireka vumanta Babironi iqoka vaiinti vika King Sedekaiara avataqi vuvaro viva Ieriko Uqitaini otu vumanta Sedekaiara iqoka vaiinti vika vira qaquirake rugemake vona vona vura.

⁶ Vika vumanta Babironi iqoka vaiinti Sedekaiara ravaaqavu vare Nebukanesaava Ripila vatukaqi vaunaini vuru kovaro Nebukanesaava viraqaa uva vatero *ko* tiva taiqa komanta

⁷ vika Sedekaiara maaqunavu ntita vare Sedekaiara avuqaa aruke, vika Sedekaiara avutantavata vauru kora. Vika vira avutanta vauruke *baraasi seniqohai* vira aiqū kauqu rumpake vare Babironiqi vuru kora.

⁸ King Nebukanesaava 7 enta 5 tora 19 ihiaara Babironiqaa raqiki vau entara, vaiinti vo Nebusaradaaniva Ieruharemini anura. Vi vaiintiva Nebukanesaaraqaa maimaraara raqiki vau vaiintika qiata vaiintivano vaura.

⁹ Viva Ieruharemini aninterō, Nora Kotira Naavuvata avuhainaara naavuvata qumpiarama kero, ekaa Ieruharemiqi nora vaiintinavu naavuvata qumpiarama kero,

¹⁰ viraqaahairo viva tumanta nai Babironi iqoka vaiinti vika Ieruharemi ori vaantaavura aututora ekaa ravantiaqa raavantiaqama aqukora.

¹¹ Vika mintima kovaro Nebusaradaaniva Ieruharemiqi qaqi vaukavata, voku vaiinti nahentikavata ntita varero vuru Babironiqi kora. Raqu entara Iutaa iqoka vaiinti iqoka qaquirake

Babironi mantaraini vauka, Nebusaradaaniva vikavata ntita varero vuru Babironiqi kora.

¹² Viva ekaa vika Babironini vuru keharovata, Iutaa vokuka anoma vehiqamavi vauka vikaqai *uaini* naahoqaavata ekaa vo naahoqaavata raqikiate tiro, qaqi mini kora.

¹³ Babironi vika Nora Kotira Naavu avuni *baraasiqohai* aututo *pohitanta* aratora ravantiaqake rakavu raakavumake, Naavu naanteqaraini *uiri kaarinavuvata* rakavu raakavumake, nora tave Varuva Namarive tu tavera *baraasiqohai* autu tora, viravata rakavu raakavumake, *baraasi* vira vare Babironini vuru kora.

¹⁴ Kotira Naavuqi vira kaiqa vara amito haikara *baraasiqohai* aututora, kureve, havoreve, ova qimperave, tanuve, ekaa vo haika vo haikave, Babironi vika ekaa vi haikara vi haikara varora.

¹⁵ *Korivata silvaavataqohai* aututo haikara, ihauri vaqita tanurave, vo tanu vo tanuve, ekaa vi haikara Nebusaradaaniva varora.

¹⁶ Haaru Soromonuva Nora Kotira Naavuara iriharo aututo haikara, *baraasiqohai* aututo *pohitantavata*, *Varuva Namarive* tu taveravata, *uiri kaarivata*, *vika* vi haikara rakavu raakavumake varora. *Baraasi* ori vira maaravano voqamakero maara ntomantara ti, vika kia ho vira maara rairake tavora.

¹⁷ Kotira Naavu avuni *baraasiqohai* aututo *pohitanta* vauvaro vi *pohitanta* vukaivano vaireva, 8 *mita* vaura. *Pohi vitantaqaa baraasiqohai* qiatatantavata aututova vauvaro qiata vukaivano vaireva, 1 *mita* 30 sentimita vaura. *Baraasiqohairo* airi *pomigraneti* tava

maraqura/varaha naiqi naiqi vi *pohira* ututumate *vahehema/ vaataiqama* tova vauvaro, hini *pohivata* vohaa qaramake vaura.

¹⁸ Nebusaradaaniva ʘJeruharemiqi vaiharoʘ Kotira kaiqa vara amite vauka qiata vaiinti Seraiaara rumpakero, Seraiaara vevaaraini vau vaiintira Sefanaiaara rumpakero, Kotira Naavu qentiqaa raqikuka taaramonavu rumpakero,

¹⁹ Jeruharemiqi Iutaa iqoka vaiintiqaa raqiku vaiintira vo rumpakero, Iutaa avuhainaara koqe avu aato ami vauka 5navu rumpakero, Iutaa iqoka vaiinti naarama keharo vika nutu qara nti vau vaiintira rumpakero, Jeruharemiqi nora vaiinti 60navuvata rumpakora.

²⁰ Nebusaradaaniva vi vaiintika vi vaiintika rumpakero ntita varero Babironi avuhainaava vaunaini Ripila vatukaqi

²¹ Hamaati vataini vuru kovaro Babironi avuhainaava tumanta ekaa vika arukora.

Ho Babironi mintimake ʘIutaa vokuka aruke,ʘ vokuka rumpa vare vika nái vataihai vonaini vuru kora.

Iutaaqaa raqikiarire tiro Gedaliaara noraiqama kora

²² Ho Iutaini qaqi vau vaiinti nahentikaqaa raqikiarire tiro, Babironi King Nebukanesaava Gedaliaara kaama tora. Gedaliaava Ahikaamira maaqu Safaanira naintivano vaura.

²³ Gedaliaava Iutaaqaa raqikiarire tiro, Babironi avuhainaava vira noraiqama komanta Iutaa qiata vaiinti vonavuvata nái iqoka vaiintivata vi uvara iri, ʘnái kukeqavi vaunaihai,ʘ oru Misipaini Gedaliaara tavareka vura. Qiata

vaiinti vika nutu vaireva, Netaaniara maaqu Isamairiva, Kareara maaqu Johanaaniva, Netofuhainaara Tanihumetira maaqu Seraiava, Makaa vataihainaava Jesaaniava.

²⁴ Vika Gedaliaava vaunaini oruntovaro viva nai kauqu aiiqaa aqukero tiharo, Ne kia Babironi naatu qetaraiti, ne maa vataraaqaa vaiha, Babironi avuhainaara vevaaraini vaivera, ne koqemake vaivarave, tiro.

²⁵ Gedaliaava minti tuvarovata, vi ihira 7 toraaqaa Netaaniara maaqu Elisamaara nainti Isamairiva, viva Iutaa avuhainaara ankuqihainaava vaiinti 10 navu ntita varero ani Misipaini vaiharo Gedaliaara arukora. Vika vira aruke, Iutaa vaiinti Gedaliaara hampata vaikavata, Babironi iqoka vaiinti Misipaa vatukaqi vaikavata, arukora.

²⁶ Mintumanta Iutaa nora vaiinti nahentive, qaqi vaiinti nahentive, Babironi naatu qetake, iqoka vaiintiqaa raqikuka hampata ruqemake Isipini oru vaura.

Jehoiakinira kuvantu kora

²⁷ Ho Iutaa King Jehoiakiniva Babironiqi 37 ihiaara karapuhiqama viro vau entara, Evili-Merodaakiva Babironi avuhainaa vaiintiqama viro, vi ihira 12 tora 27 entaaqaa viva Jehoiakinira koqema amiteharo vira karapuhiqihairo kuvantu kora.

²⁸ Evili-Merodaakiva Jehoiakinikantiro koqe uva tivakeharo, vira koqe autu amuvaro Babironiqi ekaa avuhainaaka vira hampata rumpatokaqihairo Jehoiakinira autuvano avuni vaura.

²⁹ Jehoiakiniva qaḡini kuvantuviro vau entaraqaahairo viva kia qaiḡaa karapuhi utavaaqa nonkutero, koḡemakero vaiharo viva qaḡi vau entara Babironi avuhainaara naavuḡi kara ne vaura.

³⁰ Jehoiakiniva koḡema kero variarire tiro, Babironi avuhainaava tumanta ekaa Jehoiakiniva qaḡi vau entara vika vira monuve airairave ami vaura.

CXXX

Kotira Uva
The New Testament and portions of the Old
Testament in the North Tairora Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Olpela Testamen
long tokples Tairora long Niugini

copyright © 1979, 1994, 2005, 2008, 2009, 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tairora

Dialect: North Tairora

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-05-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Dec 2025 from source files dated 12 Dec 2025

909b265f-c886-56ae-b943-fdc12fe46c5e